

Aylık Gençlik Dergisi

genç öncüler

143

Haziran '19

16. yıl

Felsefeyi Tanımları Üzerinden Yeniden Düşünmek

Hasan Hüseyin Çaçan

Hayatta Kalma Üzerine; Tabutta Rövaşata

Talha Ulukır

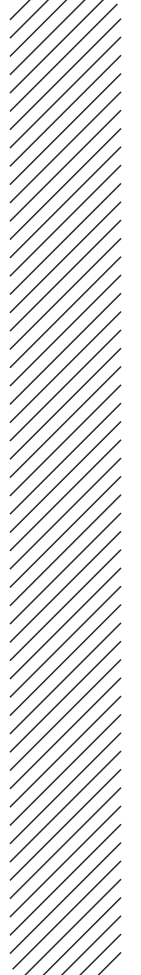
Tatil Üzerine

İsmet Özel

Ders Notları 2:

Epik

Mehmet Zahid Başak

Anlaşmak ve Anlaşılmak

Vahap Yaman

Yeni Türk Harflerinin Mazaraatları

Mustafa Sabri Efendi

Asım Gültekin ile Röportaj

Ayşe Afife Karaaslan

DOSYA /

Dil toplumun özgürlüğüdür.

ISSN 1307-8283

Fiyat: 12 Lira

KKTC: 14 Lira

g

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ
لَهُمْ فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki,
onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın.

İbrahim Suresi / 4. Ayet

gençöncüler

Sahibi

Pınar Yayınları A.Ş. adına
Şemsettin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Uğur Demirel

Yayın Sorumlusu

Düccane Demirtaş

Yayın Kurulu

Düccane Demirtaş, Osman Zinnur Aksu
Tuğba Şahin, Mahinur Özdemir
Burak İdi, Halil İbrahim Şahin
İbrahim Enes Bulut, Begüm Kıtay
Feyzanur Karaman, Meryem Sena Öztürk
Afife Karaslan

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar

Vahap Yaman, Ayşe Betül Aytekin,
Mahinur Özdemir, Mehmet Ali Özdemir,
Ayşe Afife Karaaslan, Asım Gültekin,
Zülfiye Zeynep Bağırılmaz,
Furkan Şahin, Toleuzhan Galiyeva
Talha Ulukır, Hasan Hüseyin Çaçan,
Mehmet Zahid Başak, Uğur Demirel,
Muhammet Kaymaz, Mehmed Eşref

Grafik Tasarım

MAHALLE BASKICISI

@mahallebaskicisi

Seyyid Hamza Günhan
shamzaganhan@gmail.com

Baskı

Şenyıldız Yayıncılık ve Matbaacılık
Gümüş Suyu Caddesi Işık Sanayi Sitesi
Numara: 19 C Blok 102 Topkapı / İstanbul
Tel: 0 (212) 483 47 91 - 483 48 23

genconculer.com

dergigenconculer@gmail.com
İskenderpaşa Mahallesi Yeşiltekte Sokak
Numara: 4/1 Fatih / İstanbul

Abonelik

Yıllık Abonelik | 6 Aylık Abonelik
140 Lira | 70 Lira

dergigenconculer@gmail.com

Hesap Numaraları

KuveytTürk
Eminönü Şubesi / Pınar Yayınları
Hesap Numarası: 8515535-4
IBAN: TR46 0020 5000 0085 1553 5000 02

Dil toplumun özgürlüğüdür.

Dil ile irtibatımızı kaybediyoruz. Farklı kültürleri gelecek kuşaklara taşıyan dil, modern dünyanın insanı gibi tektipleşiyor. Tibet'in gençleri Kanada sokaklarındaki kot pantolonları giyorsa burada bir maraz var demektir. Kıyafetlerindeki benzeşme, kültürleri de bir mecraya götürüp orada bir kalıba sığdırıyor. Dillerin de bundan nasibini aldığı muhakkak. Her dil, toplumun aynasıdır. Anlattıkları ve anlatamadıkları kelimelerin yüklendiği manada açığa çıkar. Şimdi biz sevgiliye bin yıldır "yar" demişsek, "flört"ü haram bildiğimizden.

Mesele dil olunca "Harf Devrimi" konusunda da konuşmak elzem. 2019 Türkiye'sinde Türkçe konuşurken belki kullandığımız harflerin 91 sene önce değiştirilmesi bizim için pek bir şey ifade etmeyebilir. Öyle ya; insan varlığını bilmediği şeyin yokluğunu hissetmez. Fakat meseleyi kavramaya gayret edelim. Biz Türkler Müslüman olmazdan evvel pek de derli toplu olmayan yazımıza İslam'la birlikte kimlik kazandırdık. Anadolu'da Kur'an ile tanışan bu yazı Yunus Emre'den Ömer Seyfettin'e kadar kendi tekamül sürecini tamamladı. Bin yıllık bir kültür ve hatta dinimiz, bu kelimelerin ve yazının köşe taşlarına sirayet etti. Sonra 1928'de dediler ki, sizin bu yazının kötü. Bu yazıyla geri kalıyormuşuz. Artık Kur'an elifbasını değil Latin abecesini kullanacaktıydık. Bu da yetmedi; kelimelerimiz idam sehpasına çıkarıldı. Arapça ve Farsça kökenli kelimeler gitti; yerine uydurulan, evet yanlış duymadınız gerçekten uydurulan kelimeler kondu. Sonuç mu: Dosya yazılarında göreceksiniz. Mustafa Sabri Efendi'nin 91 sene önce yazdığı bir metni, Ömer Seyfettin'in 80 sene önce yazdığı hikayeyi okumaktan ve anlamaktan aciz bir nesil. Hani 1000 sene önce dedelerinin yazdıklarını, onların mezar taşlarını okuyamayan nesil bahsine girmeyelim hiç.

Genç Öncüler dergisi olarak bu ay "Dil Toplumun Özgürlüğüdür" manşetiyle okuyucularımızın karşısına çıkıyoruz. Dillerin mahiyeti ve ne ifade ettikleri dosya konularından. Diğer yandan "Harf Devrimi" üzerine çeşitli zamanlarda yazılan dört yazıyı dosyada bulabilirsiniz.

Dosya dışı konularda bu ay artık iki yeni köşemiz var: Geçen ay ilk metinlerini kaleme alan Hasan Hüseyin Çaçan felsefe yazılarıyla, Mehmet Zahid Başak "Ders Notları" ile köşelerinde sürekli olarak karşınıza çıkacak. Bir de 1984 yılında İsmet Özel'in İslam dergisindeki mülakatında "tatil" üzerine söyledikleri, tatilin yaklaşması münasebetiyle karşınızda. Keyifle okuyacağınızı temenni ediyoruz.

Bu aydan itibaren yeni tasarımıımız ile matbaanın yolunu tutuyoruz. Biz yeni tasarımıımızı sevdi. Umarım siz de beğenirsiniz.

Genç Öncüler'in genç yazarları olarak gayemiz; toplumsal yaşamımızda karşılaştığımız iyilikleri, kötülükleri, kolaylıkları ve zorlukları, siz değerli okurlarımıza en anlaşılır şekilde aktarmaktır. Kadromuz, adaletle şahitlik vazifesini unutmuyarak yazılarını kaleme alma gayretindedir. Çünkü bu bize Rabbimizin vahiyyle sabit kıldığı bir görevdir. Bütün sayılarımızı bu bilinçle çıkarıyoruz. Çalışmamızın hayırlara vesile olmasını diliyor, keyifle okumanızı temenni ediyoruz.

Dergide yayımlanan yazılar yazarlarını bağlar.
Derginin görüşünü yansıtmayabilir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Uğur Demirel

İçindekiler

04

Anlaşmak ve Anlaşılmak
Vahap Yaman

08

Dil Ovası
Ayşe Betül Aytekin

10

Susarken Konuşanlar
Mahinur Özdemir

12

Nefes Alan Kelimeler
Muhammed Yasin Can

14

**İslam Harflerinin Yasaklanması
Üzerine Teessüründen Ölen
Seyyid Tâhâ**
Tevfik Demiroğlu

16

Arab Harfleri
Peyami Safa

18

**Yeni Türk Harflerinin
Mazarratları**
Mustafa Sabri Efendi

22

Lügatçe
Mehmet Ali Özdemir

23

**İnkılaplar Ne Zaman
Niçin İflas Etti?**
Gökhan Göbel

28

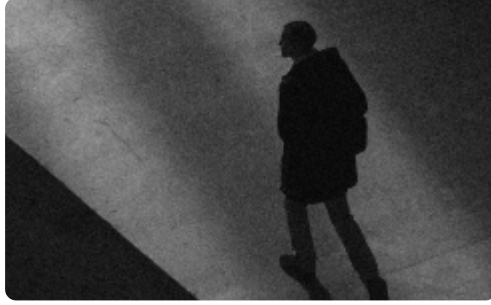
Asım Gültekin ile Röportaj
Ayşe Afife Karaaslan

31

İslam'a Kavuşma 31
Toluzhan Galiyeva

gencöncüler

143. Sayı
Mayıs '19 / 16. Yıl

34

Işığı Önüne Al Yürü
Vahap Yaman

36

**İnsani Yardım Sisteminde
Liyakat**
Zülfiye Zeynep Bağırılmaz

40

**Yılanı Öldürseler:
Bireyin Toplum karşısındaki
Serbestliği ve Toplumsal Roller**
Furkan Şahin

42

**Hayatta Kalma Üzerine;
Tabutta Rövaşata**
Talha Ulukır

44

**Felsefeyi Tanımları Üzerinden
Yeniden Düşünmek**
Hasan Hüseyin Çaçan

50

Tatil Üzerine
İsmet Özel

54

**Ders Notları 2:
Epik**
Mehmet Zahid Başak

59

Gündelik Şeyler
Uğur Demirel

60

Han Duvarları
Hasan Nafiz Çamlıbel

63

Karanlığın Zirvesinde
Muhammet Kaymaz

64

Doğurur
Aşık Sümmani

Anlaşmak ve Anlaşılmak

Vahap Yaman

Ey insanlar, gerçekten, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve "birbirinizi tanımanız ve tanışmanız" için sizi halklar ve kabileler (şeklinde) kıldık. (Hucurat/13)

İnsanlar yaratılışın kanuniyeti gereği yeryüzünün her tarafında kendi aralarında anlaşabilmek ve anlaşılabilirlik için sesi iletişim aracı olarak kullanmışlardır. Bu sese de dil denilmiştir. Hz. Adem'den beri süregelen iletişim aracı olan dil, daha sonraları farklı toplulukların dillerinin de kavranması ile bugünkü ifadeyle uluslararası bir boyuta taşınmış, insanların yeryüzündeki seyahatleri sayesinde farklı dillerin öğrenilmesini sağlamıştır. Dil, toplulukların birbirleri ile kaynaşmasını, belirli değerler etrafında birleşmesini sağlayan bir unsur, insana Allah tarafından bahşedilmiş bir yetenek, insanların kültürünü geliştiren ve şekillendiren iletişim aracıdır.

Dil, birlikte yaşayan insanların toplum olabilmesi için sistematik bir şekilde birlikte hareket edebilmelerini sağlar. Toplumların temelinde ortaklık en belirleyici hareket tarzıdır. Toplumdaki ortak hareket ve davranışların, dil aracılığı ile pekiştirildiği, duygu ve düşüncenin yayılmasında en etkili unsur olduğu bilinen bir gerçekliktir. Toplumların inanç, tarih, kültür, gelenek gibi temel taşları, dil vasıtası ile yaygınlaşır ve hayat bulur. Dilin en belirgin işlevi kültür taşıyıcılığına aracılık yapmasıdır. Dolayısı ile dil, toplumun birbirleri ile iletişim kurmalarını sağlayan ortak bir araçtır. Dildeki her türlü değişim toplumu etkilemektedir. Dil birlikteliğini korumak toplumlar için vazgeçilmez hayat prensibidir. Dildeki zayıflama insanların birbirlerini anlayamamasına, aralarındaki iletişimlerinin kopmasına sonuçta da toplumların çökmesine sebep olur. Maalesef günümüz Türkiye'sinde dede ile torun, okumuşla vatandaş dildeki yozlaşma ve yabancı dillerin bazı kesimlerde yoğun kullanımı yüzünden birbirini anlayamaz hale gelmiştir. Bu manzara üzüntü verici bir durum...

Dildeki yozlaşmaya son yıllarda herkesin şikayet ettiği ve sosyal medya dili diye uydurulan "slm, nbr, tşk, aeo" gibi hiçbir anlamı olmayan, sadece hızlı hareket etmek bahanesi ile uydurulan kelimelerden dil türetilme çabaları öne çıkmaktadır. Konuşma alanında kendine yer bulamayan, ancak yazı dilinde yer edinmiş, harflerle üretilmiş acayip bir anlaşma şekli türetilmiştir. Şimdiye kadar dil hiç bu kadar yozlaşmamıştı. Zamanla dili arındırma düşüncesiyle toplumda kullanılan bazı kelimelerin yerine modern kelimeler kullanılır hale gelmişti. Ama bu kadar sorumsuzluk örnekleri hiç görülmemiştir. Dünyada dilleri yok

Dil sadece konuşma ve anlaşma aracı değil, kültür aktarımında, bilinç uyandırmada bir vasıta. İlahi mesaj da toplumlara dil vasıtası ile ulaşmıştır. Allah uyarıcı olarak gönderdiği peygamberlerine ulaştırdığı ilahi mesajı içerisinde yaşadıkları toplumun dili ile anlatmasını emretmiştir. Peygamberleri de yaşadıkları toplumun içerisinden seçmiştir ki mesaj o toplumun dili ile aktarılsın ve anlaşılsın.

g

ederek tek tip insan üretme çabaları sonucu, dil yerine emoji diye adlandırılan çeşitli resimlerle insanları konuşurma ve anlaşırma çabaları öne çıkmaktadır. Bu uluslararası emperyal güçlerin dünya insanı adı altında insanları tektipleştirici çalışmalarının başında gelen bir projedir.

Dil sadece konuşma ve anlaşma aracı değil, kültür aktarımında, bilinç uyandırmada bir vasıta. İlahi mesaj da toplumlara dil vasıtası ile ulaşmıştır. Allah uyarıcı olarak gönderdiği peygamberlerine ulaştırdığı ilahi mesajı içerisinde yaşadıkları toplumun dili ile anlatmasını emretmiştir. Peygamberleri de yaşadıkları toplumun içerisinden seçmiştir ki mesaj o toplumun dili ile aktarılsın ve anlaşılsın...

Kur'an'a baktığınızda peygamberlere ulaştırılan bilgi ve talimatların içerisinde yaşadıkları ve insanların kullandıkları dil ile gönderildiğini beyan eden ayetlerle karşılaşıyoruz.

Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın. İbrahim /4

İlahi mesajın son kitabı olan Kur'an'ın bizzat indirildiği toplumun diliyle gönderildiğini görmekteyiz.

Şayet biz onu yabancı dilde okunan bir kitap olarak indirseydik mutlaka şöyle diyeceklerdi: "Âyetlerinin açık seçik anlaşılır olması gerekmez miydi? Bir Arap'a yabancı dilden bir kitap, öyle mi!" De ki: "O, inananlar için bir rehber ve şifadır; inanmayanlara gelince onların kulaklarında bir sağırlık vardır, Kur'an onlara kapalıdır. (Sanki) onlara çok uzaktan sesleniliyor. Fussilet/44

Anlayabilesiniz diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Yusuf/2

Anlayıp düşünesiniz diye onu Arapça Kur'an yaptık. Zuhruf/3

Bu ayetler gösteriyor ki her toplumun dili, Allah'ın mesajını anlayarak hidayete ulaşmak için, hem de sosyal hayatta anlaşabilmek için önemlidir. Düşünün, Arap toplumuna başka bir dil ile mesaj iletilseydi, insanlar ne kadar anlar ve ilgi gösterirlerdi. Kendi dilleri ile İslam'ı anlayan, öğrenen Arapça konuşan Müslümanlar, dünyanın dört bir tarafına yaptıkları seyahatler ve kurdukları ticari ilişkilerle gittikleri yerlerdeki insanların dillerini de öğrenerek dinlerini anlatmışlar, İslam'ın o bölgelerde yayılmasına katkıda bulunmuşlardır.

Etnik Dil Ayırıcılığına Tabi Tutulamaz.

Bir toplumun etnik kökeninden ve dilinden rahatsız olmamak gerekir. YarATICININ insanların iyi anlaşmaları için farklı yarattığı insanların dilleri tukaka edilmemelidir. Her toplumun diline saygı göstermek zorunluluktur. Farklı diller ayırıcılık değil, çeşitlilik kazandıran iletişim aracı olarak görülmelidir.

Ülkemizde de maalesef uzun yıllar Kürt dili jakoben ve statükocu yönetimler tarafından yasaklanmıştır. Annesi ile Türkçe konuşup anlaşılamayan çocukların var olduğu bilinen bir durumdur. Askerden çocuğunun gönderdiği mektubu Türkçe okuma yazma bilmediği için okuyamayan, okuyacak birisini bulmak için koynunda saklayan anaların var olduğunu ben biliyorum. Günümüzde bu ayıba son verilmiş Kürt dili korkusuzca konuşulur hale gelmiştir. Hatta üniversitelerde Kürtçe öğrenim yapılmaya başlanmıştır. Bu sevindirici bir durumdur.

Ancak egemen güçlerin dünya hakimiyetlerini daha hızlı gerçekleştirmek için kendi dillerini zorla dikte etmelerini burada zikretmeden geçmeyelim. Afrika'ya ve Orta Asya'ya gittiğimde karşılaştığım manzaradan bahsedeyim. Afrika uzun yıllar Batılı devletlerin, Orta Asya ise Sovyetlerin sömürüsü altında kaldığı için bu işgalciler özellikle yerli toplumların dillerine müdahale etmiş, Orta Asya'da Rusça, Afrika'da da İngilizce, Fransızca, İspanyolca konuşmayı mecburi kılmış, hatta daha hızlı dil değişimi-ne uğratmak için resmi yazışmalar işgalcilerle dilleri ile yapılmıştır. Gidip gördüğümde niye bunlar Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Tacikçe, Swahili, Afrikaanca, Ndebele, Sot-ho, Tsonga, Venda, Zuluca konuşmuyorlar diye sorduğumu hatırlıyorum. Aldığım cevap okullarda yerel dillerle değil, işgalcilerle dilleri ile eğitim yapıldığı için kendi dillerinin konuşulmadığıydı. Hatta dilin getirdiği kültürel erozyon toplumun kahir ekseriyetinde aşağılık kompleksine sebep olduğu için, vatandaş da kendi dillerinden önce işgalcilerin dillerini çocuklarına öğretiyorlarmış, hatta kendileri de o dili kullanıyorlar diye söylenmişti. Dolayısı ile bugün bile Afrika'da Batı kültürünün, Orta Asya'da Rus kültürünün her alanda egemen olduğunu görmekteyiz.

Anlaşmak ve Anlaşılmak

Vahap Yaman

Tarihe baktığınız zaman dilsiz yaşamış millet, ırk, topluluk olmadığını görürsünüz. Dünya sahnesinde var olabilmenin ve özgürce yaşayabilmenin, farklı bir toplum olmanın yolu özgün bir dile sahip olmaktan geçer. Dil, toplumların diğer topluluklardan farklı konuşmalarıdır. Her topluluk inançlarını, kültürlerini, değerlerini, duygularını, düşüncelerini, sahip olduğu dile göre seslendirir. Dil toplumların ses dünyasıdır. Taleplerini, duygularını sahibi olduğu sesle iletir. Dil ile değerler arasında bulunan güçlü bir bağ vardır, bu bağ toplumların özgürlük sembolüdür. Aynı zamanda kişileri de birbirine bağlayan, iletişimlerini sağlayan bir araçtır. Dil insanların kendilerini ifade etmede kaynaştırıcı bir role sahiptir. Toplumların ürettiği her türlü değer kendi dili ile ortaya konmalıdır.

Son yüzyılda emperyalist Batılı devletler dünya genelinde hakimiyetlerini devam ettirebilmek için kendi dillerini çeşitli araçlar vasıtası ile tüm ülkelere yaygınlaştırarak güçlerini artırma çalışmalarını hızlandırmaktadır. Toplumlar kendi dilini, gramerini öğrenmeden işgalci, emperyalist devletlerin dillerini en ince ayrıntısına kadar öğrenmek zorunda bırakılmaktadırlar.

Sonuç olarak: Her toplumun dili yaratıcının o topluma verdiği var oluş müjdesidir. Dillerin birbirlerine karşı bir üstünlükleri yoktur ve olamaz. Her ulus kendi dilini kullanma özgürlüğüne sahiptir. Devletlerin ve toplumların kendi dillerini koruma ve yaşatma zorunluluğu vardır. Çünkü dil var oluş simgesidir. Değerlerin, kültürün yeni nesillere aktarılmasında toplumların kullandıkları dilin önemi oldukça büyüktür. Toplumda yaşayanların emperyalist sömürgecilerin dillerinin yaygınlaşmasına destek vermemesi bir zorunluluktur.

Konuşulan tüm dillerin yaşaması ve dile düşmanlık yapılmaması ilke olarak benimsenmelidir. Kendi dilini yaşatmak için çırpınan tüm gönüllerin çabası kutlu olsun.

Ulusları yok etmek, kimliksizleştirmek için emperyal güçlerin bizlere dikte ettirmeye çalıştığı dillerine ve emojilerine karşı duruş sergilemeyi unutmayalım.

Dil özgürlüğün anahtarıdır. İyi korunmalıdır.

Dil Ovası

Ayşe Betül Aytekin

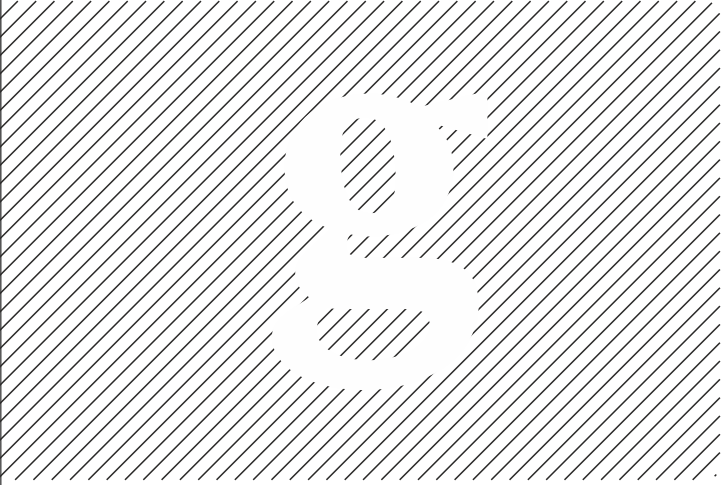
DOSYA / Dil Toplumun Özgürlüğüdür.

Dil nedir? Bu soruyu en yakın arama motoruna sorduğunuzda öncelikle karşınıza 51 farklı tanımdan oluşan uzun bir liste çıkacak. Bu çeşitlilik yine kendi dilimizin kavramlara yüklediği anlam zenginliğinin yanında, söz konusu kavramın ne kadar çok ve hatta her yönlü olduğunun da bir göstergesi. İnsanı ilgilendiren hiçbir konu yok ki bir noktada dile değinmesin. Bizim burada üzerine eğileceğimiz tanım ise “belli bir insan topluluğuna özgü sesli göstergeler dizgesi”. Bu göstergeler, yani çıkarabildiğimiz sesler coğrafyalara göre değişiyor. Bilmediğimiz, anlamadığımız bir sesler bütünü duyduğumuzda onun hangi dile ve millete ait olduğunu tahmin edebilmemizi sağlayan güdü de bundan kaynaklı. Doğuştan aynı olan yaratılışlarımızın çevreye göre şekillenmesi sonucu çeşitlenen şeylerden biri de gırtlak yapısı. Tıpkı Asya’da çekik gözlülüğün, Kuzey’de sarışınlığın, Güney’de esmer tenin baskın olduğu gibi; doğduğumuz sosyal ve fiziksel çevre gırtlak yapımızı ve o yapıdan çıkacak sesleri de belirliyor. Bu sesler bir sonraki aşamada dilin temellerini atacak olan parçalar aslında. Çok basit ve kuşbakışı düşünmek

gerekirse, Kuzeyli insanların sert mizaçlı oluşlarına paralel olarak Slav dillerinin Türkçe konuşucularının kulağına keskin ve sert gelmesinin, diğer yandan Akdeniz milletlerinde hâkim olan rahat havanın sonucunda dillerinin de neşeli algılanması, örneğin İtalyancada her sözcüğün uzatılarak bitirildiği hissine kapılmamızın sebebi de aynı çevresel uyarıcılar. Hep merak etmişizdir, konuşuru olmayan insanların kulağına Türkçe nasıl geliyordu acaba? Ayrı bir tartışma konusu.

Sesli göstergeler dizgesi ortaya çıkmak için belirli bir insan topluluğuna ihtiyaç duyuyor demiştik. Bir oluşuma toplumsal grup diyebilmemiz için en az iki insana ihtiyacımız var. İki insan yan yana geldiğinde iletişim(?) isteyecekler. Önceki paragrafta da bahsi geçen birkaç unsurun işleme tabi tutulması sonucu bu iletişim öyle veya böyle gerçekleşecek. Peki sonrası? Bu ortak yaşam kaçınılmaz olarak bir kültürü doğuracaktır. Tüm bu kronolojiye bakınca dilin kültürden önce meydana geldiği anlaşılmasın. Tavuk-yumurta meselesinden aşağı kalır bir kısırlığı olmayan bu ikilemi de cevaplamamak üzere rafa kaldırıp yolumuza devam edelim. Kültür ile dil ikiz kardeşlerdir desek çok da beylik bir laf etmiş olmayız. Bu ikiz kardeşlerin bir de abileri olacak olsaydı o da coğrafya olurdu herhalde. (Neden abla değil de abi deme eğiliminde olduğum ise tam olarak kendi dilimin ve kültürümün bendeki bir sonucu, veya öyle olduğuna inanmak istiyorum.)

Ada ülkesinde yaşayan ve balıkçı-lıkla uğraşan bir toplumun ihtiyaç duyduğu kelime hazinesi ile verimli topraklarda

yaşayan bir tarım toplumunun ihtiyaç duyduğu kelimeler elbette aynı olmayacak. Her toplum bu ihtiyaçlar doğrultusunda dilini şekillendirecektir. Örneğin, sıradan bir şehir insanı için sağ ve sol olmak üzere iki ana yön sözcüğü yeterince iş görürken, Avustralya'da yaşayan Aborjin toplulukların dillerinde sağ ve sol sözcükleri yok, bunlar yerine gerçek yönleri (kuzey, güney, kuzeydoğu, güneybatı gibi) kullanıyorlar.¹ İşaret edecekleri yön onlar için sağ ve soldan daha fazlası çünkü. İstanbul'da size adres soran birine 200 metre kuzeydoğuya yürümesini söyleseniz herhalde pek hoş bir tepkiyle karşılaşmazdınız. Bu pencereden bakıldığında her şeyin müsebbibi olarak coğrafyayı tayin etmek pek kolay.

Afrika kıtasında binin üzerinde (bazı rivayetlere göre iki bin) dil konuşulduğu söyleniyor. Bu çeşitliliğin sebebi kültürlerinde yaygın olan kabilecilik olsa gerek. Dil, bir kimlik için gereken en temel malzemelerden biri olduğundan, hiçbir topluluğun/kabilenin bir diğerinin kimliği altına girmek istememesi, yani dilini kullanmaya yanaşmaması ve kendi özerk

dilini oluşturmasına şaşmamalı. Ne kadar fazla dil o kadar fazla kültür demek. Bu kara kıtadaki kültür çeşitliliği ise bizi her seferinde şaşırtmaya devam ediyor. Örneğin, bazı Afrika dillerinde yeni doğan bebeğe "şey" anlamına gelen "kintu" deniyor. Bebek dil öğrenmeye, konuşmaya başladığı andan itibaren "muntu" yani "kişi/birey" olarak adlandırılıyor.² Kısacası dil, bir toplumda insanın nesne olmaktan çıkıp birey olma hakkına karar verebilecek kadar elzem görülen, başköşeye oturtulan unsur haline de kolaylıkla gelebiliyor.

Dilbilimcilerin çoğunluğunun mutabık olduğu üzere dilde sözcükler ve anlamları arasında mantıksal bir ilişki yok. Tamamen keyfiyete dayalı rastgele bir ilişki var. Hepimizin masaya neden "masa" dediğimizi düşünüp içinden çıkamayışımız bundan. Diğer yandan, bir kelimenin gerçekten peşine düştüğünüzde onun nereden ithal edildiği tatmin edici bir cevap olmuyor. Ses özelinde incelendiğinde görülüyor ki ilk adımda rastgele ağızdan çıkanlar ardından gelecek yüklü bir anlam silsilesine de yön vermiş. Örneğin İngilizcede görme/görüş ile ilgili olan sözcüklerin büyük çoğunlukla gl harf çiftiyle başlaması tesadüf değil³ (glare: parlantı, glance: göz atmak, glimpse: anlık bakış). Hem tesadüf olmayıp hem rastgele kurulan bu anlam-sözcük ilişkisi dil ile birlikte yaşamaya devam ediyor. Nasıl ki toplumların algı mekanizması bir türlü çözülemiyorsa bu ilişki de o derecede gizemini koruyor. Yani, bir klişe olarak, bilgisayar sözcüğü bu kadar günlük hayatımıza yerleşmiş ve benimsenmişken özcükim neden yüzlerin buruşmasına sebep oluyor kimse bilmez.

İki farklı canlı olan dil ile insan arasındaki alışveriş her zaman devam edecek şüphesiz. Bu alışverişin iniş çıkışlarını öngörmeye çalışmak beyhude. Bu çaba ne kadar beyhude ise dillerin birbirine olan alışverişine engel olma çabası da o kadar beyhude. En az dil ile insanın ilişkisi kadar doğal olan diller arası ilişki ve alışveriş de hak ettiği saygıyı görmeli. Coğrafyanın etkisinden yukarıda da bahsettiğimiz üzere, özellikle Türkiye gibi -tabiri caizse- kavganın göbeğinde yer alan bir toplumun ve dolayısıyla dilin bu denli etki altında kalmasına çoktan alışmış olmamız gerek. Etkinin çoğu zaman karşılıklı olduğunu unutmamalıyım. Bu şekilde düşünüldüğünde kültürlerarası etkileşim bizleri çok heyecanlandıracaktır.

¹ Lera Boroditsky - "Dil, düşünce şeklimizi nasıl ekiliyor?" TED 2017

² An Introduction to Language - V. Fromkin, R. Rodman, N. Hyams

³ An Introduction to Language - V. Fromkin, R. Rodman, N. Hyams

Susarken Konuşanlar

Mahinur Özdemir

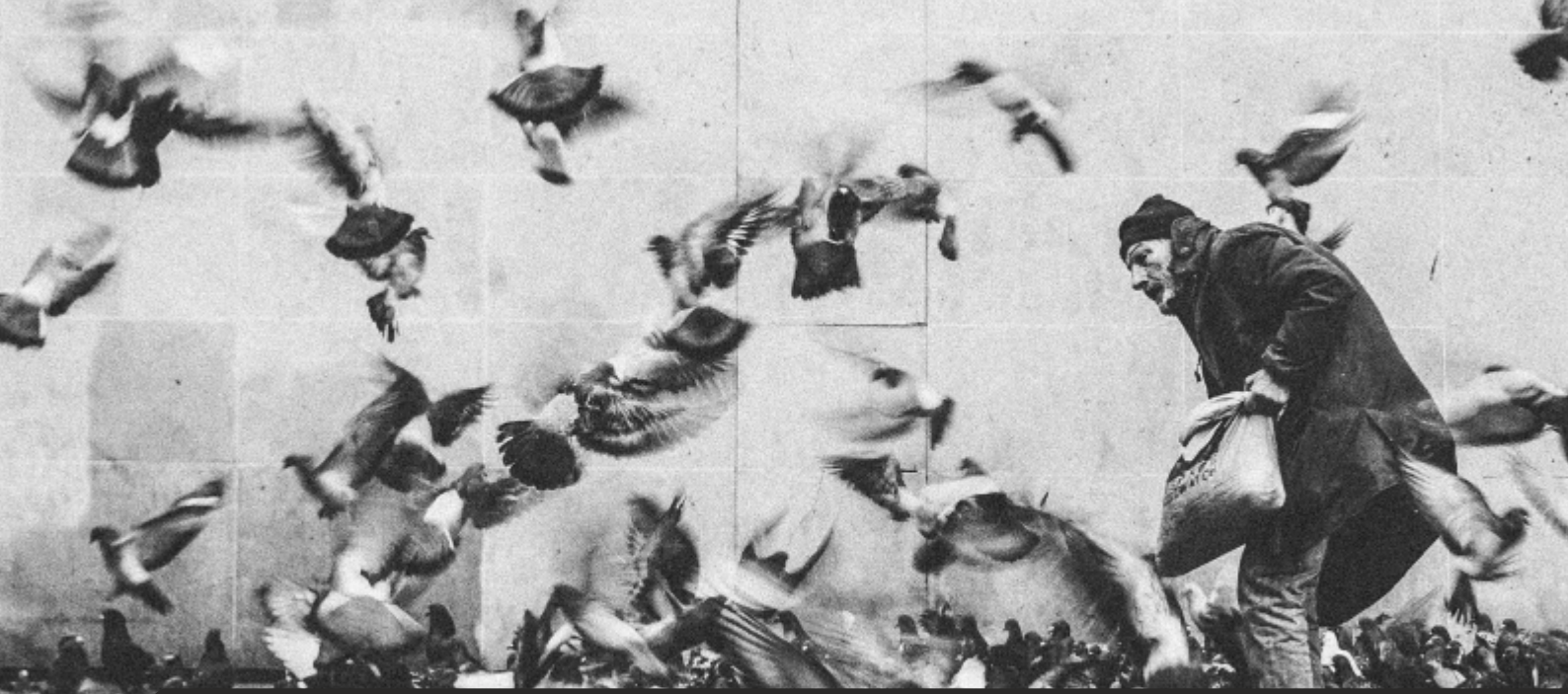
insanın yaratılışından bu yana, onu kendinden farklı canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden olan düşünme ve idrak edebilme olayı temelde, insanın sahip olduğu “lisan” ile mümkün olabiliyor. Biz her ne kadar “düşünmek” eylemini konuşmadan yaptığımızı söylesek de aslında düşünmek beynin kendi kendine konuşması durumudur. Zihnimizin açık olduğu hiçbir zaman diliminde tam anlamıyla susmayız aslında. Sürekli olarak ya kendimizle, ya çevremizle, ya evrenle konuşur haldeyiz. Kitap okurken kelimelerle, televizyon izlerken renklerle ve hareketlerle, tek başımızayken kendimizle konuşuyoruz. Bir dile sahip olmamak demek düşünme eyleminin durması ve zihnin işleme-
mesi demek. Bu sebeple dil kavramını sadece konuşmak ve yazmak fiillerine hapsetmek onun muhtevasına ve doğasına yapılabilecek büyük bir haksızlıktır.

Dil sadece “language” ile sınırlı değildir. “Bir lisan bir insan”daki kadar da değildir. Dil; insanın var oluşundan yok oluşuna kadar bütün duygularını, durumlarını, yaşlarını, barışlarını, seyahatini, eğitimini, susuşunu, duruşunu, haykırışını, çırpınısını; boşluğa bir boşluğun sahip olabileceği en büyük doluluk halinde vermesidir. Dil insanın kendisini salıvermesidir.

Coğrafyaların iklimleri, yeryüzü şekilleri, yöresel gıdaları gibi etkenleri nasıl o coğrafyanın insanının fiziksel özelliklerini belli bir ölçüye kadar şekillendirip eğip bükebiliyorsa aynı şekilde medeniyetlerin ve kültürlerin kendine has dilleri de o medeniyetin insanının ruhunu ve nefesini eğip bükerek ve bir şekle sokar. Aynı insan farklı dilleri konuşurken ve o dil ile düşünürken aslında ruhu başka bir şekle bürünmüş olur. Dil sadece ağızdan çıkan kelimelerle sınırlı bir sözlük teması değildir. O, en az bizim kadar nefes alıp veren, sevinen, üzülen, doğan, gelişen, ölen canlı bir varlıktır. Kimi zaman evine misafir kabul eden ve onu en güzel şekilde ağırlayan gönlü geniş bir ev sahibidir. Bazen de giden misafirlerin ardından bir su bile dökmeye tenezzül etmeyen huysuz ev sahibi olur. Sağı solu belli olmayan bu dil kavramı gördüğü muameleye göre davranır bize. Onu ne kadar sahiplenir ve korursak bize içini o kadar açar ve elinin bolluğunu gösterir. Ona ne kadar hor davranır ve onu itelersek bize o kadar sırtını döner ve vefasının zerresini koklatmaz hale gelir. Nitekim dil, bakınca kendimizi gördüğümüz, içinde sürekli benliğimizden bir parça aradığımız ve çatlakları oluştuğu netliğimizin giderek azaldığı aynamızdır bizim.

Tüm bu anlam ufkuna tabi olan ve bizi derin mana deryalarına çeken dile hizmet etmek de işkence etmek de insanoglunun insafına ve diline kalmıştır.

Dili sabırla suladığında ve gerektiği kadar güneşe tabi tuttuğunda sana meyvesini sunmaya hazır verimli bir toprak gibidir ve içinde inanılmaz zenginlikte çiçekler ağaçlar, bitebilir. Bu çiçekler öyle zengin ve çeşitli ki Türkçe dilini ele alacak olursak lehçeleriyle Sibiryadan Doğu Türkistan’a; Kafkasyadan Balkanlara uzanan bir yolculuğu vardır bu zenginliğin. Şive

Dil; insanın var oluşundan yok oluşuna kadar bütün duygularını, durumlarını, savaşlarını, barışlarını, seyahatini, eğitimini, susuşunu, duruşunu, haykırışını, çırpınışını; boşluğa bir boşluğun sahip olabileceği en büyük doluluk halinde vermesidir. Dil insanın kendisini salıvermesidir.

dediğimiz zaman; içimize kelimelerin eğlenceli dünyasını sunduğu, ilk defa duymuş olsak bile yöresel farklılığı hemen benimsediğimiz, nidalarıyla, eğilip bükülen heceleriyile dile tat ve ahenk veren bir berekettten bahsediyoruz demektir.

Dalgalarının hırçınlığı, havasının tezathlığıyla bildiğimiz Karadeniz... Sağı solu belli olmayan, mevsim geçişlerinin ani olduğu, bir an yağmurlu bir an güneşli havasıyla insanını sürekli teyakkuzda bırakan Karadeniz; şivesi ve tarzıyla da beklenmedik bir üsluba sahip. Sanki bir yere yetişecekmiş gibi hızlı konuşmasıyla ün salmış Karadeniz insanı iklimini kendine lisan edinmiş ve kimi zaman yağmur olup yağdırmış kimi zaman da dalga olup devirmiş cümlelerini.

Yazın kızgın güneşin, kışın karlı dağların muhatabı doğunun insanı; hem metanetli hem dirayetlidir. Kara kışın beyazından, azgın yazın sıcakından kendisine türkü pişirip söyleyen doğunun çocukları tüm sert görünüşüne rağmen yanık sesiyle, ciğer dağarcasına selam veriyor; Anadolu'nun sazından çıkan nameli diline. Kültürümüze ve sanata kattıkları nice anonim güfteleriyle dilin vazgeçilmez bir ifade şekli haline gelmiştir doğunun bağrından türeyen türkülerimiz ve deyişlerimiz.

Aslına bakarsanız oturuşuyla, kalkışıyla, gülüşüyle ağlayışıyla konuşur bu ülkenin insanları. Konuşmak için ille de bir lisana sahip olmak zorunda değildir, hiçbir canlısı hatta cansız bile. Karadeniz'in fındığı, ağaçları anlatır bize, ormanların ihtişamından bahseder, hamsisi dalgalarından bahseder, mısır ekmeği ocağından bahseder sıcak evlerin, çayı yağmurun tadını anlatır, toprağın kokusunu izah etmeye çalışır en koyu demikle.

Ege'nin mülayim insanı yeri gelince efe olup anlatır gücünü, çiğdemiyle muhabbetler edilir, kırmızı domatlar sahilin ferahlığını, hissettirerek öğretir bize, gevrekli kahvaltılar önceki günlerin anısını dillendirir uzun uzun.

Dilimizin etkilendiği coğrafyamızdan bahsederken sadece kelimelerin yan yana gelmesini kastetmek geniş kültürümüze haksızlık olur. Çünkü dil ve konuşmak deyince benim aklıma sadece kelimeler değil, bedenimize, ruhumuza hitap eden her şey geliyor. Hitap kelimesini söylemek kelimesinden manalı ve zengin kılan tam olarak bu nokta sanırım. Söylemler yalnızca göze ve kulağa yöneliktir. Ancak çevremizde var olan her şey bedenimizin, zihnimizin ve ruhumuzun her bir zerresine hitap edebilir. Bu minvalde; kültürümüzü, dilimizi yoğuran tüm etkenler konuştuğu ve hitap ettiği için köprü görevini üstlenmiştir. Giyilen giysilerden tutun, yenen yemeklere, işitilen türkülere, kıvrımlı rakslara, rüzgârın esiş yönüne, çeşmesinden akan suyuna, tırmanılan dağına, toprağından biten ağacına kadar her şey bize hitap eder ve kelimeleri, dilleri şekillendirir. Ne mutlu ki ucu bucağı olmayan bereketli toprakların, geniş bir kültürün evlatlarıyız ve ne mutlu ki konuşmak için bir dile ihtiyacı olmayan ananevi bir zenginliğin çeşmesinden içiyoruz.

Nefes Alan Kelimeler

“Türkçe-Arapça Arasında Kelime Etkileşimi”

Muhammed Yasin Can

Gönüllerimizi imanla, dillerimizi süslü kelimelerle, göğü yıldızlarla donatan Yüce Allah'ın Adem'i (as) yaratmasının hemen akabinde ona isimleri bellettiğini Kur'an'dan öğrenmişiz. Bakara suresinin 31. ayetinde geçen ifade mealen **“Adem'e bütün isimleri öğretti.”** şeklindedir. Ayetin, Diyanet'in Kur'an Yolu'nda tefsiri ise şöyledir: **“Adem'e bütün isimleri, yani maddi ve manevi varlıkların, kavramların isimleriyle beraber özelliklerini veya isim vermeyi/dil icat etme kabiliyetini belletti.”**

İşte “dil”, Adem'in (as) isimleri yani dili öğrendiği o andan bugüne adeta canlı bir varlık olarak yaşayagelmiş, tıpkı insanlar gibi çoğalmış, yeryüzüne dağılmış ve aileler kurmuştur. Tarih tüm uzuvlarıyla akadururken, dil de insanlarla birlikte sürüklene gelmiş, onların ihtiyaçlarına binaen canlı kalmış ve üremiştir. Dilin oluşumu, değişimi ve gelişimi de yine bir insana ve belki memleketinden gayrı dönmek üzere uzak diyarlara göç etmiş bir insanın durumuna benzer. Evvela telaffuz farklılıkları baş gösterir, onu yeni kelimeler takip eder; son

olarak da cümle yapısı değişir. Yanında yöresinde ne olup bittiğine bakılmaksızın canlı kalarak değişimini sürdürür. Bu canlılık ve üreme neticesinde dil aileleri, diller, lehçeler oluşagelmiştir. Bu dillerden biri de Türkçe olmuş ve bugün yaşayan en kadim diller arasında yerini almıştır.

Günümüz Türk dillerinin anası olarak Hun dilini kabul etmek mümkünse de, bugün o dilden bize çok az sayıda kelimenin kaldığını da belirtmemiz gerekecektir. **Zira Türkçe de Türk topluluklarıyla birlikte değişim göstermiş ve henüz Orta Asya bozkırlarındayken dahi Çin, Kore, İran ve Moğol dilleriyle etkileşime girmiş, kelime alışverişi yapmıştır. Bu durum göstermektedir ki Türkçenin doğasında başka dillerden gelen kelimeleri millileştirme hayatiyeti vardır.**¹

Milletlerin olduğu gibi kelimelerin de tarihi vardır. Bir milletin ataları asırlarca o kelimelerle duymuş, onlarla düşünmüş, birbirlerini ve evlatlarını o kelimelerle sevmiş, ilim ve hikmeti o kelimelerle nakletmiş, bu kelimeleri tamamıyla milli bir sanatla işleyip güzelleştirmiş ve kendi milli musikisiyle seslendirmiştir. Türkçemiz de yalnız bir bölgede değil, şanlı ecdadımızın tarih boyunca, nice görkemli ve muhteşem devletler kurduğu çeşitli topraklarda işlenegelmiştir. Türkçe 14. yüzyıldan bu yana dünyanın üç kıtasına hakim bir cihan devletinin dili haline gelmiş, hüküm sürdüğü toprakların neresinde güzel bir ses bulmuşsa, onu, kendi bünyesine almakta büyük bir kabiliyet göstermiştir. Türkler vergi, zekât, mahsul toplar gibi kelime de toplamış, bu

Türklerin İslam'ı kabulünün akabinde gelişen süreç, yüzyıllar boyu süregelen ortak değerler, aynı medeniyetin aynı davanın iki güçlü temsilcisiyken nihayet aynı sancak altında bir olmuş diğer kavimler gibi Türk'ün ve Arap'ın kardeş olmasından, kardeş gibi yaşamasından diller de payelerini almıştır. Bu kuvvetli etkileşim yalnızca kelime alışverişi olmaktan da çıkmış, aynı coğrafyayı, aynı dini ve dahi aynı hassasiyetleri paylaşan bu iki necip milletin düşüncelerine, cevaplarına, sözlerine, tepkilerine, deyişlerine sirayet etmiştir.

64

kelimeleri Türkçenin zevkiyle işlemişlerdir.

Tarih boyunca böylesine bir canlılık içerisinde olan Türkçemizde, kökenlerine ait sayısal verilere göre bazı yabancı dillerden geçen kelime sayıları şöyledir: Arapça 6463, Fransızca 4974, Farsça 1374, İtalyanca 632, İngilizce 538, Yunanca 399, Latince 147, Almanca 85. Görüldüğü gibi Türkçenin en çok kelime aldığı dil Arapçadır. Bu durum da göstermektedir ki anadili Türkçe olan insanların dağarcıklarında hatırı sayılır miktarda Arapça kelime mevcuttur.² Bu açıdan bakıldığında özellikle Arapça öğrenen/öğreten kimseler hak vereceklerdir ki dünyada Kur'an dilini öğrenmede en nasipli millet olabiliriz.

Diller tarih boyunca etkileşime girmişler, göçler vb. sebepler yeni dilleri veya lehçeleri oluşturmuş, kelime alışverişleri yaşanmıştır. Bu etkileşimin en güçlü gerçekleştiği ikililerden biri şüphe yok ki Arapça ve Türkçedir. Türklerin İslam'ı kabulünün akabinde gelişen süreç, yüzyıllar boyu süregelen ortak değerler, aynı medeniyetin aynı davanın iki güçlü temsilcisiyken

nihayet aynı sancak altında bir olmuş diğer kavimler gibi Türk'ün ve Arap'ın kardeş olmasından, kardeş gibi yaşamasından diller de payelerini almıştır. Bu kuvvetli etkileşim yalnızca kelime alışverişi olmaktan da çıkmış, aynı coğrafyayı, aynı dini ve dahi aynı hassasiyetleri paylaşan bu iki necip milletin düşüncelerine, cevaplarına, sözleri-ne, tepkilerine, deyişlerine sirayet etmiştir. Kelime alışverişinde Arapçanın kelime vermede Türkçeye göre sayısal bir üstünlük sağladığını söylemek mümkünse de, bu geçen kelimelerin neredeyse dörtte biri anlam kaymasına uğramış, tam anlamıyla Türkçeleşmiştir. Örneğin, müsaade kelimesi Arapça (مساعدة) kökünden (مساعدة) olarak türeyen ve yardım etmek anlamında kullanılan mastar bir kelimeyken, Türkçede biz bu kelimeyi "izin" anlamında kullanmaktayız.

Bu yazıyı sayısız örneğe boğmak yerine bir örnekle -onu da anlam kayması yaşadığı için özellikle belirtilmesi gerektiğinden- tamamlamanın çok daha müstefit olacağı kanaatini taşıyorum. Umuyorum ki, kardeşlerimiz bu konuya tevessül edip kendileri örnek bulacaklardır. Ancak size şunu ifade etmem gerekecek ki bu yazıda 64 adet Arapçadan Türkçeleşmiş kelime kullanmış oldum. Bulması da size kalsın.

İnsan nefes alıp verdikçe diller, kelimeler, deyişler de nefes alıp verecek; dillerin etkileşimi de kıyamete dek sürecektir.

¹ Banarlı, Türkçe'nin Sırları, s. 15

² Ermiş, Türkçeleşmiş Arapça Kelimelerin Tasnifi, s. 7

İslâm Harflerinin Yasaklanması Üzerine Teessüründen Ölen Seyyid Tâhâ

Sebil Dergisi, 16 Nisan 1976, 16. Sayı

Tevfik Demiroğlu

Milli Mücadele yıllarında bir ara “Umûr-i Şer’iye ve Evkaf Vekâleti”ni deruhte etmiş bulunan meşhur Konya Meb’usu Vehbi Hoca bu vazifede iken “Hey’et-i İftâiye Reisi” yani bir nevi “fetva emini” olarak Seyyid Tâhâ Efendi’yi Ankara’ya aldirtmişti. Bu zat, sadece dini meselelerde değil, astronomi sâhasında da son derece malûmatlı idi. Vaktiyle rasathanenin maruf müdürü Fatih Hoca’ya da bu mevzuda yardımlarda bulunmuştu. Aynı zaman da edip ve hattattı. Ama öyle sıradan bir hattat değil.

Seyyid Tâhâ Efendi Hazretleri, harf inkılabının söylentileri çıktığı sırada, Diyanet İşleri Başkanlığı’nda Müşavere Hey’eti’nde çalışmaktaydı. O zaman ben de vazifem icâbı Ankara’da ikamet etmekteydim. Bir gün Karaoğlan Çarşısı’ndan geçerken, Zincirli Câmii’nin yakınında kendisini ağlarken gördüm. Beyaz sakallarından aşağıya doğru yaşlar yuvarlanıyordu. Derhal yanına koştum, hürmetle elini öptüm ne için ağladığını sordum. Bana dedi ki:

“- Duymadın mı, İslâm harflerini değiştiriyorlar!..”

“- Bunda ne var sağdan sola doğru yazmayız da, soldan sağa doğru yazalım!” diye karşılık verdim.

Efendinin o mukadder hali birdenbire değişti. Yüzünü öfke kaplamıştı. Bana dönerek hiddetle:

“- Koca eşsek!” dedi. “Keşke bunu yapmasalar da bir kanun çıkartıp boynumuza haç taksalar!” Sonra daha çok coştı ve câli bir surette ağlamaya devam etti.

Hayretler içinde kalmıştım. Yakinen tanıdığım, ilmîne, irfanına, şahsiyetine son derece güvendiğim bu Hoca Efendi’nin niçin böyle düşündüğünü bir türlü anlayamamıştım. Bu ölçüde teessür duyduğunu görünce kendisini teselli için:

“- Merak buyurmayınız efendim. Meclis’te birçok hoca efendi vardır, herhalde bu işe mani olurlar” dedim.

Hoca Efendi’nin evi, eski Meclis binasının karşısında, o zamanlar Hergele Meydanı (Hayvan Pazarı) diye anılan yerdeydi. Üstü toprak kaplı basit bir ikametgâh olan bu eve gittik. Hoca Efendi’nin teessürü bir türlü yatışmıyordu. Hala ağlıyordu. Bu durumda kendisini teselli ve teskin etmek ihtiyacını hissettim ve kendisine:

“- Benim hususi bir kartım vardır. Bununla Meclis’e dilediğim zaman girip çıkar, müzakereleri takip ederim. Dilerseniz meb’us olan hoca efendileri ikaz edecek bir mektup yazınız. Ben götürüp kendilerine vereyim. Bu suretle şayet mes’elenin ehemmiyetini kavramamış olanları varsa, onları da ikaz etmiş oluruz” dedim. Hoca Efendi bu teklifime memnun kaldı. Eline bir tomar kâğıt alarak o zaman meb’us olan hocaların her birine ayrı ayrı kısa fakat mânidâr birer mektup yazdı. Bunda İslâm harflerinin ehemmiyetini belirtiyor ve bunların değiştirilmesi hususundaki teşebbüse mânî olmaya çalışmalarını rica ediliyordu.

Fakat nihâyet az bir zaman sonra, sıra İslâm harflerine de gelmişti. Bir gece sabahlara kadar süren müzâkere sonunda İslâm harfleri yasaklanmış, onların yerine bugünkü Lâtin asıllı alafranga harfler kabul olunmuştu. Ben de Seyyid Tâhâ Efendi' ye söz vermiş bulunduğum için buna dâir gelişmeleri günü gününe takip ediyordum. Nihâyet mâhud kanunun kabul edilmesi üzerine koşup kendisine haber verdim.

gg

Sarıklı meb'usların pek çoğunu şahsen tanırdım. Ancak ne yazık ki; Lâtin harflerini getirmeye çalışanlar arasında başında sarık bulunanlardan bazıları da vardı. Yazılan mektupları cebime koyarak Meclis'e gittim. Hepsini bir bir dağıttım. Dilimin döndüğü kadar da mes'eleyi şifahen anlatmaya çalıştım. Meclis'te aslen Tatar olup sakalina kına süren Fehmi Efendi adında bir hoca vardı. Bu zat Lâtin asıllı rakamların kabûlü sırasında kürsüye çıkarak:

"-Asıl değişmesi lâzım gelen rakamlar değil, harflerdir. Onları ne zaman değiştirerek Lâtin asıllı yeni bir alfabe kabul edeceğiz!" diye bağırıyordu. Hakikaten Lâtin asıllı rakamlar daha önce kabul ve tatbik olmuştu.

Fakat nihâyet az bir zaman sonra, sıra İslâm harflerine de gelmişti. Bir gece sabahlara kadar süren müzâkere sonunda İslâm harfleri yasaklanmış, onların yerine bugünkü Lâtin asıllı alafranga harfler kabul olunmuştu. Ben de Seyyid Tâhâ Efendi' ye söz vermiş bulunduğum için buna dâir gelişmeleri günü gününe takip ediyordum. Nihâyet mâhud kanunun kabul edilmesi üzerine koşup kendisine haber verdim.

"-Maâlesef kanun kabul edildi ve İslâm harfleri yasaklandı!" dedim.

Hoca Efendi'nin aldığı bu haber üzerine rengi sarardı. Şimdi hatırlayamadığım bu âyet-i kerimeyi mütevekkilâne bir surete okudu. Bir bardak su istedi, kendisine verdik. İçti. Sonra:

"-Çok yoğunum. Seni bekledim, uyumadım. Ben biraz yatacağım. Sen sabah namazını bekle ve beni de uyandır!" dedi.

Sabah olunca kendisini uyandırmak için yanına gittiğimde onu yatağında cansız buldum. Seyyid Tâhâ Hazretleri duyduğu kahır ve ızdıraptan göçmüştü!..

Ankara'dan geldikten sonra bu hâdiseyi merhum Fuad Şemsi (İnan) Bey'e anlattım. Pek müteessir oldu ve:

"-Hiç birimiz Tâhâ Efendi kadar doğru düşünemedik ve İslâm harflerinin ehemmiyetini anlamadık!" dedi. Yanında merhum Babazâde Naim Bey de vardı. O da bu teessür ve hayıflanmaya iştirak eden birkaç söz söyledi.

Aradan yarım asra yakın bir zaman geçtiği halde hâlâ o günün te'sirinden kurtulmuş değilim. Mevlâ cümlesine rahmet eylesin ve bizlere de yüce kitabımızı yazıp okumaya yegâne vâsıta olan bu mübarek harflerin ehemmiyetlerini kavrayabilecek bir iz'an ve idrak nasib etsin!..

Arab Harfleri*

* Türk Düşüncesi, Ağustos 1959, Sayı 59-8

Peyami Safa

Arab, yani eski Türk harfleri yerine Lâtin harfleri kabûl edileli otuz bir yıl oldu. O zamanın yer yer ifâde edilen en büyük endişeleri şunlardı: Evvelâ Arab harflerinin daha çabuk yazılıp okunduğuna şüphe yoktu. Mahkeme zabıtları gibi sür'at istiyen yazılar Lâtin harfleriyle yazılamazdı. Mekteplerde not tutmak veya herhangi bir yazıyı da acele yazmak zorlaşacaktı. Daha büyük endişe de şuydu: Millî kütüphanelerimizdeki yüzbinlerle eser ne olacak? Yarınki nesiller kendi edebiyatlarını, tarihlerini, dil ve lûgatlerini, felsefe, din ve hukuk eserlerini okumak imkânından mahrum kalınca, onlara millî kültür nasıl verilecek?

Mahkeme zabıtlarının daktilo ile tutulabileceği, mektepde muallimlerin daha ağır ders tahrir edecekleri ileri sürüldü. Arab harfleriyle yazılmış eserlerin yeni harflere çevrilip basılabileceği iddia edildi.

Realite bu ümitleri suya düşürdü. Mahkemelerde yazı makineleri, dâvacı ve dâvalıların sözlerini aynen değil, adâlet mefhumuna aykırı olarak ancak hulâsa (özet) hâlinde zabtedebilmektedir. Rahmetli Velid Ebuuzziya'nın Tasvir'de çıkan bir başmakalesinin başlığı şu idi: **"Yazı Makinesile Adâlet Olmaz!.."**

Bugünkü mektep ve üniversite notlarının perişanlığı malûm. Lâtin harfleriyle yazılmış mektupları okumakta çekilen zorluğu Arab harflerinin bir sayfa yazıyı birkaç bakışta kavramak imkânını veren kolaylık ve aydınlığını bilenler daha iyi takdir ederler.

Eski Türkçe eserlere gelince, bunların yeni harflere çevrilip bastırılmalarının da hayâl olduğu anlaşıldı. Pek az birkaç eser müstesna, en lüzumlu edebî eserler, divanlar, Tanzimat eserleri, koskoca Hamid'in, Recâizâde'nin, Muallim Nâci'nin, İsmail Safa'nın, eski ve yeni daha birçok şâir, tenkitçi ve romancının eserleri, yüzlerce büyük tarih, (bu arada meselâ Nâima, Cevdet Paşa), Kamusulalâm gibi eşsiz ansiklopediler ve böyle saymakla tükenmiyecek eserler Lâtin harflerine çevrilip basılama-mıştı.

Almanya'da Lâtin harfleriyle birlikte Alman Gotik harfleri de öğretilir ve bunu bir gerilik (irtica hareketi) saymak hiçbir Alman'ın veya başka bir medenî millet mensubunun hatırından geçmez. Bizdeki inkılab yobazlığının eşine cihanda rastlanmaz. Gençlere dünyanın hayran olduğu, Rusya'da heykeli dikilen Fuzûlî'yi aslından mı okutmak istiyorsunuz? Mürteciniz. Türk tarihinin en büyük faslı olan Osmanlı tarihinin başlıca eserlerini mi okutmak istiyorsunuz? Mürteciniz. En ileri anlayışlı büyük Türk şâiri Hâmid'in birçok eserlerini mi okutmak istiyorsunuz? Mürteciniz. Türk gencinin kolay not almasını, kolay yazıp okumasını mı istiyorsunuz? Mürteciniz.

g

**Yeryüzünde
bir tek memleket gösterilemez ki,
orada gençler kazara
millî kütüphanelerine girerlerse
bir tek eser okuyamadan
çıkıp gitsinler.**

Böyle bir katliam hiçbir memleket-
te ve hiçbir memleketin tarihinde yoktur.

Lâtin alfabesinin tatbik şekillerin-
deki ifrat ve hatalar, aceleler, yanlış istika-
met ve hareketler daha ziyade o zamanki
Maarif makamlarına âid olmalıdır. Hele
Lâtin harfleri tamamiyle yerleştikten sonra
liselerimizde Arab harfleri okutulmasında
hiçbir kanunî mahzur yoktu. Bugün de
yoktur.

Almanya'da Lâtin harfleriyle birlik-te Alman Gotik harfleri de öğretilir ve bunu bir gerilik (irtica hareketi) saymak hiçbir Alman'ın veya başka bir medenî millet mensubunun hatırından geçmez. Bizdeki inkılab yobazlığının eşine cihanda rastlan-maz. Gençlere dünyanın hayran olduğu, Rusya'da heykeli dikilen Fuzûlî'yi aslından mı okutmak istiyorsunuz? Mürteciniz. Türk tarihinin en büyük faslı olan Osmanlı tarihinin başlıca eserlerini mi okutmak istiyorsunuz? Mürteciniz. En ileri anlayışlı büyük Türk şâiri Hâmid'in birçok eserlerini mi okutmak istiyorsunuz? Mürteciniz. Türk gencinin kolay not almasını, kolay yazıp okumasını mı istiyorsunuz? Mürteciniz.

Bu ilimsiz, çarpık, saçma inkılâp ve irtica anlayışına genç nesiller kurban olup gidiyor.

Devrimbazlar mugalâta yapmasınlar. Lâtin harflerini atıp Arab harflerini getirmek istemiyoruz. Üniversitelerimizde okutulan Arab harflerini ve Osmanlıca'yı liselerimizde de öğretmelerini istiyoruz. Buna Türk kanunları engel değildir. Akıl kanunları da bunu emrediyor.

Yeni Türk Harflerinin Mazarratları

Yarın Gazetesi, 1928

Mustafa Sabri Efendi

Latin Harflerine Çeviren: Mehmet Ali Özdemir
Lugatçe: Mehmet Ali Özdemir

Mustafa Sabri Efendi'nin Latin harflerine geçilmesinin hemen akabinde neşrettiği bu yazıyı birçokumuz anlamayacağız. Yine de hiçbir sadeleştirme yapmadan metni olduğu gibi Latin harflerine aktarıyoruz. Dilde sadeleşme ve harf devrimi meselesince, henüz 91 sene önce kaleme alınmış bir gazete yazısının bugün bize ne kadar eski ve zor geldiğini anlatacak daha iyi yol, zannederiz yoktur.

Ankara hükümetinin emir ve cebir ile Latin harflerinin Türkiye' de tatbikinden maksat, Türklerin Kuran-ı Kerim ile münasebet ve muârefelerini kat' etmek olduğunu bundan evvelki makalemizde söyledik. Yeni yazı ile Kur'an-ı Kerim'i ve Arapça kelimatı, malum ve muayyen huruf ve mehâricine hâlel getirmeden yazmak kâbil olmadığını da müdellelen arz ettik. Evvela bu yazıda Kur'an-ı Kerim harflerinin bir haylisinin eksik olduğunu anlattık. Meselenin fevkalade ehemmiyetine binaen daha da anlatacağız:

Bir kere bu yazının içinde (ع) harfinin yerini tutacak ve onun sadasını eda edecek hiçbir harf yoktur. Bu sebepten Türkiye'de yeni harflerle (علم) i (ایلم), (معلوم) u (مالوم), (عادی) ی (ادی), (عدم) i (ادم), (عقد) i (آقید), (سورأت) 1 (سرعت), (عائد) şeklinde yazıyorlar.

Geçen gün İstanbul gazetelerinde yeni harflerle yazılı bir fıkra okuyordum: (تیبی آدلی) diye bir şey gözüme ilişti. "Bu nedir?" diyorum. Meğerse (طب عدل) değil mi imiş? Buna iyice düşündükten sonra intikal edebildim. Hepimizin bildiği zavallı terkiş böyle tanınmaz bir hale gelmiş. (عدلی) yi (ادی) yapmışlar. Çünkü yeni yazıda (ع) harfi yok; (طب) ı da (تیبی) yapmışlar. Çünkü yeni harfler arasında (ط) da olmadığından onun yerine (ت) yazıyorlar. (عائد) in (آیت) oluşu da (موجد), (محمود), (تدقیق) gibi bir hayli kelimelerin (د) lerini (ت) ye tebdil etmelerinden ileri gelmiştir.

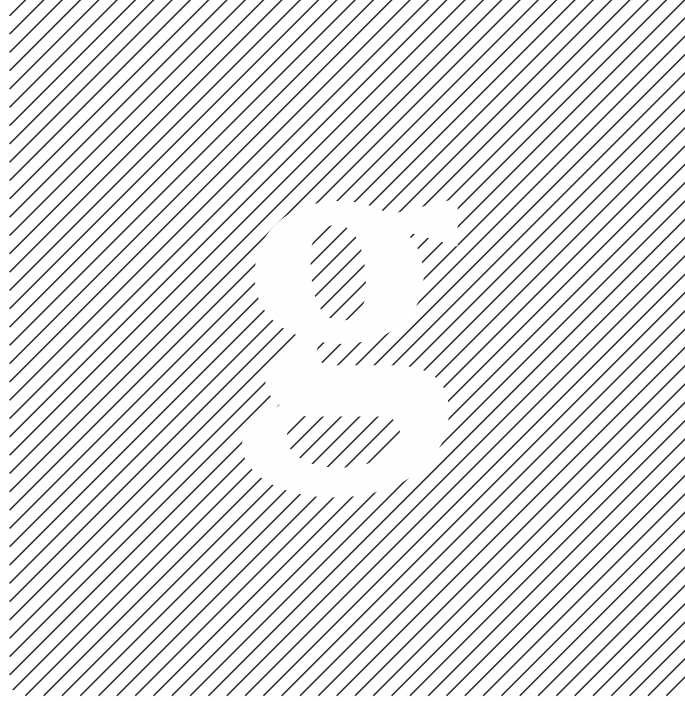
Daha, yeni harfte (ذ) de eksik. Onun için bu peltek (ذ)'nin yerine keskin (ز) kullanılıyor. Halbuki bu harfler bulunduğu kelimelerin manasında mühim farklar ve başkalıklar vücuda getirirler.

Mesela (ذکی) keskin akıllı manasına ve (زکی) tahir manasıdır. Yine mesela (ذائد) ile (زائد) in Arapçada manaları katiyen ayrıdır. Birincisi herkesin bildiği manayı ifade ettiği halde ikincisi (ذافج) manasıdır. Kezalik (ذیل) başka (زیل) başka şeydir. (نذیر) başka (ذرع) başkadır. (نذیر) bildiğimiz adamak manasına iken, (نزر) azıcık şey demektir. Ve biz bunların yüzlerce binlerce misalini tadat etsek bitiremeyiz. Burada ne söylemek istiyorduk? İşte Latin harfleri bizim yazımız olunca ve bu harfler

arasında ne (ع) ne de (ذ) bulunmayınca biz Kur'an-ı Kerim'i yeni yazı sayesinde [اعود بسـمله] (euzu besmele) sinden itibaren kaybetme-ye başladığımızı ab-ı aşikar görüyoruz. Zira bundan sonra (اعود) yoktur, (نه نوزو) vardır. Yani sığınmak manasına olan (عود) den müştak bir muzari mütekellim sigasının yerine manasız ve mebnasız bir lafz-ı mühmel geçmiştir. "Kur'an-ı Kerim Latin harfleri ile yazılabilir!" diyerek çocuk aldatır gibi Müslüman aldatmayı gözüne kestiren çapkınlar nerede iseler karşıma çıksınlar; evvela şu (اعود بسـمله) yi yeni harfle yazsınlar da ben de onların alnını karışlayım! (اعود) nün [ع] ı şöyle dursun hatta yalnız (ذ) i (ز) ye tebeddül etmekle manası da külliyyen tebeddül eder. Çünkü (ز) ile (اعود) (sığınırım) manasında değil de (bulunmaz olurum) manasıdır.

Yeni yazıda (خ) nın da bulunması ve bunun yerine (ح) ile (ه) arasında müşterek (haş)/(h) harfinin kullanılması bu üç harften herhangisini mutazammın olan binlerce kelimenin lafız ve manasında azim tahribatı mucip olur. O meyanda (هاجر) ile (خل) ile (حل), (خد) ile (حد), (نحر) ile (نهر), (حجر) (خلق) ile (خلق), (أحوال) ile (أحوال) *sirke manasına boğaz*, (صالح) ile (صالح) ve (ماناس) *çok fena*, (احترام) ile (احترام) *ölüm*, (خالق) ile (خالق) *uğursuz manasına gelir*; hatta (خالق) ile (خالق) de biri birinden temyiz edilemez olur. Çünkü Türkiye’de Latin (ك) ini de attılar, (ق) ı müşterek kullanıyorlar. (ح) (خ) farkı kalmadığı gibi (ص) ile (س) de tefrik edilmediği ve ikisinin yerine (س) abul edildiği için (مخصوص) ile (محسوس) da biri birinden temyiz edilemez.

Yeni yazıda (س) harfi bütün (ص) ların yerine geçmekle kalmayıp üç noktalı (ث) harfi de yine (س) savtı ve işareti ile ifade edilecektir. Bu sebeple Arapçanın gerek (ص) lı ve gerek (ث) li ne kadar kelimeleri varsa hepsinin ya manadan fariğ bir hale gelmesi, yani kelimelikten çıkması veyahut kendi manasına mugayır manalara delaletle mavuzia lehini şaşırması iktiza eder. (ثمين) ile (اصالت) ile (اصالت) *uzunca yüzlü olmak*, (عبث) ile (عبس), (سنا) ile (ثنا), (سوره) ile (صوره), (اثاث) ile (اساس) *iltibas manasına*, (لبث) ile (لبث) *ev eşyası*, (ثلاثة) ile (ثلاثة) *gece sohbeti*, (نصر) ile (نصر) *ve (نصر) ı (نصر) ile (نصر) den tefrik için bunun önüne (ن) saitini yazarak mabadında kalın (ص) mahreci göstermeye çalışsanız bu sefer de “nun” a bir kalınlık arız olarak çığırından çıkar. Halbuki halis Arapçada yani Kur’an-ı Kerim Arapçasında (النصر) kelimesinin “nun” u alt tarafının kalınlığına rağmen inceliğini muhafaza edecektir. Onun için “nun” un önüne mutlaka (ن) saitini yazmak iktiza eder. Fakat bu defa da “sad” ın kalınlığını göstermek imkanı kalmaz. Çünkü onun yerinde Latince (س) yazılıdır.*

Latin harfi ile kelimat-ı arabiiyenin yazılamayacağı hakkında geçen makalemizde dermeyan ettiğimiz davamızı ispat ve izah maksadıyla bu makalede pek çok emsile ve şevahit irat ettik ve henüz bu meselenin mucip olacağı elfaz ve meani tahribatından binde bir numunesini göstermiş olduk.

Karilerimizi usandırmamak için (ص), (ط) ve (ظ) noksanının misallerini de büsbütün terk ettik. Yalnız bu noktada mesela (معروض) kelimesinin (ماروز) ve (منتظما) kelimesinin (مونتظامان), (تازيم) in (كاظم), (تازيم) in (تعظيم), (تاريك) in (طارق), (تاتيل) in (تعطيل) şeklinde nasıl biçimsiz bir hale geldiğini söylemeden geçemeyeceğiz.

Bu misaller yeni Türk harfleri ile Arapça kelimat ve Kur’an-ı Kerim, külli tağyirata uğramadan yazılamayacağıнын delalil-i akliyye ve şühudiyesidir. Mebus Yakup Kadri’nin Türkiye gazetelerindeki tasrihatından naklen geçen makalemde yazdığımız fıkra ise müddeamızın delil-i naklisini teşkil ediyordu. Çünkü “yeni elifba sayesinde artık şapkalı hafızlar kalmayacak” demek ne demektir? “Kur’an-ı Kerim’in işini şapka ile bitirmek istedik. Lakin ahmak halk bunu anlayamadı. Hala şapka altında hafızlık yapmaya ve Müslümanlık satmaya çabalamak garabetini gösterenlere şahid oluyoruz. Şapkaya gördüremediğimiz işi, yani Kur’an-ı Kerim’i kaldırmak işini şimdi yani alfabeyle gördüreceğiz.” demek değil midir? Bahusus Türkiye reisi cumhurunun “yeni harfler bize daha neler temin edecek, göreceksiniz!” tarzındaki beyanatından mülhem olarak Yakup Kadri yukarıki sözü söylemiştir.

Bundan sonra Türkiye’de yeni harflerden başkasıyla yazı yazılmayacağı ve okunmayacağı gibi bu harflerin de Kur’an-ı Kerim’i yazmaya kabiliyeti olmadığını ve kabiliyeti olmadığı için Türkiye’de tatbiki emredildiğini daha iyi anlatmak maksadıyla yeni elifba usulüne tevfikan Kur’an-ı Kerim’in kısa surelerinden birini şuracıkta yazarak bu bahsin birinci kısmındaki sözümüze hatime verelim.

İşte mesela: (اٰت-س) suresi farz-ı muhal olarak yeni harflerle yazılma şu şekilde inkılap edecektir:

...

“Elemtera kayfe fale rabbuka bies-habil fili. Elem yecal kaydehum fi tazililin. Ver ersele aleyhim tayran ebabile termihim bihicaratim min siccilin. Fecalehüm kaasfin mekulin.”

Mustafa Sabri Efendi >

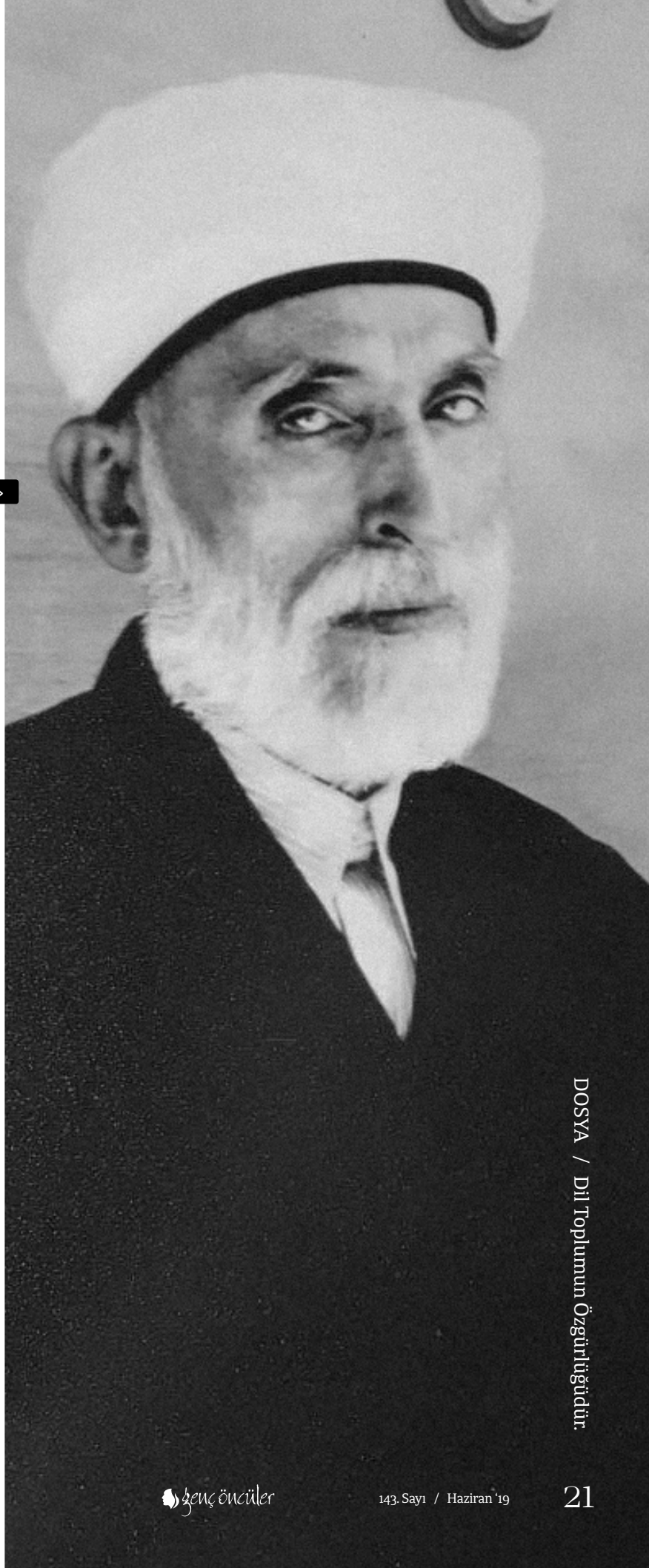
Yeni harf inkılabının huruf-ı arabiyeyi unutturmak vasıtasıyla Kur'an-ı Kerim yazısını okunamaz ve tanınamaz bir hale getireceği hakkındaki izahat-ı kafiyyemize karşı yalnız bir kaçamak noktası kalır: "Türkiye halkı bundan sonra Latin harflerini kullanmakla beraber Kur'an-ı Kerim yazısını da ayrıca muhafaza ederler; yeni yetişen çocuklara her iki yazı öğretilir, birini kullanırlar, birisi ile de kitab-ı mukaddeslerini okuyup yazarlar" denilebilir.

Lakin bu itiraza mahal yoktur. Çünkü nesl-i atının iki türlü yazıyı tahsil ve talim etmeyeceği belli bir şeydir. Bahusus eski yazı güç öğrenilmek bahanesiyle atıldığı ve hakikatte Kur'an-ı Kerim'i unutturmak gayesi takip olunduğu halde maksad-ı hıfzına geri dönüp de bir yazıyı yüksünen millet iki yazıyı öğrenir mi? Bu bir!

İkincisi bu itiraza mahal bırakmayacak bir emr-i vaki vardır. Şöyle ki: bundan evvelki makalemizde Latin harflerinin Türkiye'de kabulüne ilaveten, huruf-ı arabiyeye ile yazılı asarın men' olunacağı da kaviyyen zannettiğimizi yazmıştık. Arası hiç geçmeden vukuat bizi tasdik etti. İşte Ankara "evet efendim!" meclisinde ittifak ile kabul edildiğini bir iki gün evvelki İstanbul gazetelerinde okuduğumuz yeni harf kanununun dokuzuncu maddesi: "bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılacak, eski harflerle matbu kitaplarla tedrisatın icrası memnurdur."

İşte bu madde bittabi Kur'an-ı Kerim talim ve tedrisinin memnuiyetini de şamil ve kafildir.

انا لله وان اليه راجعون وسيعلم الذين ظلموا اي منقلب
ينقلبون.

معرفه **Muârefe**
tanışma, bilişme

قطع **Kat'**
kesmek

كلمات **Kelimât**
kelimeler

حروف **Huruf**
harfler

مخرج **Mehâric**
mahrecler

انتقال **İntikâl**
bir meseleden diğer
bir hususu veya
neyiceyi anlamak

كذلك **Kezâlik**
bunun gibi, böylece

تعداد **Tadâd**
sıralamak

آب آشكار **Ab-1 aşikâr**
tanışma, bilişme

مشتق **Müştak**
iştikak etmiş, türemiş

مضارع
متكلم سيغه **Muzâri
mütেকellim
siga**
birinci tekil şahıs,
geniş zaman kipi

مبنا **Mebnâ**
bina, temel, esas

لفظ محمل **Lafz-1
mühmel**
manasız, boş söz

تبدل **Tebeddül**
başkalaşmak,
değişmek

متضمن **Mutazammın**
tazammum eden,
içine alan

عظيم **Azim**
büyük

ايراد **İrad**
(etmek)
söylemek

الفاظ **Elfâz**
lafızlar

معاني **Meâni**
manalar

موجب **Mucib**
ıcap eden,
lazım gelen, gereken

تميز **Temyîz**
ayırt etmek, seçmek

تفریق **Tefrik**
ayırt etmek, seçmek

صوت **Savt**
ses

مغایر **Mugâyır**
aykırı, zıd

دلالة **Delâlet**
delil olma,
işaret etme

ما وضع له **Mâ vuzia leh**
vaz' olunduğu yani
tayin ve tahsis
edildiği şey

اقتضاء **İktizâ**
gerekme

التباس **İltibas**
şaşıрма,
birbirine karıştırma

ما بعد **Mâbad**
sonra, gelecekteki

در میان **Dermeyan**
(etmek)
anlatmak, söylemek,
beyan etmek

أمثله **Emsile**
misaller, örnekler

شواهد **Şevâhid**
şahitler

قاري **Kâri'**
okuyucu

كلي **Küllî**
külle yani bütüne dair

تغیرات **Tagyirât**
bozmalar

دلایل و
عقلیه و
شهودیه **Delâil-i
akliyye ve
şühûdiyye**
akla ve şahadete
dair deliller

تصريحات **Tasrihât**
açıklamalar

مدعا **Müddea**
iddia edilen

دلیل نقلی **Delil-i nakli**
nakle dair delil

تشکیل **Teşkîl**
(etmek)
vücut vermek, oluş-
turmak, şekillendir-
mek, suretlendirmek

باخصوص **Bâhusus**
husus ile, en çok, hele

ملهم **Mülhem**
ilham edilen

توفيقا **Tevfikân**
uygun olarak

فرض محال **Farz-1 muhal**
olmayacak şeyi olmuş
gibi farz etmek,
düşünmek

ايراد **İzahat-1
kafiyye**
yeterli açıklamalar

نسل آتی **Nesl-i âti**
gelecek nesil

مقصد
خلاف **Maksad-1
hılâf**
karşı görüş

آثار **Âsâr**
eserler

قویا **Kaviyyen**
kesinlikle

مطوع **Matbu'**
tab' edilmiş, basılmış

ممنوع **Memnu'**
yasak

بالطبیع **Bittabi**
tabii olarak

ممنوعیت **Memnuiyet**
yasak oluş

تدریس **Tedris**
ders vermek

شامل **Şâmil**
içine alan

کافل **Kâfil**
kefil olan

İnkılaplar Ne Zaman Niçin İflas Etti?*

Gökhan Göbel

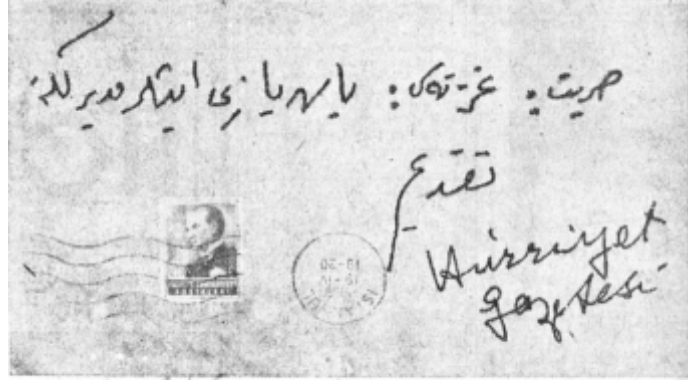
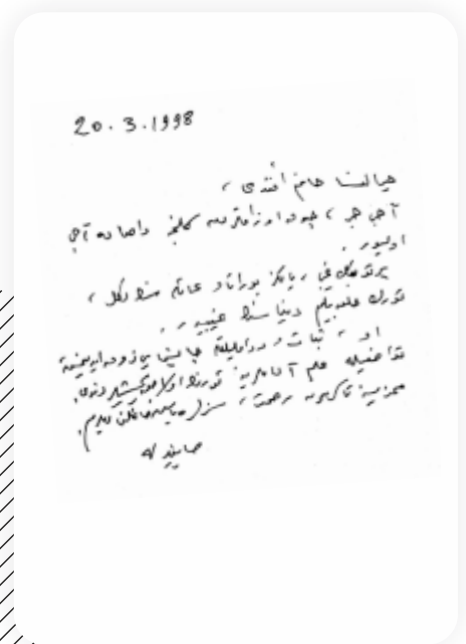
* Gökhan Göbel'in mezkur yazısı, 19 Şubat 2019 tarihinde İstiklal Marşı Derneği'nin internet sitesinde yayınlanmıştır.

Sabahattin Ali 1928'de tahsil için trenle Almanya'ya giderken onu yolcu etmeye gelen Pertev Naili Latin harfleriyle neşredilen ilk gazetelerden birini uzatıp "bunu sakla yüz yıl sonra çok değerli olacak" demiş. Sabahattin Ali de gülerek "tabii harf inkılabı başarılı olursa" diye cevap vermiş. Sınıf Bilinci mecmuamızın ilk sayısında Nazım Hikmet'in Kemal Tahir'e 1941 yılında gönderdiği mektuptan bir iktibas neşrettik. Nazım Hikmet bu mektuba şöyle başlıyor: "arzuyu umumi üzerine eski harflerle mektup yazmaya başladım." Bu cümle harf inkılabının iflas beyannamesidir. Mektubun tarihi 1941. Harf inkılabının üzerinden tam 13 sene geçmiş. Dünya, Türk milletinin Alman Harbi olarak adlandırdığı İkinci Dünya Savaşı'nın içinde. Türkiye savaşa sokulmamış. Mektubu yazan Nazım

Hikmet gönderdiği kişi Kemal Tahir, Nazım Hikmet'ten mektuplarını eski harflerle yazmasını isteyen "umum" ise Türkiye'deki "aydın"lardır.

Yusuf Ziya Ortaç Harf inkılabından sonra postaya verilen mektup sayısının arttığını ve fakat gazete, kitap dergi satışlarının azaldığını söyler. Hatta durma noktasına gelen matbuat işlerinin devlet tarafından el altından desteklendiği bilinir. Kapanan gazetelerin, mecmuaların haddi hesabı yoktur. Sanılmasın ki 1928'den sonra artan mektup sayısı Latin yazısının bir getirisi. Harf inkılabından sonra mektuplar yazımızın korunduğu hususi bir saha olarak temayüz etti. Bugün birçok şairin, edibin, muharririn mektupları neşrediliyor. İnkılabtan önce tahsil görenlerin hemen hepsinin mektupları inkılabtan sonra da Türk yazısı ile yazılmıştır. Cahit Sıtkı, Adnan Saygun, Hasan Ali Yücel, Haldun Taner, Vala Nurettin, İsmail Habip Sevük, Celal Esat Arseven, Suphi Ziya Özbekkan, Cevdet Kudret, Mahmut Yesari ilh... Farklı yaşta farklı işlerle meşgul daha birçok kişinin 40'lı ve 50'li yıllarda Türk yazısıyla yazdığı mektuplar Taha Toros

arşivinde var, nasıl elde edilmiş bilmiyorum ama görmekmümkün. Orhan Veli'nin, Faruk Nafiz'in, Ziya Osman Saba'nın, Burhan Felek'in, Nahid Sırrı'nın, Elif Naci'nin, Mesut Cemil'in, Yusuf Ziya'nın, Reşat Ekrem Koçu'nun ilh.. inkılabtan sonra Türk harfleriyle yazdığı mektuplar da -yine nasıl elde edilmiş bilmemekle beraber- Ömer M. Koç'un neşrettiği "Baki Muhabbet" isimli kitapta mevcut. Zaten o kitapta Latin yazısıyla yazılmış hiçbir mektup yok. Kitaptaki mektuplar 1890-1960 tarihleri arasında yazılmış. Pertev Naili sonradan "Boratav" soyadını aldı. Sabahattin Ali'ye söyledikleri dolayısıyla onu "devrime inanan kişi" sayarlar lakin harf inkılabından 70 sene sonra 1998'de yazdığı mektup bile "eski harflerle" idi. Sadece aydın bilinen insanlar değil halk da inkılabtan sonra Türk yazısıyla haberleşti. Yine Sınıf Bilinci mecmuamızın birinci sayısında 1942 yılında yakılmış bir türküden bahsettik. O türküde "Mektup yazarsan Latince yazma/ Latince yazıyı okuyan olmaz" mısraları var. Millet zaten Latin yazısıyla yazılana Türkçe demiyordu. 27 Mayıs'a kadar da böyle devam etti. Zarfta Latin yazısı görünse de mazruf Türk Yazısı ile yazılırdı. 1956 yılında bir okurun Hürriyet gazetesinin yazı işlerine gönderdiği mektup zarfında bile Latin yazısı olmamasını Hürriyet gazetesi haber yapmış, daha doğrusu ihbar etmiş.

Posta ile gelen eski yazılı mektup : Yukarıda resmi affetilen sarf, yeni harf kabulünün 28. yılı zümde, 19 nisan 1996 günü, Strik Postabanesinde postelenmiş bir okuyucu mektubuna aittir. Nannnen bu eski yazılı mektuba Latin karakterleri yazılmış post mektupları, kolaylıkla yanlış bulması için sarfın üzerine yeni yazı ile "Hürriyet Gazetesi, Başsavunma yazması" ibaresi yazılmıştır.

Harf inkılabından sonra "aydın" denilen insanlar arasında Latin yazısına geçenler marginal addedilecek kadar azdı. Nazım Hikmet bunlardan biri. Bir diğeri Memduh Şevket Esendal. Bir başkası Varlık'ın başında bulunan Yaşar Nabi Nayır. O da 1941 tarihinde: "eski harflerin tesirinden kurtulamayan aydınlar" ifadesine başvuruyor. Bütün literatür tedkik edilse bu isimlerin sayısı iki elin parmakları kadar ya çıkar ya çıkmaz. İnkılabtan önce Türk yazısıyla okur yazar olanların kahir ekseriyeti Latin yazısını kullanmamış günlük hayatında aldığı notlar bilhassa dahil hayatlarının sonuna kadar Türk yazısıyla yazmışlardır. Mesela Kerim Yund 1958 tarihinde Memduh Şevket Esendal'ı methederken şöyle bir cümle kullanır: "Yeni harflerin kabulünden bu yana, eski harflerle not bile tutmazdı." 27 Mayıs 1960'a kadar marginal olan Türk yazısını kullanmamaktı. Yine 1958 tarihinde Halikarnas Balıkcısı olarak bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı 1915 doğumlu olan Azra Erhat'a gönderdiği mektubunda şöyle diyor: "Yalnız kritiklere cevap yazısını çabuk olsun deye eski harflerle yazdım, şimdi yeni harflere çevirip sana göndereceğim." Azra Erhat 1915 doğumlu olduğu halde nasıl Türk yazısını bilmez diye tedkik edince ilk ve orta tahsilini Belçika'da yaptığını öğrendim. Çünkü harf inkılabından önce tahsil hayatı ne kadar kısa olursa olsun bizim yazımızı öğrenen bir kimse bu harflerden vazgeçmez. Mesela her bakımdan yazımıza karşı olan 1915 doğumlu Aziz Nesin harf inkılabından sonra Türk yazısını pratikliği dolayısıyla kullanmaya devam etmiştir. Yazımızın terk edilememesi yalnızca sürati ve pratikliği ile alakalı değil. 1914 doğumlu Orhan Veli 1928'deki harf inkılabından sonra Türk yazısı ile yazmaya devam etti. Şiirlerini süratle yazmıyordu herhalde. Geçenlerde şiirlerinin kendi el yazısı ile yazılmış halleri neşredildi. Mezkur iki ismin Türk yazısıyla tahsil hayatı doğum tarihlerini göz önüne alırsak 7-8 seneden çok değildir. "Aydın bilinenlerin" haricinde 1917 doğumlu Kenan Evren var. O da "eski harflerle" yazardı.

Nazım Hikmet bu mektubu 1941 yılında yazdı. 1941-42 tarihleri İkinci Dünya Savaşı'nı çıkaranlar hariç bütün dünyada efkâr-ı umumiyenin, savaşı Almanların kazanacağına dair kanaate sahip olduğu tarihtir. Nazım Hikmet'in hapis hane arkadaşı Orhan Kemal, "Nazım Hikmet'le 3,5 Yıl" adlı kitabında bu kanaatin

Handwritten text in Turkish, likely a letter or a note. The text is written in a cursive style and includes a signature at the bottom that reads "Yücel".

tezahürünü anlatır: "941 -942 yılları içinde kasvetli, boğucu günler, bilhassa geceler geçirdik . . . Almanlar "Yıldırım Harpleri" yapıyorlardı. Bulgaristan'da ordular yığılmışlar, bizden yol istemeleri gün, hatta saat meselesi haline gelmiş diye iştitiyorduk. Bilhassa 942 yılı, hapishanede Alman taraftarlığının şahlandığı yıllardı. Düşmanın bize saldıracığı kesin bir söz halinde ileri sürülüyordu. Bu arada söylenti: Cezası beş seneye kadar olan mahkumların listesi istenmiş, hatta saldırı halinde hapishanenin boşaltılıp mahkumların Orta Anadolu'ya sevk edilmeleri kararlaştırılmış, hatta hatta kimlerin nerelere sevk olunacaklarına varana kadar tespit edilmiş, buna dair talimatlar da gelmiş..."

Nazım Hikmet'in hem şiirlerinde hem de nesirlerinde bu kanaatin izini görebiliriz: Aşağıdaki mısralar "Ayşe'nin Mektupları" şiirinde geçer:

*Hitler altı haftada hepsini yenecek diyorlar.
Zor yener.
Eceli gelen köpek ...
Ümit yenilir miymiş?*

Savaşı çıkarıncalar hariç dedik çünkü: Amerikan Başkanı Harry Truman 1941 yılının 5 Haziran günü Birleşik Devletler senatosunda şunları söyledi: "Almanların zafer kazandığı sırada Ruslara yardım edelim ve Rusların zafer kazandığı sırada Almanlara yardım edelim. Böylece bu ikisinden her biri diğerinden mümkün olduğu kadar çok adam öldürebilsin, biri diğerinin kökünü ne kadar kazıyabilirse kazısin." Bu sözlerden altı ay sonra 7 Aralık 1941'de büyük bir komplonun ürünü olan Pearl Harbor baskını vuku buldu ve ABD bu hadise üzerine savaşa

girdi. 1942 senesi Nasyonal sosyalist Almanya'nın hem savaşı kazandığının hem de savaşı kaybettiğinin anlaşıldığı tarih oldu. 1942 yazına kadar "Hitler savaşı kazandı" gözüyle bakılırken bu kanaat aynı yılın güz aylarında (Meşhur Stalingrad mağlubiyeti) "Hitler savaşı kaybetti" şekline dönüştü. Sadece 1942 yazında Almanların kaybının 73 fırka Rusların kaybının ise 75 fırka olduğu söylenir. Aşağı yukarı 200 bin insan demek. Altı sene süren savaş boyunca iki taraftan da milyonlarca insan telef oldu. ABD İkinci Dünya Savaşı'nın tek galibi olarak yalnızca bu iki milletin değil bütün milletlerin ve millet olma fikrinin kökünü kazımakla meşgul oldu ve hala oluyor.

Kökü kazınmak istenen iki millet kendine mahsus modernleşme tecrübesi yaşayan ve bu sebeple "Sovyet sosyalist" ve "nasyonal sosyalist" etiketiyle dünya sistemine, kapitalizme arıza çıkararak, sisteme olduğu gibi intibakı reddeden iki millettir. Bu yüzden 1941-42 tarihlerinde Nasyonal Sosyalist Almanya'nın savaşı kazanacağı kanaati -savaşı çıkarıcıları hariç tutmuşuk- bütün dünyada artık işlerin başka türlü yürüyeceği, başka bir düzenin kurulacağı anlamına geliyordu. Mezkur Yeni dünya düzeni ihtimali kimileri için sistemin merkezinin Londra'dan Berlin'e nakolmasıyla patronun değişmesinden ibaretken kimileri için de başımıza örülen inkılaplar belasından kurtulma fırsatı idi. Beklentiler farklı olsa da herkes yeni bir düzene hazır ve nazırdı.

Nazım Hikmet'in arzuyu umumi üzerine mektuplarını eski harflerle yazmaya başladığı 1941 yılında "Nasyonal Sosyalist" tarafta yer alan ve Nazım Hikmet'le birbirlerine taraftarlıkları yüzünden ağır ifadelerle hücum eden Peyami Safa şöyle yazıyor: "Yeni harflerimiz kabul edileli on üç sene oldu. O gün bu gün Türk dili gramersizdir, imlasızdır, lugatsızdır." 13 senelik Latin yazısı tecrübesini aksettiren bu cümleler harf inkılabının zaten başarısız, tutmamış ve pamuk ipliğine bağlı bir inkılap olduğunu ayan ediyor. Bu tecrübe üzerine bir de savaşın kuvvetle muhtemel Almanların galibiyetiyle biteceği kanaati, Birinci Dünya Savaşı sonu şartlarının değişeceği demek oluyordu. O şartların ürünü olan ve görüntüde muasır medeniyetler seviyesine erişmek kastıyla yapılan inkılapların hükmü kime sökecekti? Nazım Hikmet'in "eski harflere" mecburen rücuunun sebebi burada. Türk yazısıyla velev ki birkaç senelik tahsiline rağmen Latin yazısına geçmeyenler 13 senelik imlasız, gramersiz, lugatsız bir dili tecrübe eden "marginalleri" eritip "eski harflerle" yazmaya icbar ediyor. O da buna kızsız da boyun eğiyor. Nitekim aynı yıl Kemal Tahir'e başka bir mektubunda şöyle diyor Nazım Hikmet: "Bana şu eski harflerle yazı yazdırdığınız için kan tepeme çıkıyor. Satırlar öyle kargacık burgacık oluyor ki ... Yeni harflerde bu hal harflerin şekli icabı o kadar göze batmaz. Halbuki eski harfler zaten kargacık burgacık, bir de muntazam tasnif edilmezse rezalet oluyor. Sonra imlayı da bal gibi unutmuşum" Diğer mektubunda da imlasının eskiden de iyi olmadığını söylüyor Nazım Hikmet. Belli ki ona Latin harfleriyle yazdırılan güdü imlasının iyi olmamasıydı.

Harf inkılabı, Türkiye Cumhuriyeti İkinci Dünya Savaşı'na sokulmadığı halde iflas etti. Dünya sistemi Birinci Dünya Savaşıyla imparatorlukları yani sisteme pürüz çıkarabilecek bütün yapıları tasfiye etti. Rus Çarlığı, Avusturya Macaristan İmparatorluğu,

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşından sonra yok oldu. Büyük savaşta halledilemeyen diğer pürüzler de 21 sene sonra patlayan İkinci Dünya Savaşıyla halledildi. İki harp arasında doğan ve yeni bir Roma İmparatorluğu hayalindeki Faşist İtalya, Dünya ihtilalini hedefleyen Sovyet Rusya ve Alman ırkına bin yıllık hayat sahası vadeden Nasyonal Sosyalist Almanya dünya sisteminin önce semirttiği sonra kökünü kazıdığı varlıklar oldu. Türkiye Cumhuriyeti de iki harp arasında doğmasına rağmen mezkur yapılar gibi dünya sistemine bir tehlike arz edebilir görüntüsü vermekten bile çok uzaktı. Halbuki kapitalizmin otantik düşmanı ve İstiklal Marşı'nda "Medeniyet dediğin tek dışı kalmış canavar" ve "Doğacaktır sana vaad ettiği günler Hakk'ın/ Kimbilir belki yarın belki yarından da yakın" mısraları olan bizdik. Kapitalizme rağmen dünyada insan hayatı yaşanabilen bir düzeni asırlarca müdafaa etmiş yegane millet olarak biz Türkler inkılaplar dolayısıyla sakat bırakılmıştık. İnkılabın yapıldığı tarih 1928 savaşın patladığı tarih 1939. Arada 11 sene var. Bu 11 senede Türkiye cumhuriyeti alfabe meselesini bile halledememiş bir ülkeydi. Elifba meselesini halledememiş bir ülke kime ne bakımdan tehlike olacaktı? Ama yine de savaşa sokulmadı Türkiye. Niçin? Dahili ve harici Türk korkusu yüzünden. Türklerin kontrolden çıkacağı korkusu yüzünden. Bizim seferberlik dediğimiz Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından bir sene evvel Enver paşa Latin yazısını esas alan, bütün seslerin yazıldığı ve harflerin birbiriyle bitişmediği bir elifba tertip etmiş ve bu yazıyı orduda icbar etmişti. Bundan bir sene sonra savaş patlayınca seferber olan Türk milletinin zaten "Enver imlası" diye alay ettiği bu yazı tarzı orduda da başlamadan bitmişti. Aynı hadisenin tekrar edeceği ve bunun yalnızca harf inkılabı ile mahdut kalmayıp bütün inkılapların hükümsüz kalacağı korkusu Türkiye'nin savaşa sokulmama sebebidir.

Harf inkılabının iflas ettiğini bilen yetkililer, 1942 yılının Ocak ayında Cumhuriyet tarihinin en meşhur ödülü olan "CHP Roman Mükafatı" müsabakasını tertip etti. Latin yazısı tecrübesinin fiyasko olmadığını göstermek istiyorlardı. Bu yüzden yalnızca harf inkılabından sonra neşredilen romanların iştirak edebildiği bir

müsabaka tertip ettiler. Müsabaka kalburüstü insanlar olarak bilinen yazarlardan müteşekkil jüri ve iştirak eden edebiyatçılar bakımından epey dikkat çekici. Ayrıca mükafatın ilan edilen sonuçları dolayısıyla başlayan münakaşalar da çok gürültü koparmış. Mükafatı Halide Edip "Sinekli Bakkal" romanıyla kazanmış. Yakup Kadri "Yaban" romanıyla ikinci, Abdülhak Şinasi Hisar "Fahim Bey ve Biz" romanıyla üçüncü olmuş. Dereceye giremeyenler arasında Mithat Cemal'in Üç İstanbul, Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf kitapları da var. Bu isimleri okuyanların bazıları "vay be pek de öyle değilmiş, 1928-42 yılları arasında Latin yazısıyla ne eserler verilmiş" diyebilir. Ama vaziyet hiç de öyle değil. Birinci olan kitap haricinde yukarıda zikrettiğim kitapların hiçbiri Latin yazısıyla yazılmamıştır. Mezkur kitaplar Türk yazısıyla yazılmış Latin yazısına aktarılarak neşredilmiştir. Orijinal halleri Türk yazısı iledir. Birinci olan kitap da Latin yazısıyla fakat Türkçe değil İngilizce yazılmıştır. Halide Edip İngilizce yazıyordu. Kitap ilk olarak 1935 yılında Londra'da "The Clown and His Daughter" adıyla basıldı. 1936'da Türkçeye tercüme edildi. Sabahattin Ali'nin terekesinden çıkanları kitap halinde neşrettiler. 1942'de yazdığı hikaye bile Türk harfleriyle ki Kuyucaklı Yusuf romanının tarihi 1937'dir. Yaban'ın tarihi ise 1932. Yakup Kadri'nin çok çok sonra yazdıkları bile Türk harfleriyledir. Abdülhak Şinasi Hisar zaten Latin yazısına bulaşmamıştır. Mithat Cemal'i hiç saymıyorum bile.

Yakup Kadri'nin "Yaban" kitabında şöyle cümleler var:

- Kim var orada?
- Bir adam birşeyler mırıldanıyor. Havada, bir "S" harfi bir "L" ye çarparak dağılıyor. Tekrar başımı dışarıya uzattım:
- Kim var orada?
- Adam daha yakından:
- Ben, Süleyman... Süleyman, dedi.

Yakup Kadri Türk yazısıyla yazdığı için cümlelerin aslı şu olsa gerek: "Havada bir "sin" harfi bir "lam"a çarparak dağılıyor." Diğer cümlelerin ne kadar aksadığını, bir edip cümlesi olmadığını fark etmek zor değil. Zaten Latin yazısıyla "s" harfinden sonra "ü" harfi geliyor. Ama bizim yazımızda Süleyman yazarken "sin"den sonra "lam" harfi gelir arada başka harf yoktur.

O günkü şartlarda Sabahattin Ali'ye veya Abdülhak Şinasi Hisar'a mükafatın verilmemesi anlaşılabilir. Lakin Yakup Kadri dururken hem de o günkü ideoloji içinde Yaban gibi bir kitap dururken mükafatın Halide Edip'in Sinekli Bakkal romanına verilmesi bu kitabın aslı İngilizce olduğu halde Latin yazısıyla yazılmasından- dır. Latin yazısının iflas etmediğini göstermek kastıyla açılan müsabaka iflası tescil etmiştir. Ayrıca şunu da söyleyelim: Sabahattin Ali, Abdülhak Şinasi Hisar, Mithat Cemal, Yakup Kadri gibi isimlere Orhan Kemal, Kemal Tahir, Peyami Safa'yı da ilave edin. Onlar da yazdıklarını Latin yazısıyla değil Türk yazısıyla yazdılar. O zaman geriye Latin harfiyle yazılmış roman kalıyor mu sualini sormak gerekiyor.

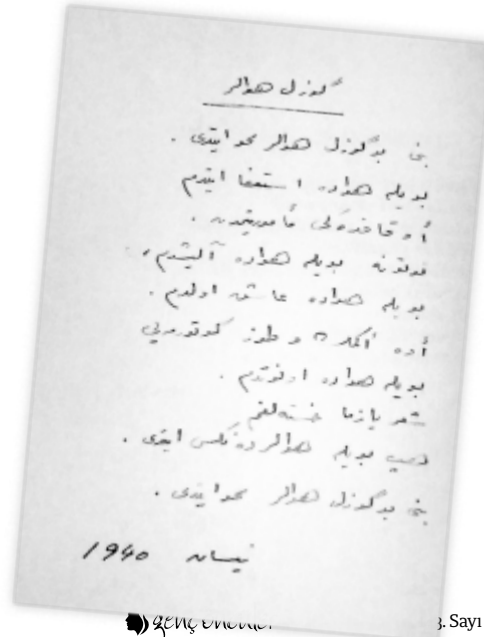
Yaban adlı romandan bir sayfa >

İsmet Özel hep zikreder: "27 Mayıs'a kadar Babıali'de iş bulabilmek için Türk yazısını bilmek şartı." İsmi geçen romanların ekseriyeti evvela gazetelerde tefrika

edilirdi. Ve gazeteye bu tefrikalar Latin yazısıyla değil Türk yazısıyla gelirdi. Bu yalnızca tefrikalarla sınırlı değil. Muharrirler de yazılarını gazeteye Türk harfleriyle gönderirdi. Bunlar okuyacak Latin harflerine aktaracak tashihi edecek adam mecburen bu yazıyı bilecekti. Başvekil Adnan Menderes "Milletle malolmuş inkılapları mahfuz tutacağız! Millete malolmamış inkılapları da zorla benimsetmeyeceğiz" demişti. 27 Mayıs müflis Latin yazısından kurtulma, yazımıza kavuşma ümidimizi kırdı. Ama Allah bize 27 Mayıs'tan sonra bir İsmet Özel nasip etti. Yazısız kaldığımız, yazımızı geri alacağımıza dair ümidimizin kırıldığı zamanda sesimizi İsmet Özel muhafaza ve müdafaa etti. Okumuşlar takımının daha ilk şiirlerinden itibaren dili küf kokuyor dedikleri İsmet Özel her biri tek tek ezberlenen şiirler getirerek kendi sesimizi bize hediye etti. Bunu Latin yazısının ifsadı sonucu okuryazarların terk ettiği lakin milletin halen muhafaza ettiği bütün kelimeleri dillere dolayarak yaptı. "Allah kahretsin İsmet Özel okumadan duramıyorum" diye şikayet eden insanların direncini kıran şey "Türk sesi"dir.

İsmet Özel Hristiyan takvimine göre 1944 doğumlu. Kendi ifadesiyle "Müttefik kuvvetlerin Almanya sınırlarını aştığı günlerde" doğdu. Türk yazısıyla bir tahsil görmedi. İlk şiiri 1963 yılında neşredildi. Türk şiirinin seyri esas alındığında kendisinden önce Orhan Veli'nin de Türk yazısıyla yazdığını düşünürseniz Latin yazısı ile yazılan Türk şiirinin neredeyse tamamı İsmet Özel'indir. Arada Attila İlhan (1925 d.) Turgut Uyar (1927 d.) Metin Eloğlu (1927 d.) Edip Cansever (1928 d.) Sezai Karakoç (1933 d.) ... gibi Türk harfleriyle tahsil görmemiş şairler kalır ki onlar da asıl etkinliklerini 1950-60 yılları arasında gösterdiler. İsmet Özel'in doğduğu günlerde dünyayı işgal edenler 16 sene sonra Türkiye'yi işgal etti. 27 Mayıs müdahalesiyle vuku bulan Amerikan işgali üzerine Partizanlıktan söz açtığı günden beri (şubat 1965) Türk şiiri İsmet Özel'in şiiridir. Bu bakımdan 27 Mayıs'tan sonra tek başına Türk şiiri, Türk dili, Türklük lisanı, Türk lügati demek olan İsmet Özel "Türkçe Latin harfleriyle yazılamaz, bu yazıyla buraya kadar" dediği zaman bu sese kulak vermeyen kaybeder, kaybedecek.

gençöncüler
Ropörtaj

Ayşe Afife Karaaslan

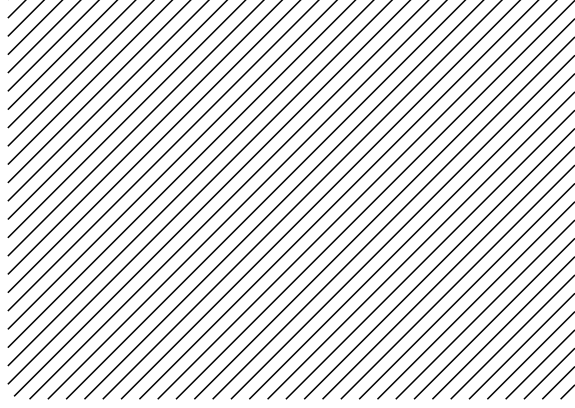
“
**İnsan
kelimeleri
merak
ediyor.**

”

Asım Gültekin

Asım Gültekin, uzun süredir Türkçe kelimelerin nereden geldiği ile alakalı merak içerisinde olan kıy-metli biri. Kendisinin bu merakı bize dilin üzerine yeterince düşünür ve onu kavırsak hayatımızda neleri yoluna koyabileceğimize dair birtakım ipuçları veriyor.

Kendisi şimdilerde bir grup dil meraklısı ile yaptığı Yunus Emre Divanı üzerinden etimoloji dersleri ve bazı mecralarda yayımlanan köşe yazıları ile bu yolculuğuna devam ediyor. Bir de Türkçe sayıların kökeni hakkında yazılarının olduğu “**Birden Bine**” adlı bir kitabı var.

Genç Öncüler: Etimolojiye ilginiz nasıl başladı? Ne oldu da kelimeleri ve geldikleri yerleri böylesine merak eder oldunuz?

Asım Gültekin: Etimoloji ile ilgimin daha bebeklikten başladığımı zannediyorum, kelimeleri ilk duymaya başladığım anlardan... Aslında ilgili olduğum şeyin etimoloji olduğunu söylemektense “kelimelere niçin öyle diyoruz, bunu anlamaya çalışmak” olduğunu söylesem daha doğru bir ifade olmuş olur. Kelimeleri anlama çabası. "Buna neden böyle deniliyor?" İlgili olduğum şeyin bu olduğunu söyleyebilirim. Zira buna etimoloji ismini verenler sizin bu anlama çabanızı kimi şartların, kuralların boyunduruğu altında geçersizleştirdiklerini ilan edebilirler.

Hatırlayabildiğim “anlama çabalarım” ilkokul öncesi zamanlarıma gidiyor. Gözlemediğim kadarıyla insanların çoğu kelimeleri daha çok küçük yaşta iken gerçekten de büyük bir iştihak ile anlamak istiyor, “Buna neden böyle diyoruz?” diye soruyor. Bu merakı birçok kelime için milyonlarca insanımız taşıyor fakat sorusunun cevabını alamadıkça pes ediyor ve sormaktan vazgeçiyor yani kelimelere alışmaya başlıyor. Ben kelimelere alışmamayı seçtim. Bu merakımı sürekli diri tuttuğumu itiraf edebilirim. Lise 1’de okuduğum Rasim Özdenören’in Kafa Karıştırıcı Kelimeler kitabı, kelimelerin bize gösterildiği gibi, öğretildiği gibi olmadığını bana derinden fark ettirmişti.

Kelimeleri anlama çalışmasının insana müthiş ay-rıntılar yakalattığını görmenin ayrı bir lezzeti oluyordu: O lezzetten dolayı kelimeleri anlamaya, çözmeye çalışmaya devam ettiğimi, kelimelerle ilgilenmeye, kelime-leri tek tek merak etmeye devam ettiğimi söyleyebilirim. Ama tabii her kelimeyi çözümlenmeye mi çalışacağız, buna ömrümüz yeter mi? Her işi gücü bırakıp tamamen kelime çözmekle mi uğraşırız? Elbette tamamen bunu yapmıyorum fakat kelimelerle tek tek uğraşmak ister istemez bana şöyle bir şey katıyor diyebilirim: Hızla akıp giden bir dünyada bir kelimeye dokunarak durduğumda, hayatın keşmekeşi ve curcunası arasında manasını bize aktaramadığı için manasızlık gibi görü-nen şeyler o dokunmayla birden sanki bütün manayı sana sunacakmış gibi oluyor. Ve ben de zaten manaya dokunmanın, daha diri bir şekilde hayatı yaşıyor ve öyle bir hayatla soluklanıyor olmanın yolu kelimelerden geçiyor diye düşünüyorum. Kelimeler ile ilgilenmek, onları çözmeye ve anlamaya çalışmak bana hayatı ve dünyayı değiştirebileceğimi hissettiriyor. Bu çok güzel bir his ve ben hiçbir müminin bu histen mahrum olmamasını, bu hissi kaybetmemesini temenni ederim.

Genç Öncüler: Bir kelimenin etimolojik kökenini bulabilmek her zaman mümkün olmayabiliyor. Siz bulamamanın da bize yararı olduğunu söylüyorsunuz, nedir bu yarar?

Asım Gültekin: Elbette bir kelimenin kökenini bulabilmek her zaman mümkün değil ama bu arayış süreci kelimeyi kolayca bulduğumuz bir sürece, hazırcılığa dönüşmemeli. Aramanın bazen bulamamak gibi bir tarafı da olmalı ki hem aramanın hem bulmanın kıymetini bilelim. Bir de acziyetimizi de bir görelim. Bu kadar akıllıyız, muhteşemiz, birtakım yetilerimiz var ama kelimeleri hemen anlayamayabiliyor, çözemeyebiliyoruz. Bu acziyetin farkında olmak çok önemli. Ayrıca bir de ilk anda kelimeyi çözüyorsunuz ama belki başka bazı bilgiler o kelimeyi çözmeye yarayacak ve böylece kelimeyi çözmek belki 4-5 ay, belki 2-3 yıl ya da 5-10 yıl sonra nasip olacak. Bir zaman sonra bir bakmışsınız ki kelime çözümlenmiş. Yani kelimeyi inceleyip onu tahlil edememek o kadar da kötü bir durum değil. Çözemediğimiz kelimeler bize çözümün nasıl bir yolda bulunabileceğini göstermeye yarayan araçlardır.

Genç Öncüler: Öncesinde üzerine düşünüp bir sonuca varamadığınız kelimeleri çözdüğünüzde nasıl hissediyorsunuz?

Asım Gültekin: Üzerinde uzun süre düşünüp uğraşıp gayret edip bir sonuca varamadığım kelimeler açıldığında bir ikram ile karşılaştığımı düşünüyorum. Rabbimin bana o kelimeyi anlamayı nasip ettiğini düşünüyorum. Dahası bu durum adeta çok sevdiğim bir dostumla karşılaşmış gibi sarılmam gibi. O kelimenin benim hayatımı onaracağını hissediyorum, onunla canlı bir ilişkim olmuş olabiliyor. Bunu “gözlerin parlaması” ifadesi ile anlatabilirim. Gözlerin parlamasının özümüze irtibatını rahatlıkla kurabiliriz. Bir kelimeyi anladığımızda gözümüzün parlamasına; Tanrı’ya ait ve diriliğini sürdüren o kelimeye tanık olmanın dolayısıyla esasında Tanrı’nın diriliğine tanık olmanın getirdiği bir sevinme hali diyebiliriz.

Genç Öncüler: Peki Türkçe kelimelerin etimolojisini düşünmenin gündelik hayatımızda bize faydası nedir?

Asım Gültekin: Gündelik hayatta Türkçe kelimeleri düşünmek aslında çok faydalı gibi görülmeyebilir, o faydalar hemen hissedilmeyebilir ama insanların sizi daha dikkatli, ince düşünen bir insan olarak tanımasına vesile olacaktır. Evvela insanların bazı şeyleri size danışmaya başlayacağını söyleyebilirim. Ama bunu bireysel olarak değil toplum olarak yapabildiğimizde, yani Türkçe kelimelerin kökenini okullarda da düşünmeye başladığımızda, ilkokul 1. ya da 2. sınıf çocuklarına dahi kelimeleri etimolojik kökenleriyle anlatabiliriz. O çocukların, o neslin, o gençlerin hayatla irtibat kurmuş biçiminin daha güçlü olacağını; eline alacağı nesneyi, eşyayı, aleti, makinayı çok daha iyi kavrayabileceğini, ondan daha fazla verim alabileceğini düşünebiliriz.

gençöncüler Ropörtaj

Asım Gültekin

Eğer Türkçe kelimelerin etimolojisini yapmaya gerek duymadan ilerlediğiniz bir ilim öğreniyorsanız, -diyelim ki bir İngilizce, Fransızca, Latince dillerinden bir ikisinin yoğun olarak oluşturduğu bir ilim- fakat o ilmin terminolojisindeki kelimeleri çözümlenmeye gayret etmiyorsanız, o işte eşyayla daha üstünkörü bir ilişki içerisinde olduğunuzun ortaya çıktığını görürüz.

Genç Öncüler: Türkiye'de akademi, Türkçenin etimolojisi üzerine ne kadar düşünüyor? Siz bu konuyla yakından ilgilenen biri olarak gidişattan memnun musunuz ve etimoloji üzerine araştırma yapılabilecek kaynakları yeterli buluyor musunuz?

Asım Gültekin: Türkiye'de akademi etimoloji üzerine çok da düşünmüyor demek kolaycı bir cevap olur. Belki daha fazla düşünebilir, daha bereketli çalışmalar yapılabilir diye cevaplamak daha yapıcı bir cevap olur. Ama açıkçası akademik anlamda Türkiye'deki etimoloji çalışmalarının ilk etapta olumlu bir yere gidebileceğini de çok düşünmüyorum. Türkologların evvela alanın tek sahibi gibi değerlendirme yapmayı bırakması gerekiyor. Bunun yerine Türkçe konuşan her ferдин düşünebileceği, yorum yapabileceği bir ortamı, bir vasatı yakalayabilmeliyiz. Şuan o vasatın çok çok altındayız ve özellikle Türkologların çalışma biçimlerinden ötürü yapılabileceklerin yapılmıyor olduğu bir ortamdayız maalesef. Türkçeyi kullanan her ferдин kelimelerle ilişkisini canlandırmak, zenginleştirmek, kelimeyi güçlü bir şekilde kavrayabilmesini sağlayabilmek üzere çok ciddi çalışmalar yapılması gerekiyor. Birçok kelimenin yeterince ele alınmadığını, üzerine ayrıntılı düşünülmediğini söyleyebilirim. Esasında kaynak noktasında büyük bir sıkıntı yok. Kaynağımız çok; yani kelimelerin manalarını inceleyeceğimiz, onları görmeye, önümüze koymaya, gerekli karşılaştırmalar yaparak çözmeye faydası olacak kaynağımız var fakat bunlardan sonuç çıkarabilme noktasında fazlaca zayıf olduğumuzu düşünüyorum. Aynı zamanda yanlış çıkarımlar yapılmasına hazır olmamız gerektiğini de savunuyorum.

Genç Öncüler: Kütüphanenizde çok sayıda sözlük olduğunu biliyoruz, etimoloji ile ilgilenmek isteyenler için önereceğiniz başlıca sözlükler neler olurdu?

Asım Gültekin: Etimoloji ile ilgili ahkâm kesenler çok fazla ve akıllarına geleni söylüyorlar. Bunu da çoğunlukla çeşitli akademik unvanları ve eğitimleriyle yapıyorlar. Dolayısıyla etimolojiyle ilgilenenlerin ne gibi eserlerden, hangi sözlüklerden istifade etmesi meselesinde kafa karıştırıcı yorumcular çok fazla fakat sözlük verme anlamında o derecede bir zenginlik yok. Ama şunu da aştığımızı düşünüyorum: İşte Türkçe etimoloji sözlüğü eksikliği var. 20-30 yıldır dilden düşürülmeyen etimolojik sözlük yazılmıyor diye bir ezber var. Oysa bu 20-30 yıl içerisinde pek çok etimolojik sözlük hazırlandı ve bunlar çok kıymetli, faydalı eserler. Bazı mühim sözlükleri söyleyebilirim tabii ama ondan önce şunu söylemek isterim: Ben 13-14. yüzyıldan bir Klasik Türkçe eserin, bir şiir kitabının, bir mesnevinin okunması, bunlarla beraber bir kısım kelime tahlilleri-nin, değerlendirmelerinin yapılması gerektiğini düşünüyorum. Sözlükleri de bu eserlerle irtibatlı olarak kullanırsak dille zenginleştirici bir münasebet ortaya koymuş oluruz diye düşünüyorum.

Kubbealtı'nın Misalli Türkçe Sözlüğü, Tuncer Gülensoy'un Köken Bilgisi Sözlüğü, İsmet Zeki Eyüboğlu'nun ve Yaşar Çağbayır'ın sözlükleri çoğunlukla istifade ettiğim sözlükler. Bunların dışında Hint-Avrupa dillerinin etimolojik kökeni için internet ortamında bazı sözlükler var, onlar kullanılabilir. Kur'an'la ilgili birkaç sözlük kesinlikle kullanılmalı. Ragıp El-İşfahani'nin Müfredat kitabı olabilir.

Bunun dışında ilgi alanınızla ilgili de sözlüksüz kalmamanızı özellikle tavsiye ederim. Tiyatro ilgilileri için Tiyatro sözlüğü kullanılabilir ya da seyahatle ilgili kelimeler için Seyahat sözlüğü gibi.

İslam'a Kavuşma

Toluzhan Galiyeva

*Dünyanın yedi harikası bir tarafa Mekke'deki Kâbe bir tarafa.
Herkesin özlem yeri, şehirlerin anası;*

Mekke

Medine'den çıktık. Yolumuz yaklaşık altı saat sürecek. Yol boyunca lebbeyk, tekbir, salâvat getirdik, ilahiler söyledik. Hepimiz coşkuyla, şefkatle, mutlulukla hep bir ağızdan söylüyorduk. Tekbirleri getirerek Mekke'ye geldik. Lebbeykler daha da yüksek bir sesle söylenmeye başlandı. Kendime inanmıyorum. Geldiğimden beri hayal dünyasındaymışım gibi. Bu olanlar gerçek mi; rüya sanki. Yanımda oturan Safiye'ye beni çimdiklemesini söyledim. Öyle bir çimdikledi ki hemen kendime geldim. Gözlerimi otobüsün camından alamıyordum. Yol boyunca merakla karanlık da olsa dışarıyı izledim. Otele ulaştık. Unutmayalım hala ihramdayız. Yasaklara dikkat ediyoruz. Bu arada herkes valizlerini alıp odalarına yerleşti. Hoca hacılarla işini bitirince valizini aradı ama valiz ortada yok! Valizi aramaya vaktimiz yoktu. İhramdan çıkmalıydık. Safiye "Cüzdan sebep olmasın!" dedi. Ben niye deyince "Ben kaybolan cüzdanı arayalım dediğimde, İhsan hoca vaktimiz yok demişti ya." dedi. O zaman Mine nasıl üzülüşse aynı şekilde İhsan hoca da üzüldü. Ama her ikisi de -Mine ve İhsan hoca- cüzdanının ve valizinin kaybolmasına rağmen umreye devam ettiler. Tavafı tamamlayıp ihramdan çıktıktan sonra aramaya devam etmeye niyetlendik.

Kâbe'ye gidiyoruz. Nihayet. En çok, en çok beklediğim an. Kalbim hızlı atmaya başladı. Lebbeykleri söylüyoruz. Kâbe'yi göreceğim. Az kaldı. Ne güzelsin ya Mekke. Toprağın da hoş havanın da hoş. Hoca ilk kez gelenler için "Gözlerini kapatarak Kâbe'yi ilk gördüğünde ettiğiniz dua makbul bir dua." dedi. Yanımızda Safiye var. O artık profesyonel. Çünkü ikinci gelişi. Mine'yle ikimiz birbirimize "az kaldı şimdi göreceğiz" diyoruz. Gözlerimizden yaşlar akmaya başladı. Aynı hissi aynı heyecanı yaşıyorduk. Birbirimizin koluna girdik ve ellerimizi sınıksız tutarak Kâbe'ye doğru yürüdük. Tekbirler, lebbeykler. Artık dilimize ne geliyorsa okuyoruz. Bir taraftan da hiç durmadan ağlıyoruz. Ya Allah, yaşlar durmadan dökülüyor. Geldik Kâbe'nin karşısına. Dizildik Kâbe'nin karşısına. Ellerimle gözümü kapatarak başımı yerden yukarı doğru kaldırdım. Ellerim heyecandan gözlerimi o kadar sıkı kapatmış ki ağrısını sonradan fark ettim.

Biz çok şanslıyız, ilk gün geldiğimiz için çok kalabalık değildi. Çok rahat namaz kıldık, ibadetlerimizi yapabildik. Gidişe yakın günlerde o kadar kalabalıktı ki nefes alamıyorduk tavafta. Bu konuya daha geleceğiz. Şimdilik gözlerim kapalı. Bir taraftan korkuyorum, cesaret edemiyorum, bir taraftan çok istiyorum bakmayı. Ellerime emir veriyorum: Bırak ellerim gözlerimi! Dinlemiyor beni. Gözlerim merakla bekliyor. Hadi bismillah. Açtım. Bu güzelliğe bakılmaz mı? Bu dünyanın hiçbir tarafında olmayan ve benzerini bulamayacağınız bir güzellik. Kâbe'nin sahibine, âlemlerin Rabbi, tüm varlığı yaratan Allah'a hamd ediyorum. Bu anı yaşamak var. Hem Kâbe güzelliği hem gece vakti hem de ışıklar etkiliyor insanı. Etraf boş. Pek kalabalık değil. Kendimi hiç durdurmadım. Hala ağlıyorum. Gerçekten doğru söylüyorlardı bakmaktan doyamıyorsun diye. Sonra avucumu birleştirip yukarı kaldırarak başladım dua etmeye. Buraya gelmeden önce herkese haber verdiğimde dua istemişlerdi. Önce Allah'ın güzel isimleriyle Allah'ı överek onun güç kudretini kabul ederek ona teslim olarak affına başvurarak başladım dua etmeye.

Öncelikle benim buraya gelme vesile olan Vahap hocaya dua ettim. Sonra annem, babam, ablam, genel olarak ailem, akrabalarım, yakınlarım, hocalar, ablalar, ağabeyler, arkadaş, tanıdık tüm Müslüman halklar adına dua ettim. Oldukça uzun sürdü. Bu arada hala ağladığımı gören gruptan Murat abi, "bu kız hala ağlıyor, durduramadık seni" diye gülümsedi. Murat abi, eşi Havva abla, kızı Betül ve yeğeni Zehra Medine'den beri bana çok iyi davranmışlardı. Kendilerinin yaptığı yaprak sarmasını verdiler. Çok beğendim. Bitireceğim ama ayıp olacak diye kendimi zor durdurdum. Kurabiye olsun çikolata içecek her şeyde ikramda bulundular.

Önce Kâbe'nin karşısında cemaatle yatsı namazımızı kıldık. Sonra başladık umre tavafını yapmaya. Hoca önde dualar okuyor, biz arkasında tekrarlamaktayız. Gruptan kaybolmayalım diye bir birimizin koluna girmişiz. Ben Safiye'nin koluna girdim. Safiye'ye güvenerek önüne bakmadım ve fırsat varken Kâbe'yi bol bol seyrettim. Bir taraftan hocanın söylediklerini tekrarlıyorum bir taraftan Kâbe'ye bakarak gidiyorum. Söylediğimiz duaların manasını anlayınca insanın ağlayası geliyor. "Allah'im bizi affet" duasında daha beter ağladım. Gerçekten yaşlar bitmek istemiyorsa gözler de pes etmiyormuş.

Tavafı bitirince zemzem içtik. Kâbe'nin karşısına durarak tavaf namazı kıldık. Hani biz kıbleye dönüp namaz kılarken yere bakıyorduk ya. Burada canlı kible Kâbe. Kâbe'ye bakarak namaz kılmak fevkalade bir şekilde mutluluk veriyor. Muhteşem. Aslında Kafirun ve İhlâs surelerinin okunması tavsiye edilir. Ben o anda unuttum başka sure okumuşum. Namazı tamamladıktan sonra Safa ve Merve'ye doğru gittik. Önceden gelen umreci hacı ağabeyler Kâbe'nin her şeyinin değiştiğini söylediler.

Safa ve Merve'ye gittik. Bu arada ağlamalar bitti. Say yapıyoruz. Hacer annemizi anlamaya geldik buraya. Telaşla bir dağın tepesinden diğer dağın tepesine... Yavrusunu merak ederek koştı. Ayaklarımız ne kadar yorulsa da o Hacer annemizin duygusuna erişemez. Yaşamadan kıymetini bilemeyiz. Sayımızı da tamamladık. İhramdan çıktık. Ceza yemeden umremizi tamamlamak nasip oldu. Allah kabul etsin.

Şimdi epeyce yorulduk, ayaklar alışık olmadığından yürümeye dayanamıyor. Ama kalbim Kâbe'de bir daha, bir daha tavaf yapmamı istiyor. Dünyalık hiçbir şey düşünmeden, hiçbir şey aklıma gelmeden ışığın cazibesine kapılmış pervaneler gibi sürekli tavaf etmek istiyorum. Safiye ve Suna'yla oturduk. Merve tepesinde taşların üzerinde dinleniyoruz. Hiç uykum yok. Saat gece yarısı 3 gibiydi. Sabah namazına iki saat var. Biraz oturalım, dinlenelim sonra Kâbe'nin yanına giderek ona dokunalım dedik. Suna Hacerulesved'i öpmeye gitti. Orası çok kalabalıktı, yaklaşmaya cesaret edemedim. Çünkü erkeklerle kadınlar birbirine karışıyor, yapışık oluyor orada. Nasılsa Hacerulesved'i öpmek farz değil ben en iyisi gitmeyeyim dedim. Safiye'yle Kâbe'nin örtüsünü dokunduk.

İslam'a Kavuşma

Toleuzhan Galiyeva

Dokunurken gülümsüyor muyum ağlıyor muyum kendimi anlamıyorum. O gün gözlerim ağlamaktan şişti. Gözlerimin içi kıpkırmızı idi. Örtüyü kokladık. Misk kokuyor. Özel misk sürmüşler. Ellerimi örtünün içine soktum. Taşa değdi. Örtüyü inceledim. Uzaktan sade siyah renk gibi, yaklaşıncaya üzerinde Arapça yazılar var. Allah'ın ismi yazılıydı. Safiye altınoluğun altında bulunan İsmail makamında namaz kılalım dedi. Gittik iki rekât namaz kılmaya. Kılabilirsek tabi. Kılamaz mıyız? Safiye maşallah nasıl beceriyorsa artık şaşırıyorum. İsmail makamın içerisindeyiz ve o kadar rahat namaz kıldık ki. Kâbe'yi "yakınlaştırmış" şeklinde görüyorum. Tam önünde, karşısındayım. Çok yakınındayım. Aramızda mesafe yok. Burun burnunayım. Muhteşem. Dünya servetini verseler bile şimdi hiç umurumda olmaz.

Namaz vakti yaklaştı. Kadınların olduğu yere gidiyoruz. Kadınların oturduğu yerde biz de oturduk. Ama gel gör ki kadınların yeri burası değilmiş. Farz namazlar başlarken görevliler bizi oturduğumuz yerden kaldırdı. Kalktıktan sonra yer bulamıyorsun. Yer bulamayınca da üzülürsün. Tabi bunlar bizim için bir ders oldu. Sonradan artık görevlilere sorarak her şeyi öğrendik.

Kadınlar mahviline girişte kimseyi rahatsız etmedik. İçeri girmek isteyenleri sertçe uyarıyorlardı. Kalabalık ortamda her şey olur. Kimse sıkışmak istemez ama herkes Kâbe için geldi ve ona bakarak ibadet etmek istiyor. Biz tam girişte oturduk. Mermer üzerindeyiz. Soğuktu. Ama olsun. Önemli olan Kâbe'nin karşısındayız. Gerisi önemli değil.

Önce ezan okundu. Bu ezan Teheccüt namazı ezanıydı. Herkes gibi biz de Teheccüt namazımızı kıldık. Sonra sabah namazı ezanı okundu. Sünnetlerimizi kıldık. Sonra kamet getirildi. Şimdi içimden düşünüyorum, galiba duygusal davranarak başlarım yine ağlamaya. Maalesef ağlamadım. İmamın Fatiha hariç ne okuduğunu ne dediğini anlayamadım. Sesini duyuyorum ama ne dediğini anlamıyorum. Uykum geldiğinden değil. Aksine 24 saat uykusuz olmama rağmen uykum gelmiyordu. Allah affetsin imam yaşlı olduğundan olabilir, yani okudukları açık ve anlaşılır değildi. Uykulu kılıyor sanki diyeceğim ama öyle de değil. Her neyse sabah namazında hayal kırıklığına uğradım. Sabah namazı sonrası otele döndük. Ve kahvaltı yapıp uyuduk. Çünkü yoldan yorgun geldik. Üstelik umre yaptık, uzun süre uyumadan sabah namazı kıldık. Saatlerimizin alarmlarını öğle namazı için kurduk.

Gelecek sayıda Hacer annemizin rolünü kimin nasıl yaşadığını anlatacağım.

89

Isığı
Önüne Al

YÜRÜ!

Vahap Yaman

Başarısızlığın en önemli faktörü; “ben yapamam, ben öğrenemem” düşüncesidir. Böyle düşünenler gerçekten başarılı olamazlar. Başarıya ulaşanlar, başaracağına inananlardır. İnsan neye inanırsa onu mutlaka gerçekleştirir.

Kişi yaşadığı bazı olumsuzlukları ve sonuçlarını çok önemser, onu ölçü kabul ederek “yapmam mümkün değil, başarmam mümkün değil, benden bir cacık olmaz” gibi kanaatlere varır ve kendisine olumsuzluklarla dolu bir çerçeve çizerse istediği sonucu elde edemez.

Başaracağına inanan kişi, bir işin başkaları tarafından başarılıydığını görüp “ben de başarabilirim” diye düşünür.

Kişilere ve olaylara bakışımızda oluşan olumsuzluğu değiştirmesek olaylar ve insanlar nezdimizde değişmez, bu da başkaları ile iş yapmamızı engeller.

Rahatsızlıkları önemsemek gerekir. Başlangıçta çözümü kolaydır. Küçük bir rahatsızlık hemen dikkat çeker; “beni unutma, ben buradayım” der. Sağlık ve düzen kendisini pek fazla hissettirmez.

Gerçekçi bir hedef belirledikten sonra başarmaya olan inanç, lokomotif görevi görecektir.

Işık karanlığı daima kovar. Işığı önüne al yürü. Gölgen arkandan ister gelsin, ister gelmesin.

İstikamet üzere ilerleyen insan, hedef sapmalarında “Acaba önümdeki en büyük engel ben miyim?” diye kendini sorgulamalıdır.

İstenilen sonucu elde etmek için hedef ve ideal sahibi olmak gerekir. Ancak ideal ile realiteyi karıştırmamak lazım. İde-alle realite ayrı şeylerdir. Güzel olan idealle realiteyi bütünleştirmektir. İdealle realiteyi dengede tutmayı becerenler başarıyı erken yakalar.

Zevkle çalışan zamanın nasıl geçtiğini anlamaz, isteksiz çalışanın gözü daima saatinde olur. Devlet kademelerinde çalışan insanların durumu iyi bir örnektir.

Hırs ile azim ayrı şeylerdir. Asla birbirlerinin yerine geçmemelidirler.

Her başarı bedel ister. Bedel ödenmeden başarıya ulaşılmaz. Oturarak başarı elde eden tek canlı tavuktur.

İnsan çok şey ister ancak az şey elde eder.

Başarı için şunu hatırdan çıkarma-malıyız: Her işi aynı anda yapamayacağımıza göre işleri günlük, haftalık, aylık olarak önem sırasına göre planlamalıyız.

**AİLENİ
SEV!**

Sevincinizi, üzüntülerinizi ailenizin büyükleriyle paylaşınız.

Sizin en yakın dostunuz sizin için her şeyini fedaya hazır aile büyüklerinizdir.

Onlara karşı dürüst olunuz.

Onlardan hiçbir şeyinizi gizlemeyiniz.

Onlara güveniniz.

Problemlerinizi anlatınız, tek başına çözüm bulmaya kalkmayınız.

Onlar sizlerden daha deneyimlidir.

Onlardan korkmayınız.

Kimin problemi yok ki?
El birliğiyle her şey çözülür.

g

İnsani Yardım Sisteminde Livakat

Zülfıye Zeynep Bağırmar

Bir toplumda adaletin ve huzurun tesis edilmesi ancak yeterlilik sahibi bireylerin iş başına getirilmesiyle mümkün olacaktır. Bilhassa insani yardım sisteminde liyakate bakılmaksızın işlerin yürütülmeye çalışılması halihazırda kriz durumunda olan bölgelerdeki kırılma daha da tırmandıracaktır. Bu minvalde değerlendirildiğinde liyakat ilkesinin insani yardım sisteminin karakterini belirlediğini söylemek mümkündür. İşe en uygun kişinin seçilmesi olarak ifade edilen liyakat sistemi için etkin, ehil ve verimli bir personel sisteminin kurulmasını amaçlayan kurallar bütünü denmesi yerinde bir tanım olacaktır.

g

Liyakat Nedir?

Liyakat diğer bir adıyla meritokrasi¹ kavramı, ilk defa 1958 yılında yayınlanan "The Rise of The Meritocracy" (Meritokrasi-nin Yükselişi) isimli eserde kullanılmıştır. "Yeterlilik", "ehliyet" vb. kavramlarla da ifade edilebilen liyakat tevdi edilen herhangi görevi hakkı ile yerine getirebilme gücüdür. "En geniş tanımla yeterlilik; görev alacak personele, bu görevlere çağrılmada, göreve alınmada, ilerleme ve yükselmelerde, yer değiştirmelerde, görevden uzaklaştırma ve çıkarılmalarda, tüm hizmet şartlarında, moral, bilimsel, mesleki ve fikri vasıf ve kabiliyetlerin, görevdeki başarıların esas alınarak, tarafsız ve adil bir davranışla, objektif hukuk kurallarının ve metotlarının, sorumlu ve yetkili teşkilatın yönetimi ve murakabesi altında uygulanması rejimidir. Sistemin ilkeleri: Eşitlik, yarışma, kariyer, sınıflandırma, güvence, adil ve yeterli ücret ve hukuka uygunluktur."²

Liyakat sistemi esas itibarıyla kayırmacılığa tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu sistemde kişinin siyasi ve dini görüşü, ırkı, milliyeti ve cinsiyeti dikkate alınmaz; bireyin ilgili pozisyona uygun niteliklere sahip olması yeterlidir.

İnsani Sistemde Liyakatin Tesisi

Liyakatin uygulandığı bir insani sistemde görev tevdi edilecek personelin seçimi önemlidir. Bu tür işe alımlarda şeffaflığa özen gösterilmesi sürecin toplumun her kesimine açık olacak şekilde yürütülmesi, tavsiye usulünden ve kapalı iletişim ağlarından kaçınılması liyakatin gerekliliklerindedir. Uygun bir izleme ve denetleme mekanizması da sistem içerisinde meydana gelebilecek her türlü ayrımcılığın önlenmesine katkı sağlayacaktır.

Liyakatin gerçekleştirilmesinde yalnızca ehil sahibi kişinin işe alınması önemli değildir; personele adil yeterli bir ücretin verilmesi de sistemin gerekliliklerindedir. Ayrıca insani krizlerin her geçen gün daha da alevlendiği günümüzde mevcut iktisadi koşullar dikkate alınarak ödenen ücretler, nitelik sahibi kişilerin sivil alanlara yönelmesine de katkı sağlayacak; hatta bu durum nitelikli kişileri insani sistem içerisinde de kalıcı kılacaktır. Böylece insani yardım sisteminin en temel problemlerinden biri olan tecrübe aktarımı eksikliğinin de önüne geçilebilecektir.

Öte yandan liyakat sistemi açısından, insani alanda görev alan personele yaptıkları işin ehemmiyetine dair bilincin kazandırılması önemlidir. Aynı zamanda insani personele bulunulan coğrafyalarda halkla kurulacak ilişkilerin saygı çerçevesinde ve etik bir düzleme oturtulması gerekliliğinin kazandırılması da hayati önemdedir. Ayrıca insani yardım personeli görevlerini ifa ederken sistem içerisinde kararlaştırılan evrensel ilkelere ve moral davranışlara uymakla yükümlüdür. Bu bakımdan insani çalışanların uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük ve hesap verebilirlik gibi yükümlülüklerin yardım sistemi içerisinde hakkıyla tatbik edilmesi olmazsa olmazların başında gelmektedir.

İnsani Yardım Sisteminde Liyakat

Zülfiye Zeynep Bağırılmaz

Liyakat sisteminde bir diğer mühim husus hizmet içi değerlendirme meselesidir. Buna göre sistemde görev alan personel ehil olma durumuna göre kurum içinde yükselme hakkına sahip olmalıdır. Bu bakımdan personelin objektif bir şekilde değerlendirmeye tabi tutulması gerekir. Ne var ki personel değerlendirmesini yapacak kişinin öznel yargılarından ya da bireysel hırslarından uzaklaşıp uzaklaşmadığı önemli bir sorun olarak gerek liyakat gerek insani sistemin önünü tıkamaktadır. Bu durum her bir personel için kendi sınıfında genel geçer birtakım başarı kriterlerinin oluşturulmasıyla bir nebze olsun aşılabilir.

Güvence ise liyakat ilkesinin esaslarından bir diğeridir. Buna göre nitelikli bireylerin insani yardım sisteminde istihdam edilebilmesi ve bu durumun kalıcı hale getirilebilmesi için muayyen göreve getirilen adayların başta kişisel baskılar olmak üzere muhtelif hırslara kötü muameleye, "mobinge" ve kayırmalara karşı korunması gerekmektedir. Bu da insani sistemde görev alan personelin sorunlarını dinleyecek ve yaşadığı problemleri aktaracak güvenilir ve tarafsız bir mekanizmanın oluşturulmasıyla sağlanabilecektir. Öte yandan sistem içerisinde elinde bulundurduğu yasal otoriteyi baskı aracı olarak kullanmaya meyilli kişilerin önüne geçilebilmesi adına

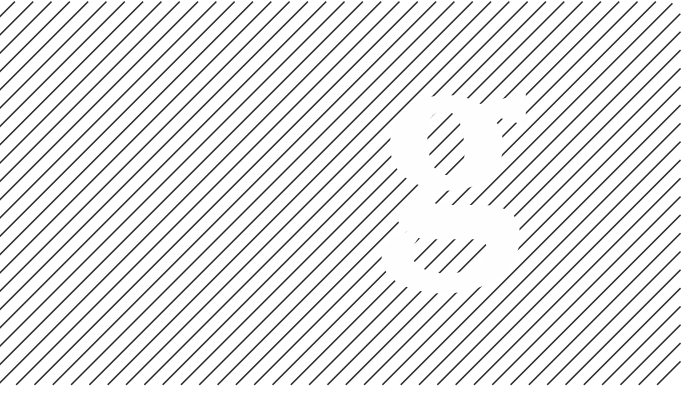
da önlemler alınması şarttır; bunun için personele belirli aralıklarla bahse konu sorunun mevcut kurum içerisinde var olup olmadığına dair kişisel anketler yapılmalıdır. Bu anketlerin her altı ayda bir periyodik olarak tekrarlanması ve öznel yargılardan arındırılmış bir şekilde detaylıca değerlendirilmesi gücü elinde bulunduran bireylerin kendilerine çeki düzen vermelerine ve keyfi uygulamalarda bulunmalarının önüne geçmeye katkı sağlayacak; ihtiyaç sahiplerinin acılarını dindirmek ve krizleri ortadan kaldırmak adına kırılğan coğrafyalarda görev alınan sistemin işleyişini daha sağlıklı hale getirecektir.

Liyakatın İnsani Yardım Sistemi İçin Önemi

Bir toplumda adaletin ve huzurun tesis edilmesi ancak yeterlilik sahibi bireylerin iş başına getirilmesiyle mümkün olacaktır. Bilhassa insani yardım sisteminde liyakate bakılmaksızın işlerin yürütülmeye çalışılması halihazırda kriz durumunda olan bölgelerdeki kırılğanlığı daha da tırmandıracaktır. Bu minvalde değerlendirildiğinde liyakat ilkesinin insani yardım sisteminin karakterini belirlediğini söylemek mümkündür. İşe en uygun kişinin seçilmesi olarak ifade edilen liyakat sistemi için etkin, ehil ve verimli bir personel sisteminin kurulmasını amaçlayan kurallar bütünü denmesi yerinde bir tanım olacaktır.

Ekseriyetle meritokrasi insani yardım sisteminin yapısı üzerinde birçok olumlu etkiye sahiptir. Etkin, verimli ve rasyonel işleyen bir insani sistemin mevcudiyeti için liyakat sisteminin tavizsiz uygulanması son derece önemlidir ve insani yardımda liyakat sisteminin en önemli noktası herkese eşit mesafede bulunulması gerekliliğidir. Söz konusu mesafe, vatandaşların sisteme olan güveninin tesisinde oldukça önemlidir. Hiçkimse, gerek ihtiyaç sahiplerinin gerek insani çalışanların sisteme olan inancını zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunma hakkına sahip değildir.

Liyakat yukarıda da bahsedildiği gibi makro açıdan sistemin güvenilirliğini artırmaktadır. Öte yandan, acil yardımların adaletli bir şekilde paylaşımına da katkı sağlamaktadır. Bunların yanı sıra, insani kaynaklarının ihtiyaç sahibi kişilerin yararı dışında kullanılma ihtimalinin önüne geçmekte, kriz bölgelerinde istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Öte yandan meritokrasi ile yönetilen bir insani sistemde bireylerin gerçekleştirilen yardım faaliyetlerinin başarılı olacağına dair inancı pekişeceğinden çalışanlar, görevlerine daha sıkı bağlanmakta, vatandaşlar da ihtiyaç sahibi kimselerin acılarını

dindirebilmek adına maddi ve manevi anlamda daha fazla fedakarlıkta bulunma eğilimi göstermektedir. İnsan eliyle ya da doğal yollarla gerçekleşen krizlerin giderilmesi noktasında düzenli bir şekilde faaliyete geçirilmesi gereken işlerdeki bu şevk ve gönüllülük artışı, sistemin işle-yişini rasyonel bir zemine oturtmakta; bu durum krizlerin giderilme sürecini hızlandırmaktadır.

Bununla birlikte insani yardımda liyakatin öncelenmesi (STK'ların kriz bölgelerinde etkililiğine ve verimliliğine katkı sağlayacağından) yardım kuruluşlarına olan kaynak yatırımı teşviklerini de artırmaktadır. Aynı zamanda liyakat, içinde kök saldıran kurumların halk nazarında meşruyetlerinin kabul edilmesi ve kriz bölgelerinde benimsenmelerini de kolaylaştırmaktadır. Bu da insani yönetimlerin kriz bölgelerinde faaliyete geçirmeye çalıştıkları programların rahatlıkla uygulayabilmelerinin önünü açmaktadır.

Bilhassa bireylerin kırılabilirliklerinin giderilmesi ve yaralarının sarılması adına gerçekleştirilmesi planlanan insani yardım programlarında liyakate uygun seçilen kişilerin görev alması, insani yardımı gerçekleştirecek olan aktörleri güçlendirmekte ve onların saygınlığını artırmaktadır. Diğer yandan yardım uygulamalarına liyakat sisteminin dikkatle uygulanması, insani sistemi iyileştirebilecek kişilerin sisteme entegre edilmesini buna mukabil hilekâr olanların sistem içerisinde yükselmelerinin de engellenmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum insani yardım sistemi içerisinde krizlerden etkilenen grupların menfaatleri yerine kendi çıkarlarını öncelleyen kadroların ortadan kaldırılmasını ve yardım faaliyetlerinin ayağı yere sağlam basan kişiler tarafından yapılabilmesinin önünü açmaktadır.

Diğer taraftan, liyakatin entegre edildiği ve kurallarının bütünüyle uygulandığı insani yardım sisteminde STK'lar bir iç bütünlük kültürü oluşturabilmektedir. Bu da insani yardım alanında görevli olan personelin asli amacını her daim hatırlamasını sağlamaktadır. Muazzam bir uyum ve dinamizmin yakalanacağı sistemde kişiler asil bir amaç uğruna mücadele ettikleri fikrini benimsediklerinden, sistemde meydana gelebilecek yolsuzluk, eşitsizlik vb. insani yardımın temel yapısını bozan aksaklıkların önlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Ezcümle insani sistem içerisinde personel seçimi ve yönetimi ile ilgili yapılması gereken birçok şey vardır. Ulusal ve/ya uluslararası insani yardım sistemi açısından da liyakat ilkesi büyük önem arz etmektedir. Liyakat bakımından önemli olan görevin emanet edileceği personelin yeterli nitelikte olmasıdır. Bu sisteminin gerektirdiği kriterlerin ihmal edilmesi insani alanda bozulmalara sebebiyet verir. Bu nedenle muhtemel aksaklıkların önüne geçmek ve yardım sisteminin etkin işleyişini sağlayabilmek adına ulusal ve uluslararası STK'larda mutlaka liyakati tesis etme ve koruma komisyonunun oluşturulması gerekmektedir. Liyakatin tesisinde yaşanan her bir gecikme dünya toplumlarının içinde buldukları kriz durumlarının iyileştirilmesi ve ortadan kaldırılması işini ne yazık ki zorlaştıracak; ihtiyaç sahibi toplumların hak ettikleri yardımlardan gerektiği gibi yararlanamamasına neden olacaktır. Liyakat ilkesiyle ilgili düzenlemeler ulusal ve uluslararası hukuk kurallarında sabit olsa da bu prensiplere tam manasıyla uyulması her bir kurumun kendi içinde alacağı inisiyatiflerle mümkün olacak; yeterlilik prensibinde yaşanan herhangi bir sapmada edilecek müdahaleler insani yardım sisteminde yaşanması ihtimal dahilinde olan bozulmaların önüne geçilmesine katkı sağlayacaktır.

¹ "Bu kelime Latince meritum ile Yunanca kratein kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Meritum, yeterli ve değer anlamına; krotastan üreyen krası ise güç, etki ve kuvvet anlamlarına gelmektedir. Kelimeler birleşince ortaya çıkan kelime ise, toplumda değerlerin, seçkinlerin güçlü ve etkili olmasını savunan bir görüşün adı olup, dolayısıyla üst kademelerde zekâ, çalışkanlık ve diğer mesleki hünerleri bulunan kişilere yer verilmesi anlamına gelmektedir." bk. Mutlu Yıldırım, "Kamu Yönetiminin Kadim Paradoksu: Nepotizm ve Meritokrasi", CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, Ağustos 2013, s.360.

² Şener Gönülaçar, "İnsan Kaynakları Yönetiminde Kayırmacılık Kuşatması ve Liyakatsizlik Çıkamaz", s.6.

Kitap Tahlil

Kitabın Adı : **Yılanı Öldürseler**

Yazarı : Yaşar Kemal

Türü : Roman

Sayfa Sayısı : 102 Sayfa

Yayınevi : Yapı Kredi Yayınları

Fiyatı : 7,20

Yılanı Öldürseler: Bireyin Toplum Karşısındaki Serbestliği ve Toplumsal Roller

Furkan Şahin

Yaşar Kemal'in 1976 yılında yayımlanan romanı Yılanı Öldürseler, Hasan'ın dramatik hikâyesini konu alır. Hasan ile hapisane arkadaşlığı yapmış olan bir anlatıcı tarafından anlatılan Hasan'ın bu hikâyesi her ne kadar bireyin ira-de bağlamında toplumla olan ilişkisini, toplumun bireyin özneliliği üzerindeki baskın rolünü, bir başka deyişle bireyin psikolojisinin toplum tarafından kontrol edilmesini anlatsa da köy toplumunun ka-tı toplumsal normları, suçun bireyselliği/toplumsallığı, toplumsal cinsiyet rolleri, taşra toplumu ve kültürü de romanda okura iletilen başlıca konulardır.

Romanda olay örgüsü kronolojik olarak düz bir çizgide ilerlemez ve olaylar anlatıcı tarafından karışık olarak verilir. Romandaki süreklilik bu kurguyla sağlanırken, olayların merkezinde Hasan bulunur. Güzelliği roman boyunca sık sık vurgulanan Hasan'ın annesi Esme ise 'hedefteki' karakterdir. Esme Abbas'a âşık olmasına rağmen Halil tarafından zorla kaçırılır ve bu zorunlu birliktelikten Hasan dünyaya gelir. Hasan altı yedi yaşlarındaiken, babası Halil, Abbas tarafından öldürülür. Ertesi güne Abbas'ın öldürülmesi, toplumun intikam hırsını dindirmez. Neticede Abbas'ın sevdalısı olan Esme, bu olayın asıl sorumlusu kabul edilir. Nitekim toplum gözünde Esme dillere destan güzelliğine sahip olmasaydı, Halil'in ölümü gerçekleşmeyecekti. Bu noktada gerek başta Hasan'ın ninesi, gerek amcaları, gerekse köy halkı tarafından Esme asıl suçlu olarak görülür. Esme'nin varlığı toplumun huzurunu kaçırmaktadır. Bu durumun sebebi, taşranın kendi örf ve adetlerince belirlenen toplumsal kuralları Esme'nin çiğneyişidir. İçinde bulunduğu toplumun kendisine biçtiği toplumsal cinsiyet rollerini çiğneyen Esme, cezalandırıl-

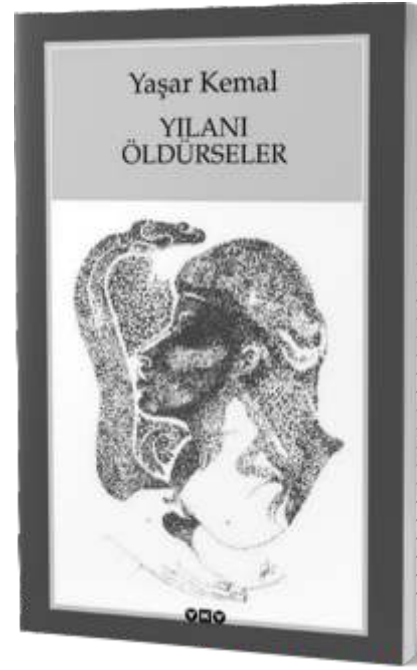
Yaşar Kemal >

mayı hak etmektedir. Hasan'ın dayılarından çekinen amcaları, bu cezalandırmayı Hasan'ın yerine getirmesi gerektiğini düşünürler. Hasan'ı bu eylem için ikna etme noktasında da çeşitli yollara başvururlar. Kimi zaman Hasan, toplum tarafından dışlanırken, kimi zaman da Halil'in hortladığı, 'yılan'a dönüştüğü ve insanlara ancak ve ancak Esm'e'nin ölümüyle kabrinde rahat uyuyabileceğini söylediğini köy halkı tarafından çeşitli hikâyelerle duyar. Psikolojik olarak ciddi bir bunalımın içine giren Hasan, toplum tarafından sürekli uyarılır. Bu uyarılmalar, Esm'e ve namus hikâyeleriyle tırmanır ve Esm'e'nin ahlaksızlıklar yaptığı şeklindeki hikâyeler sıklaşır. Hasan'ın da rüyasında Halil'i görmesiyle iyicene şiddetlenen bu sosyal psikolojik baskı, Hasan'ı eyleme, annesi Esm'e'yi öldürmeye iter.

Romanda suçun şahsiliği bağlamında Hasan suçlu olarak gözükse de aslında Esm'e'nin ölümünün sorumlusu veya sorumluları toplumdur. Nene'nin başını çektiği Hasan'ı suça iten toplumsal örgütlenme kendini en çok sesler aracılığıyla gösterir. Roman'daki sesler, köy halkının sesidir. Köy halkı Esm'e'nin cezalandırılması gerektiğini ifade ederken, bir yandan da böyle destansı bir güzelliğin ölümünün Tanrı'nın hoşuna gitmeyeceğini söyler. 'Güzelliğin' köy halkınca meşruluğu sorununun altı çizilirken, Esm'e'nin cezalandırılması da toplumun vicdan muhasebesine dönüşür. Esm'e'nin güzelliği, saflığı ve iyiliği temsil ederken toplum tarafından içselleştirilemez ve sonunda bir suç unsuru olarak bulunur.

Kadın rolüyle öne çıkan Esm'e, Halil'in ölümünden sonra evi evirip çevirir, işleri geçindirir. Bu bağlamda güçlü olan Esm'e, toplum karşısında zayıftır. Oğlu Hasan ile birkaç kaçma girişiminde bulunan Esm'e hepsinde başarısız olurken, köy romanlarında 'devlet'i simgeleyen jandarma da ortalıkta yoktur. Anavarza'da geçen bu köy romanında devlet ögesinin vurgulanmaması da taşranın kendi içindeki kurallarının özerkliğini simgeler. Köy toplumu, kendi yasalarına sahiptir. Bu yasalar içerisinde de kadına şans tanınmaz. Esm'e'nin şanssızlığı veya zayıflığı bu noktada öne çıkar. Güzelliğiyle Abbas'ı kendisine âşık eden Esm'e, köy toplumunun kendi gelenekleriyle ters düşmüştür. Toplumun rahatsızlığı ise burada ortaya çıkar.

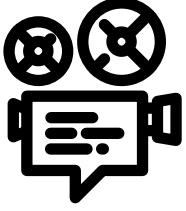
Shakespeare'in "Bütün dünya bir sahnedir." sözünden yola çıkan Goffman, dünyanın bir tiyatro sahnesi olduğunu ve kişilerin toplum karşısında rolleri olduğunu ifade eder. Kişinin bu rollerin dışına çıkması tıpkı Esm'e'nin toplum karşısında rolünü oynamaması gibi toplum tarafından hoş karşılanmaz ve toplumda hoşnutsuzluk, rahatsızlık ortaya çıkarır. Esm'e, köy toplumu

tarafından belirlenen rolleri çiğnemiştir ve taşra toplumu içerisinde oluşundan ötürü zayıf kalmıştır. Bu noktada Hasan ise rolleri oynayan ve toplum tarafından olumlu bir dönüt alan karakter olarak dikkat çeker. Nitekim anlatıcı kitabın sonunda Hasan ile yıllar sonra buluştuğunu, Hasan'ın hali vakti yerinde olduğunu, biçerdöverlere, traktörlere sahip olduğunu, altı tane çocuğunun olduğunu, koca bir ko-nak yaptırdığını ifade eder. Hasan, annesini öldürmesiyle rollere uymuş ve toplum arasındaki yerini sağlamlaştırmıştır.

Yaşar Kemal'in gerçek bir hikâyeden esinlenerek yazdığı bu roman, kendi hayatından da pek tabii izler taşır. Buna ek olarak kitabın yayımlandığı dönem, kamuoyunun bu toplumsal meseleler ile muhatap olduğu yıllardır. Dönemin sosyal izlerini taşıyan Yılanı Öldürseler, taşradaki bireyin eylemlerinde ne derece bağımsız olabildiğini gözler önüne serer. Kent yaşamına nazaran her ilişkinin iç içe olduğu taşrada her bireyin eylemi toplumu etkileyen bir unsur olarak önemlidir. Esm'e'nin ölüm sahnesinin detaylı verilmeyişi, bir nevi 'birdenbire' oluşu Hasan'ın bir birey olarak iradesinin serbestliğinin zayıflığını vurgular.

Sonuç olarak Yılanı Öldürseler, kurgu ve dildeki başarısı bir yana bahsi geçen meseleleri ele alışı ve bu meseleleri hikâyede işleyişiyle başarısını ispatlıyor.

Film Tahlil

Filmin Adı : **Tabutta Rövaşata**
Yönetmeni : **Derviş Zaim**

Türü : *Dram*
Süresi : *1 Saat 16 Dakika*
Imdb : *7.8*

1 996 yılında Kıbrıslı yönetmen Derviş Zaim imzası taşıyan film birçok sinemasever için ülkemiz sinemasında bazı şeylerin değişiminin başladığı film olarak kabul görüyor. Film gösterime girmesinin ardından yurtiçi ve yurtdışı birçok festivalden ödüllere dönmüştür ve Zaim daha ilk filmiyle geleceğe bir nevi “geliyorum” mesajı yollamıştır.

Bebek'te sokak hayatı yaşayan Mahsun Süpértiz'in ve çevresindeki insanların dramını merkeze alarak toplum içinde bulunan -toplumun ne kadar sahiplendiği sorgulanabilir- “öteki”leri anlatıyor film. Film bu bağlamda aslında gerçek bir hikâyeden esinlenmiş; Rumeli Hisarı taraflarında Dursun isimli bu şahıs filmdeki Mahsun gibi her türlü araba, oto-büs ve benzeri taşıtın içine rahatlıkla girebiliyor, içlerine girdiği arabaları temizliyor.

g

Mahsun, ısınmak için araba çalar, ara sıra Reis'in balıkçı teknesinde çalışır, tam olarak sahip olamadığı arkadaşları vardır, içki içer çokça, geceleri bezen inşaatta kalır, çıkma ekmek yer, çıkma gömlek giyer, çıkma olan ne varsa Mahsun için olur. Diğer insanlar tarafından da bütünüyle “çıkma” olarak görülür çünkü. Her zaman bir fazlalıktır bulunduğu ortamlarda. Bir de kahvede her gün gördüğü o kadını sever, sever ama elinden pek de bir şey gelmez. Arkadaşları-nın dünya ile bir bağlantısı vardır; siyaset konuşurlar bazen, balığa çıkarlar, milli maç izlerler. Herkes atılan golü kutlarken Mahsun çorbasını yudumlar, gece kalacağı yeri düşünme derindedir.

HAYATTA KALMA ÜZERİNE;

TABUTTA RÖVAŞATA

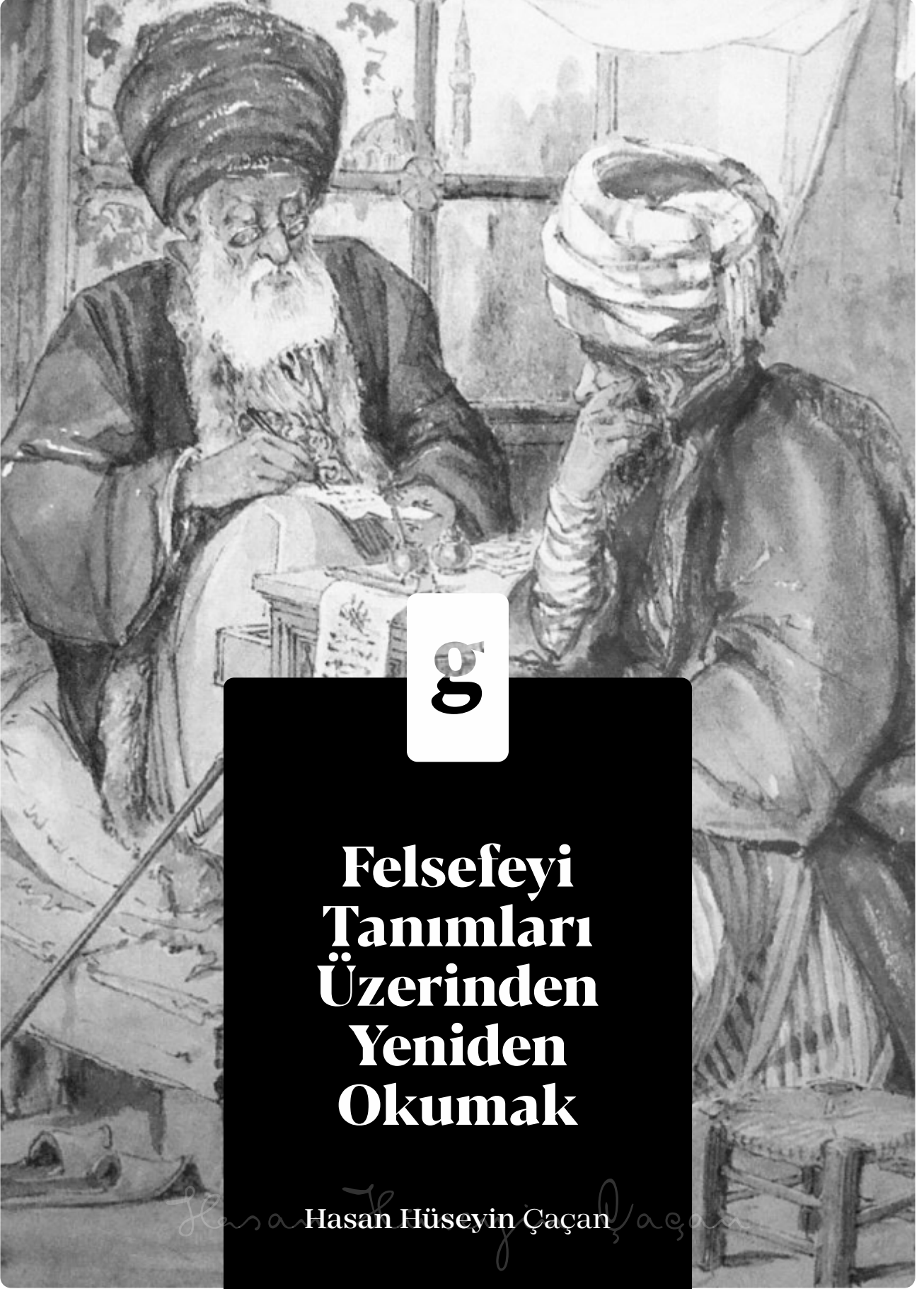
TALHA ULUKIR

Böylesine çalkantılı bir hayata sahip olan Mahsun'u izlerken bir saniye bile ona acımayız, acıyamayız. Derviş Zaim buna izin vermez. Acıma duygusu onu sahiplenmemizden çok onu "bulduğumuz yerden" dışarı itmeye neden olacaktır çünkü. Ona acımayız, ondan üstün olduğumuzu gösterecektir; ona hak vermemiz ise onu gerçek sahiplenmemiz olacaktır. Mahsun yeni şeyler yaşadıkça biz ona hak vermeye başlarız, işte o yüzden zaman geçtikçe de sahipleniriz.

Derviş Zaim'in diğer birçok filmi gibi bu da "gerilla" diye tanımladığı bir film yönetmenin; kurgusu ve film ücretleri dışında başka hiçbir kaleme para harcanmamış. Hiçbir oyuncunun ücret almamasına rağmen bu kadar başarılı performans göstermeleri yönetmenin oyuncu yönetiminde ne kadar başarılı olduğunu gösteriyor. Elbette oyuncu seçimi de bundan daha önce gelecek önemli bir etken, gerek Tuncel Kurtiz gerek Ahmet Uğurlu rolleri için gerçekten en uygun oyuncular diyebileceğimiz oyuncular gerçekten.

Yönetmenin diğer filmlerinde de olduğu gibi bu filmde de az sayıda oyuncu filmin yükünü sırtlanıyor. Bu şekilde başarıya ulaşmak zor olduğu kadar, başarılı oyuncular ile çalışıldığı zaman çok iyi sonuçlar doğuruyor.

Sonuç olarak baktığımızda film birçok imkân yoksunluğuna rağmen özverili çalışma ve kaliteli düşünceler ile dönemi için zirveye çıkmış durumda. 35 yaşındaki diğer bir başrol oyuncusu Aysen Aydemir, bir ödül alacağı gün hayatını kaybetmişti. Yazıyı sonlandırırken onu da anmamak olmaz elbet.

89

Felsefeyi Tanımları Üzerinden Yeniden Okumak

Hasan Hüseyin Çağan

İslâm düşünce geleneğinde felsefe, kelim ve tasavvufla beraber önemli bir konumda bulunmaktadır. Düşünce geleneği-miz bu üç disiplini oldukça mahir bir şekilde mezcetmiş fakat günümüze intikâli tam da böyle olmamıştır. Bunun neden böyle geliştiğini görmek adına felsefe tanımlarını inceleyerek süreci takip etmeye çalışacağız. Niyetimiz felsefenin bugünkü bulanık anlamının aslında böyle olmadığını göstermek ve İslâm düşünce geleneği içinde filozofların faaliyetlerini tanımlarla ortaya koymak.

g

Herhangi bir şey üzerine düşünmeye başladığımızda onun ne olduğunu belirlememiz gerekir. Yani üzerine düşünceğimiz her ne ise onu bilmeliyiz. Bilme işleminin ilk adımı tanımlamaktır. İbn Sînâ *“Tanım, şeyin mahiyetine delalet eden sözdür. Hiç kuşkusuz o, şeyin kaim kulanlarını bütünüyle kapsar”*¹ demektedir. Bu tarif ile ne kastedildiğini anlamamız için bir de mahiyetin ne olduğuna bakmamız gerekir. Mâhiyet *“O nedir?”* sorusunun cevabıdır. İbn Sînâ bununla ilgili de şöyle söyler; *“Ne olduğu sorulan şeyin zâtının ne ise o olarak hâsıl olması; ancak hem kendisini hem başkasını içine alan ve yalnızca kendisine özgü olanın toplanmasıyla olur.”*² Şeyin ne olduğunu bilmemiz ona olan yönelimimizi de anlamlandırır.

Müşahhas haliyle karşılaştığımız şeylerin mâhiyetine vâkıf olmamız daha kolaydır. Çünkü onlarla direkt etkileşim halindeyizdir. Mesela kalemin yazma özelliğini bilmeden onu kullanmamız mümkün değildir fakat bunu yaparken kalem önce tanımlayıp sonra kullanmamız gerekmez, doğrudan yazma faaliyetine başlayarak onun mâhiyetine vâkıf olmuş oluruz. Beş duyumuza konu olan ne varsa bunlar bir şekilde etkileşimde bulunarak kendilerinin diğerlerinden ayıran özelliklerini bize verirler ancak soyut şeyler mesela kavramlar böyle değildir. Onların ne olduğunu bilirken biraz zorlanabiliriz zira kişiden kişiye farklı çağrışımlarda bulunabilirler. Bu yüzden bir kavramı kullanmadan önce onun ne olduğu sorusunu sorup mâhiyetini öğrenmemiz ve bu minvalde tanımını yaptıktan sonra kullanmamız gerekir. Böyle yapmadığımız zaman ortak bir mana zemini bulamadığımız için söylediğimiz sözler birbirimiz için anlam ifade etmez bir hâl alacaktır.

Felsefe Antik Yunan'dan bugüne kadar birçok farklı tanımı bünyesine almış ve böylece birçok da farklı yönelime sahne olmuştur. Bugün bizim söylemlerimize konu olan felsefe nedir? Biz felsefe hakkında bir yargıya varırken neye binâen bunu yapıyoruz? Felsefeyi neden ret veya kabul edebiliyoruz ya da bizim için felsefe ne ifade etmektedir? Bu soruların cevaplarını bulmak zihnen bir ferahlığa kavuşmamızı sağlayacaktır çünkü felsefenin yüzyıllardır süregelen serüveninde birçok merhale atlatması ve son merhalesinde Avrupa merkezli bir yönelimin revaçta olması dolayısıyla neye felsefe neye felsefe değil diyebileceğimiz belirginliğini kaybetmiş durumdadır.

İslâm düşünce geleneğinde felsefe, kelim ve tasavvufla beraber önemli bir konumda bulunmaktadır. Düşünce geleneği-miz bu üç disiplini oldukça mahir bir şekilde mezcetmiş fakat günümüze intikâli tam da böyle olmamıştır. Bunun neden böyle geliştiğini görmek adına felsefe tanımlarını inceleyerek süreci takip etmeye çalışacağız. Niyetimiz felsefenin bugünkü bulanık anlamının aslında böyle olmadığını göstermek ve İslâm düşünce geleneği içinde filozofların faaliyetlerini tanımlarla ortaya koymak.

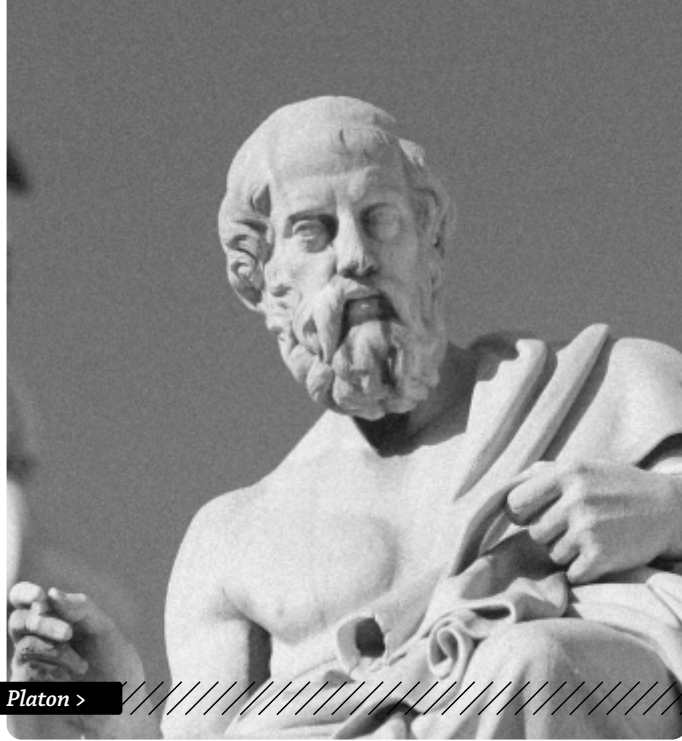
Bunun için ilk olarak felsefenin ortaya çıkışına bakacağız ve kronolojik bir sırayla felsefenin tanımlarıyla sürecini inceleyeceğiz. Felsefe Yunanca philia ve sophia kelimelerinin birleşiminden oluşmuş ve “bilgi sevgisi” anlamına gelmektedir. İlk kez Pythagoras'ın “ben bir philosophosum” dediği söylene de bunu ilk kullanan Herakleitos'tur³ (m.ö. 540-480). Sürecin başına baktığımızda felsefe, bilmenin ve buna bağlı araştırmanın bir tezâhürüdür. Zira ilk filozoflar da doğa araştırmalarıyla bir bilgi yekünü elde etmişler ve mitolojiden arınıp rasyonel çıkarımlara yönelmişlerdir. Bu sayede bir bilim faaliyeti başlamış; fizik, matematik ve metafizik gibi disiplinler felsefî olarak insan nezdinde değerini iyiden iyiye belirginleştirmiştir.

Kindî yaşadığı döneme kadar olan altı felsefe tarifi zikretmiştir.⁴ Biz burada bunlardan bazılarını kronolojiye uygun şekilde ele alacağız. İnsanın hakikate ulaşma çabası her dönemde aynı olmuştur. Her toplumda birileri hakikat ile irtibat kurmayı başarmıştır. Tariflerine başvuracağımız bu Yunan filozofları da hak din ile müşerref olmamışlarsa da görüşlerinden onların akıl yoluyla muhavvid bir tavra ulaştıkları görülmüştür. O yüzden hakikate götüren yollarda klasik çağdaki toplumlar birbirine benzer sistemler oluşturmuştur.

Sokrates >

Şimdi bu filozofların felsefe tariflerine bakalım. Bunlardan ilki Sokrates'in (m.ö. 469-399) *"İnsanın kendini bilmesidir"* tarifidir. Şehristânî Sokrates için *"faziletli bir filozof ve zâhittir"*⁵ diye bahseder. Yani hakikatten bir nebze payını almış, dünyayı önemsemeyen hikmet sahibi bir kimsedir. Sokrates'in bu tanımı sıhhati tartışma konusu olsa da Peygamber Efendimize atfedilen *"Kendini bilen Rabbini bilir"* hadisi⁶ ile aynı minvaldedir. Toplumlar değişse de eğer hakikate temas edilmişse benzer cümleler pek tabi kurulabilir. Yine Niyazi Mısri'nin *"Burhan arardım aslıma / Aslım bana burhan imiş"* mısralarını da bu şekilde okuyabiliriz. Felsefe İslam dünyasına çeviriler yolu ile geldiğinde ona ilm-i hikmet denmiştir. İlerleyen dönemlerde tasavvulla da irtibat kurulduğunda felsefe olarak bir tanımdan ziyade hikmetin tanımlanmasından bahsedeceğiz ve bu üst başlık çok daha kapsayıcı ve kuşatıcı olacak ama daha şimdiden Sokrates'in tanımında *"philosophia"* yerine *"hikmet"*e dair izler görmekteyiz.

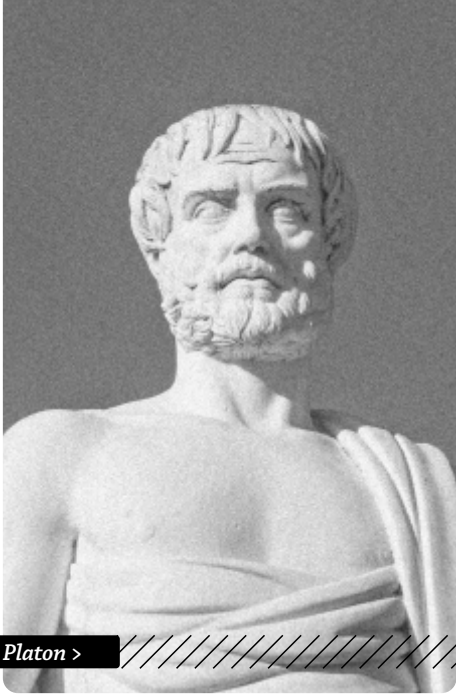

Platon >

İkinci tanımımız ise Platon'dan (m.ö. 427-347) gelmektedir. Burada Kindî'nin Platon'a atfettiği iki ayrı tanımdan bahsedeceğiz. Bunlardan ilki *"İnsanın gücü yettiği ölçüde Yüce Allah'ın fiillerine benzemesidir"*. Bu tanım bizi hem Hakîm olan Allah(cc)'a yaklaşmaya yani hikmete hem de Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak olarak tarif ettiğimiz tasavvufa götürmektedir. Toplumlar ve zihniyetler farklı olsa da bu filozofların ulaştığı nokta tek ve mükemmel Tanrı düşüncesidir. Hatta yine Şehristânî, Platon için şöyle der; *"büyük filozofların sonuncusu olup tevhid ve hikmetle tanınmıştır"*. İslâm düşüncesinde de Platon'dan "Eflatun-u İlahî" diye zikredilmesi onun bu felsefesi sebebiyledir. İkinci tanım ise şöyledir; *"İnsanın gücü ölçüsünde ebedi ve külli olan varlıkların hakikatini, mahiyet ve sebeplerini bilmesidir."* Burada da onun idealist felsefe anlayışı-nı ve hakikate bakışının İslam düşüncesiyle ne kadar uyum içerisinde olduğunu görmekteyiz.

Yani buraya kadar saydığımız tanımlarda görmüş oluyoruz ki felsefe her şeyden arınarak yapmış olduğumuz bir düşünce faaliyetidir. Eğer gerçekten sadece aklın yönlendirmesi ile yola çıkarsak ortak bir noktada buluşabiliriz. Günümüz materyalist felsefe akımlarının bazı ön kabulleri onları bu ortak hakikatten mahrum eylemiş ve on yedinci yüzyıldan itibaren Batı'da felsefe bilimin değişken zeminine kurban edilmiştir. Yazımızın devamında da değineceğimiz üzere felsefe batının elinde yeniden yorumlanmasıyla büyük bir paradigma değişimine uğramıştır. Bunun sonuçları toplumlar üzerinde açıkça görülmektedir.

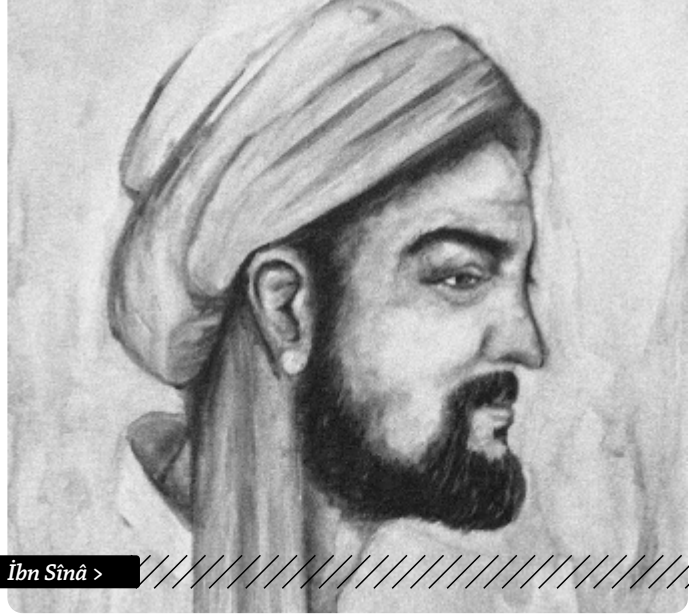
Bir diğer tanımımız ise Aristoteles'e (m.ö. 384-322) aittir. Ona göre felsefe "varlık olmak bakımından varlığın bilgisidir" bu aslında metafiziğin tanımı olmakla birlikte kapsamı itibari ile felsefe için de kullanılır. İslam dünyasına felsefe Aristo üzerinden gelmiş ve çok büyük bir etkisi olmuştur. Mantığın kurucusu olması bakımından doğru düşünmenin kurallarını belirlemiş burhanî araştırmanın yolunu çizmiştir. Daha sonraları ortaya çıkacak olan Plotinus, Eflatun ile Aristo'nun felsefi sitemlerini bir araya getirerek Yeni Platonculuğu kuracak ve bu hem numen hem de fenomen alemin bir arada işlenmesini ve böylece ulvî ve suffî âlemlerin ikisini de konu alan bütüncül bir sistem oluşmasını sağlayacaktır. Bu da "bilgi sevgisi" şeklinde ilk tanımını verdiğimiz felsefeye önemli bir derinlik ve geniş bir araştırma sahası taniyacaktır.

Platon >

Yunan filozoflarının mitolojik gelenek içerisinde başlatıp akıl yoluyla tek ve mükemmel Tanrı fikrine erişmeleri felsefi düşünmenin ne olduğunu gösteren açık ve saf bir örneğidir. Antik çağdaki bu filozofların tanımlarına yer verdikten sonra artık İslâm dünyasındaki felsefe anlayışına geçebiliriz. Felsefe, İslâm dünyasına girmesiyle beraber hakikatin akıldan daha üstün bir haliyle karşılaştı. Vahiy, felsefenin ulaşmak için çaba sarf ettiği, Hakîm olan Allah'tan (c.c) gelen pür hakikat bir hal olmasıyla aklın kurmuş olduğu sistemi tamamladı. İslâm filozofları Yunanlılardan aldıkları birikimi işleyerek vahiyde de uyumlu hale getirdiler. Mantığı geliştirerek son halini verdiler, siyaset felsefesinde de yine vahiyde irtibat kurdular. Bunu yaparken de İslâm felsefesinin en özgün yönü diyebileceğimiz nübüvvet teorisini oluşturdular. Böylelikle klasik çağda felsefe sistem olarak kurulmuş ve ince işçiliklere konu olacak bir kıvama gelmiştir.

İbn Sînâ'nın felsefe tanımına geçmeden önce kısaca hikmet kavramına değinelim zira İslâm dünyasına felsefe "ilmu'l-hikme" olarak tercüme edilmiştir. Cevherî hâkim kelimesine hem "işleri gerektiği gibi sağlam ve kusursuz yapan" hem de "âlim ve ilmî hüküm sahibi" manalarını vermiştir. Daha sonraları Seyyid Şerif Cürânî ise hikmete felsefe ile olan ilişkisinin etkisinde kalarak "insanın gücü ölçüsünde nesnelere mâhiyet ve hakikatle-rini bilmesidir" şeklinde tarif etmiştir. Ayrıca hikmeti "ilim-amel bütünlüğü, gerçeği ifade eden her türlü söz, gereksiz lafızlardan arındırılmış akla uygun özlü söz"⁷ şeklinde de tanımlar ki felsefe-nin de telakkisi bu yöndedir. Felsefesinin gayesini ve bilgi sevgisi tanımının daha derinleşmiş halini hikmet kavramında açıkça görebiliriz.

İbn Sînâ >

Şimdi İbn Sînâ'nın felsefeyi nasıl tanımladığına geçebiliriz. İbn Sînâ (ö. 1037), tanımıyla felsefenin alanını olabildiğine genişletmiş ve tüm dönemleri etkileyecek bir hale getirmiştir. İlerleyen tanımlarda ve buna bağlı dönemlerde farklı birtakım tanımlar göreceğiz olsak da İbn Sînâ'nın yapmış olduğu bu tanım insanın hikmetle olan bağlantısını her daim diri tutmaktadır. İbn Sînâ felsefe için şöyle der; "Felsefenin amacı, insanın bilme gücü ölçüsünde bütün şeylerin hakikatlerine vakıf olmasıdır."⁸ Bu olabildiğine genel ve kapsamlı tanımı incelemeye hakikat kavramından başlayacağız. Ragıp el-İsfâhanî hakikat için şöyle söylemiştir; "gerçek(sabit) ve var olan şey, doğru inanç, riyâdan arınmış amel ve tam olarak maksada uygun düşen söz..."⁹ İbn Sînâ da; "Her şeyin onu o yapan bir mahiyeti vardır. Bu mâhiyet o şeyin hakikati hatta zâtıdır"¹⁰ demiştir.

Hakikatin ne olduğunu felsefe yapmaya başlamadan önce zihnimize yerleştirmemiz şarttır. Yoksa felsefenin ulaşmak istediği hakikatin ne olduğunu bilmeden bu yola sâlik olmak bizi bir yere götürmeyecek ve hikmetten yoksun bırakacaktır. İbn Sînâ bu tanımı yaptıktan sonra var olan şeyleri de ikiye ayırmakta ve buradan teorik ve pratik felsefe ayırımına ulaşmaktadır. Teorik felsefenin amacı yalnızca bilmek suretiyle nefsi yetkinleştirmektir. Pratik felsefe ise yalnızca bilmek suretiyle değil yapılacak şeyleri bilmek ve yapmak suretiyle nefsi yetkinleştirmektir.¹¹ İlerleyen dönemlerde söz konusu nefsin yetkinleştirilmesi olunca tasavvuf da bu tanımda yerini alacak ve tanım asıl karşılığını bulmaya başlayacaktır.

İbn Sînâ'nın insanın bilme gücü dediği şey aklın ulaşabildiği sınırlara işaret eder. Burhanî istidlal ile akıl birtakım sonuçlara ulaşabilir, sistemler kurabilir, doğruyu ve yanlış ayırt edebilir fakat onun da mahlûk olmak dolayısıyla bir sınırı vardır. Tanımın bu kısmının tezahürünü İbn Sînâ'nın meâdî açıklamaları başvurduğu yolda görebiliriz. Meâd-ı ruhanîyi akıl yürütme ile ispatlayan İbn Sînâ sıra meâd-ı cismanîye geldiğinde felsefi araştırmanın onda bir sonuca varamadığını görmekteyiz. İşte burada İbn Sînâ bize, insanın bilme gücünün ölçüsünü açıkça göstermektedir. O, felsefi yolla açıklayamadığı meâd-ı cismanîyi reddetmez hatta tam tersine şöyle bir açıklama getirir;

"Meâdın şeriat tarafından kabul edilmiş bir tarafı oldu-ğunu bilmen gerekir. Onun ispatı için şeriat yolu ve peygamberli-ğın haberi tarafından tasdik olunmasının dışında bir yol yoktur. O da dirilişte beden içindir. Bedenin iyilikleri ve kötülükleri bilinir, öğrenilmesine gerek yoktur. Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.v) tarafından getirilen gerçek şeriat, beden için olan mutluluk ve bedbahtlığın durumunu açıklamıştır."¹²

Felsefenin insan için hakikate yolculuğu işte böyledir. Aklın bilme gücü ölçüsünde istidlal ile vahyin getirdiklerine ittiba, bize tamamlanmış bir çerçeve sunar.

Felsefenin klasik çağında çeşitli sistemler kurulmuştur. Bu çağın filozofları bu sebepten dolayı kurucu filozoflardır. Onlardan sonra gelen düşünürler ise bu sistemlerin fikirlerini olgunlaştıran ve derinleştiren kişiler olmuşlardır. Daha henüz disiplinlerin birbiriyle etkileşimden uzak olduğu dönemde İbn Sînâ, *İşaretler ve Tembihler* adlı kitabında *Makâmâtü'l-Arifin* diye bir bölüme yer vermiş; Gazalî, *el-Münkız mine'd-Dalâl* eserinde tasavvuf yolunun değerinden bahsetmiş; Sühreverdî, *İşrâkîli*ği kurarken tasavvuf zemininden oldukça yararlanmış. Bunlardan sebeple İslam düşüncesinin ilerleyen dönemlerinde felsefe tanımları da güncellenmiştir.

İslam düşüncesinde felsefe klasik çağını geçirmesiyle, Fahreddin Râzî sonrası dönemde kelam disipliniyle ele aldığı konular bakımından ortak bir yolda hareket etmesiyle ve tasavvufun bir disiplin olarak kurulup kendi anlayışını geliştirirken felsefi kavramlara başvurmasıyla disiplinler arası bir yaklaşım ve ortak gayede birleşme hâsıl oldu. Hakikate ulaşma gayreti artık bu disiplinlerin ortak noktasıydı ve tanımlarda da bu etkileşim minvalinde bir takım derinleşmeler görülmüyordu.

Felsefenin klasik çağ sonrası tanımlarından *İşrâkî* bir filozof olan Şehrezûrî'nin tanımını ele alacağız. Şemsüddin eş-Şehrezûrî (ö. 1288) şöyle demiştir;

"Hikmet mevcudatın hakikatlerini olduğu üzere bilmek olunca isimler, öğretinin metoduna göre farklı farklı olabilir. Eğer bu hakikatleri bir insan beşeri bir eğitim-öğretim olmaksızın kısa bir sürede idrak etmiş ve melei a'lâ katından insan türünün islahı için görevlendirilmişse buna nübüv-vet denir. Eğer idrak eğitim-öğretimle ve çalışmayla olursa felsefe diye isimlendirilir. Hikmetin derecesi büyüktür, konumu saygındır, ahirette her şeyden münezzeh ve yüce olan Allah katında hikmeti bilmeyenin bir mertebesi yoktur..."¹³

Yazımızın ilk kısımlarında bahsettiğimiz hikmet kavramı artık burada üst başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. İslâm düşüncesi felsefeyi almış, üretmiş ve ondan daha büyük bir şey çıkarmıştır. İşte bu çıkarılan şey hikmettir. Toplumların birçoğu felsefe adına üretim göstermiş ve felsefe kümülatif yapısıyla ileriki dönemlere taşınmıştır fakat İslâm coğrafyasına geldiğinde Müslüman düşünürler bu birikimi almış, hem aktarmış hem üretmişlerdir. Yani hem ileriki dönemlere kaynaklık edecek kült eserleri muhafaza etmişler hem de aldıkları birikimi dönüştürerek kendi içlerinde kendilerine ait bir düşünce sistemi oluşturmuşlardır.

Disiplinlerin olgunlaştığı ve birbirlerine yaklaştığı bu dönemde artık tanımlar da disiplinler arası ilişkilerden bağımsız yapılamaz olmuşlardır. Böylece hikmet birleştirici unsur olup her disiplinin gayesi konumuna gelmiştir. Bu kavramın üzerinde durmamızın sebebi günümüzde felsefenin bize yabancı ve hoş karşılanmayan bir disiplin olduğu algısıdır. Yukarıda da açıklamaya çalıştığımız gibi Müslüman düşünürler felsefeyi alıp işleyip hikmet haline getirdi ve vahiy ile beraber kapsamlı bir İslam düşüncesi kurdular. Bunu yaparken kelam felsefe ve tasavvuf ile yaptılar.

Şimdi de daha geç bir dönemde yapılan bir tanıma bakalım. Taşköprüzâde Ahmed Efendi (ö. 1561) ilm-i ilahi diye bahsettiği metafiziğin gayesi için şöyle söyler; *"hak olan itikadın ve ebedi saadeti elde etmek için uygun tasavvurâtın tahsilidir."*¹⁴ Daha sonra da kesb yoluyla elde edilen ilimleri ikiye ayırır. Birincisi *tarîku'n-nazar* ikincisi ise *tarîku't-tasfiye*. Bu ayrımı yaptıktan sonra *"Ancak nazarın rütbesi tasfiyeye komşudur ve onların sınırları birbirlerine yakındır. Tarîku't-tasfiye, hikmetü'z-zevkiyye şeklinde isimlendirilir."* demektedir. Ardında hikmet ve nazar ilminin membaı olan İdris aleyhi's-selamı anlatmaya başlar. Taşköprüzâde "hikmetin sütunları" diye bir başlık açıp bu başlık altında İbn Sina, Fahreddin Râzî, Nasrettin Tûsî gibi isimleri zikreder. Bu isimler disiplin ve hatta mezhep olarak ayrıldıkları yerler olsa da 16. yüzyıla geldiğimizde artık hikmet bunların da üstünde kuşatıcı ve birleştirici bir çatı konumundadır.

Taşköprüzâde'ye göre insanın ilmi elde etmesinin iki yolu vardır. İlki duyular yoluyla elde edilmiş müdrik kuvvetler diye tanımladığı ilm-i husulîdir. İkincisi ise bu kuvvetlere vasıtasız şekilde ulaşan ilimdir. Buna da ilm-i hudurî demiştir. İlm-i husulî nazar, ilm-i hudurî ise tasfiyedir. Daha sonra tasfiyeyi de ilm-i bâtın ve ilm-i mükîşefe olarak ikiye ayırmaktadır.¹⁵ Buradan ulaşacağımız sonuç nazar ilmi dediğimiz felsefe ile tasfiye dediğimiz tasavvufun aynı noktaya doğru yol aldıkları ve felsefenin artık İslâm düşüncesi için dışarıdan bünyesine aldığı *"philosophia"* olmadığıdır.

Felsefeyi Tanımları Üzerinden Yeniden Okumak

İslâm düşüncesindeki felsefenin sürecini az çok göster-meye çalıştık. Bu süreç bilgi sevgisinin hikmete dönüştüğü ciddi bir bilgi birikiminin oluştuğu süreçtir. Düşünce sisteminin bütüncül bir bakış arz etmesi onun mimariye sanata ve hatta gündelik yaşama büyük bir etki yapmasını elverişli kılar. Bu düşünce sistemi bilhassa tasavvufufla (13. yy sonrasında tarikatlarla) halka yayılmış, oranı ne olursa olsun sembolik ifadelerle veya kurucu kitaplarla halk içinde bir karşılık bulmuştur. Bu idealist anlayışta dünya hayatına bir yönelimden ziyade her şeyiyle Allah (cc)'a karşı bir seyir vardır. Dünyaya yönelik her araştırma da böyledir. Fizik, astronomi ne varsa bizi yüce yaratıcımıza götürmek için vardır. "Allah'a giden yollar yaratılmışların nefesleri adedindedir" düsturuna binaen İslam düşüncesinin farklı yönlerden gelmiş bu sacayakları da hikmet çatısı altında birleşerek bütüncül yapıyı tamamlar.

Batı'daki bir takım bilimsel faaliyetlerle beraber yeni bir anlayış oluşmaya başlamıştır. Bu da yukarıda anlatmaya çalıştığımız anlayışın tamamen tersine yani idealist olmak yerine materyalist yönelime sahip bir anlayıştır. Bunun birçok sebebi vardır fakat bizim asıl konumuz bu olmadığı için değinmeyeceğiz. Şimdi 17. yüzyıl sonrası Batı felsefesinden birkaç örnek vererek aradaki farka bakalım. Francis Bacon'a göre felsefe "deney ve gözleme dayanan bilimsel veriler üstünde düşünmektir."¹⁶ Leibniz'e göre ise gerçekte doğru olanı anlatmaktır, göklerden yere inmelidir ve konusu beş duyuyla kavranan şeyler olmalıdır.¹⁷ Bunun gibi daha örnek verebileceğimiz tanımlar vardır fakat bunlarla yetinebiliriz. Gördüğümüz üzere bu dönemde felsefe bilim olarak telakki edilmiş ve deney ve gözleme dayalı bir süreç haline gelmiştir. Bu da metafiziğin tamamıyla reddedildiği (metafizikten kastımız İslam düşüncesi sürecinde işlemiş olduğumuz metafiziktir) hatta konu dahi edilmediği anlamına gelir.

Batı'nın, felsefenin paradigmasını keskin bir şekilde değiştiren anlayışı daha sonraki gelişmelerle tüm dünyaya yayılmış ve ortaçağın karanlık çağ ilan edilmesiyle 17. yüzyıl öncesi felsefe görmezden gelinmiştir. Acı taraf ise bu sürecin, ilmi sürekliliğimizin kesintiye uğraması ve Batı'ya karşı hayran yönelimin artmasıyla Müslüman olan bizim düşünce dünyamıza da sirayet etmesidir. Kendi felsefi araştırmamıza döndüğümüz şu günlerde bizim yapmamız gereken şey ise İslam düşüncesinin klasik çağındaki tartışmalara takılıp tekfir metodunu kulla-narak disiplinler arası ayrılmaya gitmek yerine fikirlerin/sistemlerin olgunlaştığı dönemleri de mercek altına alıp "hikmet" kavramını bugün de üreterek sürekliliğe tekrardan katılmak olacaktır.

Sonuç olarak felsefenin tanımlarını geniş bir kronolojik süreçte inceledik. Görmüş olduk ki felsefenin kümülatif yapısı onun düşüncelerle olgunlaşmasını gerekli kılıyor. İslam felsefesi öncesi dönemde Yunan filozoflar felsefenin araştırma alanını ve buna bağlı olarak tanımları geliştirerek aklın gücü yettiği ölçüde bir sistem inşa ettiler. Müslüman filozoflar ise bu sisteme vahyi dâhil ederek tamama erdirdiler. Artık bundan sonrası sistem içindeki düşüncelerin eleştiriler ve eklemelerle olgunlaştırılmasıydı. Bu süreç de çok güzel işleyerek insanı bu dünyada da ahirette de hakikate götürececek hikmetli bir yola sevk ediyordu. Batı düşüncesinin felsefede yapmış olduğu değişim bu yolun tersine çevrilmesi oldu. Bununla birlikte artık felsefe hikmet adını almaktan uzaklaşmıştı. İşte günümüzde felsefenin materyalist tarafından gelen anlayış kendini hâkim anlayış olarak kabul ettirmiştir. Bunun yıkılması ve hikmetli düşünceye tekrar irca edilmesi elzemdir.

¹ İbn Sina, *İşaretler ve Tenbihler*, s.16, Litera Yay, 2017

² a.g.e. s.10

³ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi*, c.2, s.147

⁴ Mahmut Kaya, "Felsefe", *DİA*, c.12, s.319-330

⁵ Şehristani, *Milel ve Nihal*, s.304 Litera Yay 2011

⁶ Hadisin senedi yoktur. Zayıf olacak şekilde dahi bir senede rastlanmamıştır. Ayrıntılı bilgi için sonpeygamber.info adresinde Osman Arpaçukuru'nun yazısına müracaat edilebilir.

⁷ İlhan Kutluer, "Hikmet", *DİA*, c.17, s.511-514

⁸ İbn Sina, *Kitabü's-Şifa Mantıka Giriş*, s.5, Litera 2013

⁹ Ragıb el-İsfahani, el-Müfredat, h-k-k md.

¹⁰ İbn Sina, *Kitabü's-Şifa Mantıka Giriş* s. 22

¹¹ a.g.e. s.5

¹² İbn Sina, en-Necat, s.266, Kabcacı Yay.

¹³ Şehrezuri, "Nüzhetü'l-Ervâh" s.92, Yazma Eserler Kurumu Yay

¹⁴ Taşköprizade, *Miftahü's-Saade ve Misbahu's-Siyade fi Mevzuatü'l-Ulum*, c.1 s.

¹⁵ a.g.e. c.3 s. 5-6

¹⁶ Orhan Hançerlioğlu, "Felsefe" *Felsefe Ansiklopedisi* c.2, s.148

¹⁷ a.g.e. s.148

Tatil Üzerine*

İsmet Özel

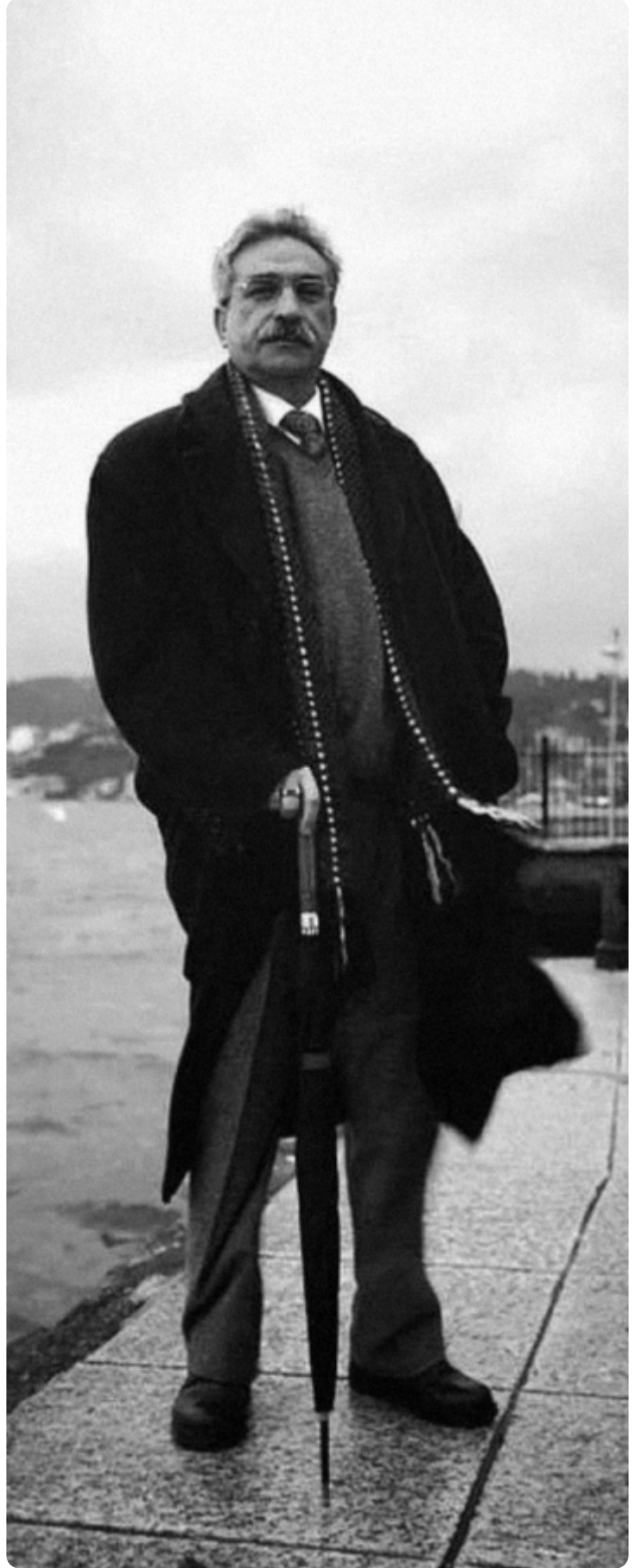
g

İslam dergisinin 1984 Temmuz sayısında **A. Celil Güngör, İsmet Özel, Sefa Saygılı** ve **İrfan Gündüz** "tatil" hakkında detaylı bir muhabbete girişmişlerdi.

Biz de bu sayımızda **İsmet Özel**'in "tatil"i bize yeniden düşündürecek, kavramın değerler sistemi içindeki yerini anlamamıza yardım edecek cümlelerini okuyucularımız için derledik. İstifadelerinize sunuyoruz.

*(İslam Dergisi, 1984, Temmuz sayısı)

Her şeyden önce insanlar belli bir zaman parçasına tatil demişler. İrfan beyin dediği gibi tef'ıl babından bir master olup Türkçede bir çeşit "işsizlik" anlamına geliyor. Atıl, muattal, battal gibi aynı kökten türemiş akraba kelimeleri var. Ama Batı dillerindeki karşılığı bizdeki gibi değil; (orada) menfi olarak ele alınmamıştır. Latince "vocatio" kökünden türemiştir ve hürriyet, muafiyet anlamındadır. İngilizcedeki "holiday" kelimesinin "kutsal gün" gibi bir anlamı var. Fransızcada "vacoms" diye bir kelime var. Yalnız bu kelime 17. yüzyılda meşguliyetlerin kesintiye uğraması anlamına gelirken, 20. yüzyılda çalışanların dinlenme süresi anlamında kullanılmış. Tatil olayını ele alıp değerlendirmek aslında Müslüman için modern hayatla hesaplaşmanın bir parçasıdır. Eğer bu tatil olayı müspet bir şey ise tezahürlerine bakıyoruz, İslami değil; menfidir diyelim veya onu İslamileştireceğiz, buna rağmen gene bir yol bulabileceğimizi sanmıyorum. Acaba biz tatil derken neyi anlamalıyız? Modern yaşama biçiminde tatil ile çalışma yer değiştiren iki karno. Yani modern hayatta insan zararı - bir bakıma - ikiye bölmüş; çalışma esas sayılmış, çalışanın belli zaman dilimlerinde tatil edileceği kabul edilmiş. Bir yıl içinde kısa bir tatil ve bir hafta içinde de aynı şekilde bir bölünme var. Akşamdan sabaha kadar da tatil gibi bir durum mevcut. Ama dikkat edin çalışma gündüz, tatil karanlıkta. Yani aydınlıkta gözler önünde çalışıyoruz; gece de özel hayat diye bir şey uydurmuşuz. Hafta sonu tatilinde özel hayatımızı yaşıyoruz, yıllık izinde özel hayatımızı yaşıyoruz. Diğer zamanlar-da bir çeşit resmi hayat yaşıyoruz. Yani toplumun bizim için biçtiği bir zamanı yaşıyoruz. Demek ki bir kayıt ve mecburiyet altında yaşanan zaman parçasına çalışma, bu mecburiyetlerin kalktığı zaman parçasına da ister istemez tatil diyoruz.

Tatil Üzerine

İsmet Özel

Şimdi burada sorulması gereken şey şu: Acaba insanlar hep kendilerine dikte edilmiş bir takım mecburiyetlerle yaşayıp arada bir soluklanıp güçlerini toplasınlar diye mi tatil yapmışlar? Bence değil. Bizim tatil dediğimiz şey insanlara sürüler halinde tatil imkanı verilmesidir. Bu, aslında kapitalist üretim biçiminin insanlar üzerinde dikte ettiği hadisenin bir parçası. Kapitalizm doğmadan önce bütün dünya toplumlarında dini bir yapı vardır. Din batıl veya hak olabilir, fakat sosyal hayatı din çerçevesinde yaşatır. Şimdi tartışılması gereken şey modern hayatın anladığı zaman ile İslam'ın anladığı zaman nedir? Veda hutbesini hatırlarsanız "Ey insanlar, bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün, bu aylarınız nasıl mukaddes bir aysa, yaşadığımız bu şehir nasıl mübarek ise canlarınız ve mallarınız da öylece mukaddesdir." diye bir bölüm var. Yani Müslüman için yer ve zaman kavramlarının kutsal bir yönü var. Din açısından yer ve zaman iki türlü olabilir; mukaddes olan ve mukaddes olmayan. Mesela haram aylar mukaddes aylardır. Boş zaman-dolu zaman diye bir şey yoktur. Bütün zamanlar dolu idi, çağdaş

yaşama biçimi yaşantımıza hakim olmadan. Modern çalışma ve yaşama biçimi, insanı bir sene çalıştırıyor ve derhal tatil veriyor. Aslında bu dinin yerine geçmek isteyen yeni bir dinin -hümanizmanın- iddiasıdır. Kendi kutsalını yaratma çabasıdır. Mesela bizler Cuma geldi diye seviniriz. Varoluşumuzdaki sırrı anlayalım diye. Zaman belli çizgilerle ayrılmıştır. Müslüman olarak bizim mukaddes ve mübarek zamanlarla temasımız aralıklarla sağlanmıştır. İnsan, günahları ile de Allah'ın kulu. Zaman içinde böyle durak noktaları konmuş ki tevbe edebilsin. Öğleyi kaçırdı ise ikindiye kalsın. Fırsatlar verilmiş, her an dünyaya yeniden bakabilme imkânı ortaya çıkmıştır. "Zamanı değerlendirmek" ifadesi yanlıştır bence. Çünkü zaman değerlendirilmez, biz zamanın içinde yaşıyoruz, zaman bizi değerlendiriyor.

"Zaman" kelimesini ağızımıza geldiği gibi söylüyoruz ama zaman nedir diye sorulduğunda da altından kolayca kalkamayız.

Biz sanıyoruz ki yılda 365 gün vardır. Bu ölçülmüş bir zamandır. Mesela bir saatin üzerinde akrep ve yelkovan seyrediyor. Biz buna zaman diyoruz. Acaba zaman bu mu? Hayır. Bu yepyeni bir şey. İnsanlar buna bir burjuva medeniyetine geçmek üzere iken rağbet ettiler. Dakika diye, saat diye bir şey çıkardılar karşımıza. Niye ezani saatle bu saat birbirine uymuyor? Bu zaman başka zaman, bizim zamanımız başka zaman. Ama bize tatil yaptırınlar bizi işte bu ölçülen zamana sokuyorlar; bize saat 9.00'da işbaşı yapacaksın, 17.00'de de çıkacaksın diyorlar. Adam ebrû yapıyor, bu arada da şiir yazıyor. İşte burada o adam hayatını yaşıyor, zamanı filan değerlendirmiyor. Tat alıyor yaşamaktan.

Acaba biz tatil derken neyi anlamalıyız? Modern yaşama biçiminde tatil ile çalışma yer değiştiren iki karno. Yani modern hayatta insan zararı – bir bakıma – ikiye bölmüş; çalışma esas sayılmış, çalışanın belli zaman dilimlerinde tatil edileceği kabul edilmiş. Bir yıl içinde kısa bir tatil ve bir hafta içinde de aynı şekilde bir bölünme var. Akşamdan sabaha kadar da tatil gibi bir durum mevcut. Ama dikkat edin çalışma gündüz, tatil karanlıkta. Yani aydınlıkta gözler önünde çalışıyoruz; gece de özel hayat diye bir şey uydurmuşuz. Hafta sonu tatilinde özel hayatımızı yaşıyoruz, yıllık izinde özel hayatımızı yaşıyoruz. Diğer zamanlarda bir çeşit resmi hayat yaşıyoruz. Yani toplumun bizim için biçtiği bir zamanı yaşıyoruz.

Kendini dünya ile münasebettar kılıyor. Bugün böyle değil. Biz, sadece bizi ite kalka sürükledikleri yerlere gidiyoruz. Orada onların istediklerini yapıyoruz. Bizi, ertesi günü iş başında olabilelim diye bırakıyorlar, yoksa ilelebet orada tutacaklar. Uykumuzu onun için uyutuyorlar, tatil dedikleri şeyi onun için uydurmuşlar. Senin tatilini de planlamışlar. Nereye gideceğin kesinlikle belli. Bence zaman kullanılması dediğimiz şey, birbirimize hakikatı aktarabilmemiz için -eğer bizde varsa- teksif etmektir.

Bu tatil ve çalışma mekanizmasının bizi helake sürüklediğinin kanaatindeyim. Ne yapabiliriz? Mutlaka bir şey yapabiliriz. Yeter ki teslim olmayalım. Allah'a teslim olalım. Ben aslında İslamlaştırma kelimesini tuzaklı olarak kullandım. Kafirin hiçbir şeyi İslamlaştırılamaz. Mesela diyorlar ki "Otomobille ister camiye git, ister meyhaneye." Camiye yaya giderken her adımında elde edeceğin sevabı feda et! Olmaz! Yine diyorlar ki; "Efendim bilgisayar yaptık. Kodlanmış ayetlerin, hadislerin bas düşmesine gelsin." Doğru ama, bir hafızın değerinde midir yüz tane bilgisayar?

Mümkün değil. İnsan zaten Kur'an-ı Kerim'i okurken oluyor. Makina insanı oldurmuyor ki... Bunun gibi kibleyi gösteren seccadeler var. Kibleyi kestiremedik içtihad edeceğiz. Yanlış içtihad ettik ise bir sevabı, doğru içtihad ettikse iki sevabı var. Şimdi ne hakkı var onu yapan adamın hem cebimdeki parayı alıyor, hem de kafamı ve kalbimi kullanmaya engel oluyor.

Zamanın İslam'da ve modern hümanizma dininde aldığı şekil değişiktir. Bu kafir hümanizma dininin bir takım mukaddesleri vardır. Bu mukaddeslerden biri çalışmadır. Çalışma olmasa, bugünkü üretim çarkları dönmezse bu kafir hümanizma dini ayakta duramaz. Bizi ancak üretim ve tüketim mekanizmasıyla alt edebilirler. Aslında tüketim de üretim haline geliyor. Mesela tatil bir tüketimdir; tatil üretiyor adamlar. Çalışma bir üretim olması lazım, fakat çalışma da tüketiliyor. Çünkü çalışma da belli yaşa gelmiş insanın tüketebileceği bir şey. Çalışma zamanı mukaddes sayılıyor ve insanlar o zamanı tüketmek için eğitim yoluyla hazırlanıyorlar. İslami zaman anlayışı ile kafir hümanizmanın zaman anlayışı arasında önemli bir fark var tatil açısından. Dikkat ederseniz bizim mukaddes zamanlarımız yoğun zamanlarımızdır. Mesela Ramazan ayı, namaz ânı böyledir. Fakat kafir hümanizma dininde yoğunluk eziyet halindedir. İstenmeyen bir yük olarak yaşıyor onların mukaddesi. Bizim yoğun olarak yaşadığımız mukaddes zamanımız, diğer zamanlardan daha aydınlıktır. Ama onların aydınlık zamanı tatil, tam bir gevşemenin yaşandığı zamandır.

g

Ders
Notları
-
02

Epik

Mehmet
Zahid
Başak

*

Aristo tragedya üzerinde fazlasıyla duruyor; epiği ise adeta bir kenara yazıyor. Biz epik kısımdan başlayalım. Metinde Aristo'nun değindiği taklit, birlik, haz terimlerine ileriki yazılarda değineceğiz.

*

Amerikan filmleri bu fikri mütemediyen kullanır. İlk on beş dakikada neyin ne olduğu seyirciye verilir.

— Destan, kurgusunun uzunluğu ve kullandığı ölçüyle tragedyadan ayrılır. Yapıtın başı sonu bir bakışta kavranabilmelidir.

*

Tragedyada olduğu gibi burada da öykülerin drama biçiminde düzenlenmesinin gereği açıkça ortadadır; bir başlangıcı, bir ortası, bir sonu olan, bir bütün oluşturan ve kendi içinde tamamlanan tek bir olay çevresinde yapılmalıdır bu düzenleme; öyle ki tek ve bütün oluşturan bir canlı varlık gibi o kendine özgü hazzı tattırabilsin bize.

*

Hayatta tevafuklara ikna olurken dramada niçin ikna olmayıp üstüne rahatsız oluruz?

— Yine açıktır ki, tarihsel öykülerdeki gibi olmamalıdır bu düzenleme; çünkü onlarda tek bir olayı değil tek bir dönemi, o dönemde meydana gelen bütün olaylarla birlikte gösterme zorunluluğu vardır ve bu olayların çevresinde döndüğü bir ya da çok sayıda kişi arasında yalnızca rastlantısal ilişkiler vardır. Örneğin Salamis deniz savaşıyla, Sicilya'da Kartacalıların savaşı aynı zamanda olmuştur, ama bu iki savaşın ortak bir sonucu yoktur. Tıpkı birbirini izleyen dönemlerde bir şeyin, başka bir şeyden sonra meydana gelmesi ama bu art ardalığın tek bir ereği olmaması gibi.

*

Bu kurgulama meselesinin çözülmesi için sinemanın icadını beklemek gerekiyordu.

— Tragedyada bir olayın aynı anda olup biten birkaç bölümünü göstermek olanaksızdır ve yalnızca oyuncuların sahnede oynadığı bölüm gösterilebilir; buna karşılık destanda –bir anlatı söz konusu olduğu için– eşzamanlı birkaç bölümü art arda kurgulamak olasıdır ve bunlar iyi düzenlenirlerse şiire oylum kazandırırılar.

*

Dramatik çizginin birden fazla olmasına imkan sağlıyor epik. Kurmaca zamanını esnetme imkanına rağmen Aristo tragedyayı üstün tutuyor!

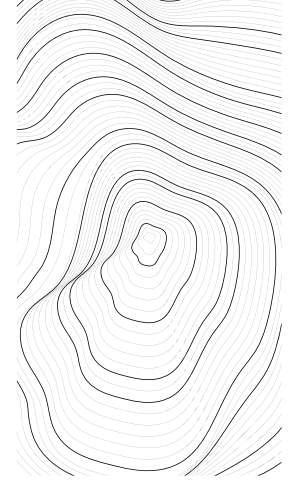
— Destanın önemli bir özelliği ona zaman içindeki yayılışını genişletme olanağını sağlar. Demek ki yüceliğe ulaşmak ve işin içine birbirine benzemeyen yan öyküler katarak dinleyiciye bir çeşitlilik sunma açısından iyi bir olanağa sahiptir destan.

*

Oysa neredeyse bütün ozanlar böyle kurarlar öykülerini; bu yüzden, Homeros bu konuda da –ötekilere kıyasla– hayranlık verici bir ozandır; Troya Savaşı'nı bir başlangıcı, ortası ve sonu olsa da, bütün olarak ele almaya çalışmamıştır çünkü. Böyle yapsaydı çok uzun bir zamana yayılırdı öykü ve bir bakışta kavranması olanaksızlaşır; uzunluğunu azaltmaya da girişmemiştir, çünkü bu durumda da çeşitliliğiyle insanın kafasını karıştıracak bir kurgu çıkardı ortaya. Savaşın tek bir bölümünü ele almış, geri kalanından da yapıtının orasına burasına yerleştirdiği, Gemiler Kataloğu benzeri yan öyküleri çıkarmıştır.

*

Buna karşılık ötekiler öykülerini tek bir kişi, tek bir dönem, tek bir olay çevresinde kurarlar ama bunlar birkaç bölümden oluşur her zaman.

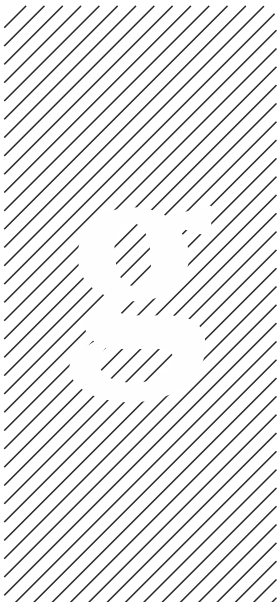

— Sinemacı J.L. Godard yüzyıllar sonra şöyle diyecek: "Bir hikayenin başlangıcı, ortası ve sonu olmalıdır. Ancak mutlaka bu sıralamayla olması gerekmez. Gerçeklik hayat gibi olmalı ve başlangıcı ve sonu belirsiz olmalıdır."

Jean-Luc Godard >

— Durumdan vazife çıkartan tiyatrocular üç birlik kuralı ismini vererek bunu uygulamayı kaide haline getirdiler.

Homeros >

*
Öte yandan destan da tragedyayla aynı türlere ayrılabilir; o da yalın ya da karmaşık olabilir; karakterlerin ya da heyecan verici bir olayın çevresinde dönebilir. Şarkı ve sahneleme dışında onu oluşturan öğeler de aynıdır; çünkü onun da hem olayların akışını değiştiren anlara, tanınmalara ve heyecan verici olaylara hem de düşünce ve anlatımda ustalığa gereksinimi vardır. Homeros bütün bunları ilk kez ve kusursuz bir biçimde kullanan ozan olmuştur. İlyada, heyecan verici bir olay çevresinde kurulmuştur ve yalındır; buna karşılık Odysseia karmaşıktır (baştan sona tanınmadır çünkü) ve karakterler çevresinde döner.

*
Ozan, kendi adına olabildiğince az konuşmalıdır; tersini yaptığında taklit etmez olur artık. Öteki ozanlar baştan sona sahnede kalır; az ve ender taklit ederler. Oysa Homeros, üç beş sözcükten oluşan bir girişten sonra hemen bir erkek, bir kadın ya da başka bir karakter çıkarır sahneye; kişilerinden hiçbiri karakter yoksunu değildir, hepsinin bir karakter özelliği vardır.

Mâkûliyet yani akla yatkınlık

Muhayyile bunun neresinde?

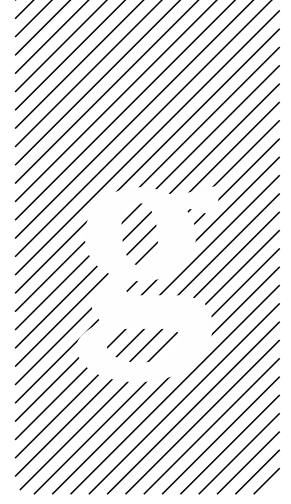
— Ozan, tıpkı ressam ya da başka herhangi bir imge yapıcısı gibi taklit eden biri olduğuna göre şu üç durumdan birini taklit etmek zorundadır her zaman; ya var olmuş ya da şimdi var olan şeyleri ya var oldukları söylenen ya da var gibi görünen şeyleri ya da olması gereken şeyleri.

Şaşırtıcılık mitolojinin fizik gerçekliği aşan muhayyilesinde mündemîç bir özellik. Fantastik türünün mitolojilerin dejenere olmuş halleri olduğu görüşü mevcut diğer tarafta. Kulaktan kulağa aktarılan mitolojik hikayelerin şifahi evreninden sahneye taşınması bu akla yatkınlık vurgusunu doğurmuş olabilir mi? Antropomorfik Yunan Tanrıları ve onların fizik üstü hikayeleri sahnede sergileneceği zaman ayakları yere basan bir mâkûliyete bürünmüşe benziyorlar. Taklit teşbihin imkanlarıyla sınırlanıyor. Şaşırtıcılık dramatik çatışma olarak devreye giriyor.

*
— Tragedyalarda “şaşırtıcı”yı yaratmak gerekir; oysa destan, eylem içindeki kişileri görmediğimiz için, akla aykırı şeyleri çok daha kolay kabul eder – ki bu da şaşırtmanın en iyi yoludur. Örneğin Hektor’un kovalanması sahne üstünde gülünç kaçabilir. Bir yanda kovalamayı bırakmış, ayakta duran adamlar, öbür yanda bir baş işaretiyle onları durduran biri. Ama destanda bunun farkına bile varılmaz. Şaşırtmaca hoşumuza gider; bir şeyler anlatan herkesin, hoşla gitmek için öyküsüne şaşırtmacalar katması bunun kanıtıdır.

*
Bütün bunların ötesinde Homeros, nasıl yalan söylenmesi gerektiğini de öğretmiştir ötekilere; yanlış akıl yürütmelerin nasıl kullanılacağını göstermiştir. Bir şey başka bir şeye yol açtığına ya da bir olay başka bir olayla sonuçlandığına, insanlar ikincinin varoluşuna dayanarak birinci şey ya da olayın da var olduğunu düşünürler. Oysa yanlıştır bu. Bu yüzden, birinci öge gerçek değilse ama zorunlu olarak bir başka şey ya da olayın onu izlemesini gerektiriyorsa, kesinlikle eklemek gerekir bu sonuncuyu; çünkü aklımız ikincinin gerçek olduğunu bildiğinde, yanlış bir akıl yürütmeyele birincinin de gerçek olduğuna karar verir. (Odysseia'nın XIX. bölümü bu duruma örnektir. Buradaki yanlış çıkarıma, şu olsa gerek: Odysseus, Giritli bir dilenci kılığında gelip Penelopeia'ya, bir zamanlar kocasını evinde konuk ettiğini söyler; kanıt olarak da giysilerini, özellikle de üstündeki altın bir tokayı betimler, giysilerin ve kendi armağanı tokenin doğru tanımı, Penelopeia'yi, karşısındaki adamın kocasını konuk etmiş bir Giritli olduğuna inandırır)

*
Olanaksız ama gerçeğe benzeyeni, olası ama inandırıcı olmayan yeğlemek gerekir ve konular akıldışı parçalar oluşmamalı, içlerinde akla aykırı şeyler bulunmaması için olabildiğince çaba harcanmalıdır. Ya da akla aykırı öğeler olayın

— — Doğrudan bir anlatımdan ziyade fikirlerin karakterler aracılığıyla ete kemiğe bürünerek konuşmaları dram sanatının omurgasıdır.

Odysseia Destanı >

— — Introduction to Aristotelian Logic

Aristoteles >

Epik

Odysseus >

yapısı dışında bırakılmalı ve oyunda yer almamalıdır. Her şeyden önce bu tür öyküler kurmaktan sakınmalıdır insan. Ama ozan hem bunlara başvurur hem de inandırıcı kılmayı başarırsa akıldışı şeyler bile kabul edilebilir; örneğin Odysseia'nın akla aykırı bölümleri –Odysseus'un karaya çıkarılması gibi– kötü bir ozan tarafından kaleme alınsalardı, göze batar, katlanılmaz olurlardı; ama burada ozan, anlatımı başka özelliklerle bezeyerek saçmalığı gizlemeyi bilmiştir. (Phaiaklı gemiciler Odysseus'u uyurken İthaka'nın bir kumsalına bırakırlar. On yıllık bir ayrılıktan sonra adasına götürülmeyi istemiş birinin böyle uyuyakalması tuhaftır.)

*

Şiir sanatında iki tür yanlış söz konusudur: Biri doğrudan şiir sanatıyla ilgilidir, ötekiyse rastlantısalıdır. Ozan bir şeyi taklit etmek isteyip bunu yeteneksizliği (...yüzünden gereği gibi yapamamışsa...), yanlış şiir sanatıyla ilgilidir. Eğer seçilen şey doğru değilse –aynı anda iki sağ ayağını ileri atan bir at gibi– bu yanlış ya başka bir sanatın (örneğin hekimliğin ya da başka herhangi bir sanatın) alanına giren bir yanıştır ya da ozan olanaksız bir şey betimlemiştir ama yanlış herhangi bir başka sanatla ilişkilidir ve şiir sanatından doğmuş değildir. Demek ki sorunlar konusunda, eleştirileri bu gözlemlerden yola çıkarak yanıtlamak gerekir.

*

Aristo cevaz veriyor. Sanat eserinde etkileyicilik uğruna mâkuliyet geçici bir süre askıya alınabilir.

— — — — — Betimlenen şey olanaksız bir şeyse yanlış yapılmıştır; ama eğer bununla sanatın amacına ulaşıyor ve yapının şu ya da bu bölümü daha çarpıcı hale getiriliyorsa yapılan doğrudur. Ne var ki bu amaca aynen ya da daha iyi bir biçimde, sanatın kurallarına uyularak da ulaşılabiliriyorsa yanlış hoş görülemez; çünkü bu olanak varsa kesinlikle hiçbir yanlış yapılmamalıdır. Öte yandan yanlışın hangi türden olduğuna da bakmak gerekir: Sanata ilişkin bir yanlış mıdır, yoksa başka bir şeyle ilişkili, rastlantısal bir yanlış mıdır? Bir dişi geyiğin boynuzu olmadığını bilmemek, onu betimlerken taklit kurallarına uymamaktan daha önemsiz bir yanıştır.

*

Şiirde “olanaksız” görünen şeyler bir biçimde açıklanabilir: Ya güzelleştirme çabasıyla ya da genel kaniye uygunlukla. Şiirde inandırıcı olan olanaksız bir şey, inandırıcı olmayana –olanaklı bile olsa– yeğlenmelidir.

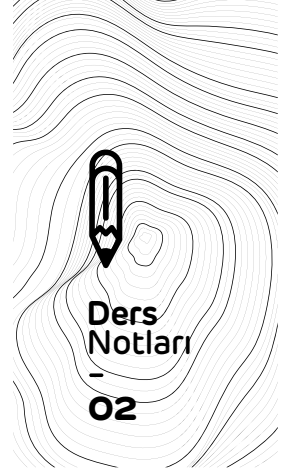
Epik Trajik Kıyası

Epiğin dramatik zamanı esnetme olanağı ve dramatik çizginin çoğaltılması ihtimaline rağmen dram sanatının taklide sırtını yaslamasına yaptığı vurgudan hareketle bu soruya yanıtı tragedya'dır Aristo'nun.

— — — — — Destan aracılığıyla taklit tragedya aracılığıyla taklitten üstün müdür? Sorulabilecek bir soru bu. “Eğer en iyisi en az ‘ağır’ olanıysa ve en iyi izleyicilere hep en iyisi sesleniyorsa, her şeyi taklit etmeye çalışmanın en ağır olacağı açıktır.” der.

*

Tragedya destanın içerdiği her şeyi içerir ve bunlara insanların en çok hoşuna giden iki şeyi, müziği ve gösteriyi ekler. Gerek okumada gerekse sahnede, anlaşılabilirliği, önemli bir özelliğidir. Bir başka üstünlüğü de taklidin daha kısa bir sürede yapılıyor olmasıdır; çünkü yoğun bir yapıt, uzun bir süreye yayılmış olandan daha çok hoş gider. Üstelik destan yazarlarının taklitlerinin birlik niteliği daha azdır (bunun bir kanıtı da herhangi bir destandan birkaç tragedya çıkarılabilmemesidir); demek ki, hem bütün bu açılardan hem de bu sanatın yarattığı özel etkiyle öne geçtiği için tragedyanın destandan üstün olduğu açıkça ortadadır; amaca daha iyi ulaşmaktadır çünkü.

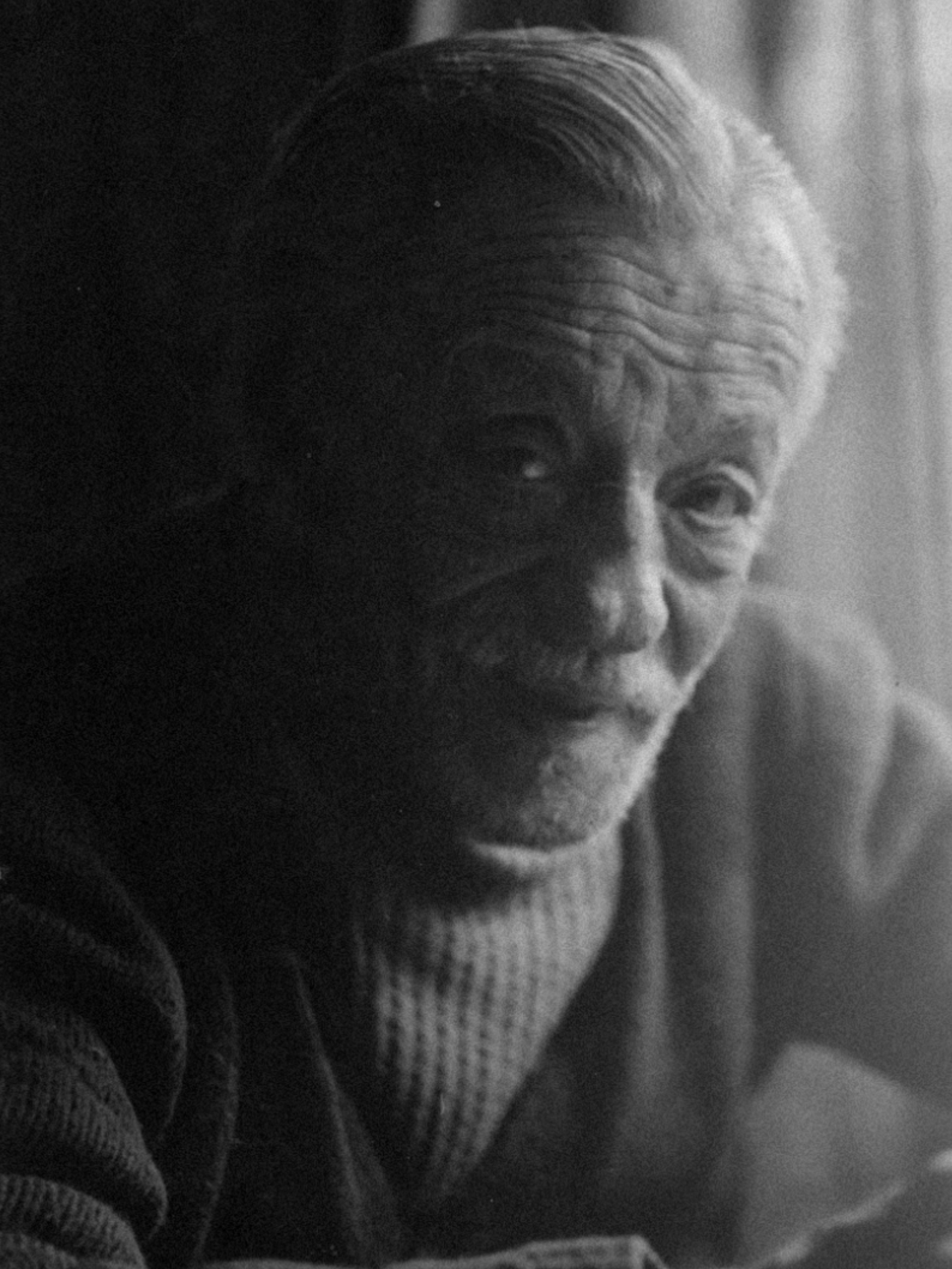

— — — — — *Günümüzde de halkın sanat eleştirisi akla yatkınlık üzerine değil mi?*

— — — — — *Inandırıcı olmak mı yoksa izleyiciyi ikna etmek mi önemli?*

Gündelik Seyler

Uğur Demirel

Asude Çay Ocağı, Fatih

Necip Fazıl Bey 23 yaşında “Fahişe yataklardan kaçtığın gündün beri...” dizesini, 35’inde “Uyku katillerin bile çeşmesi/Yorgan allahsızına kadar sığınmak” dizelerini yazdıktan sonra 69’unda Uyumak İstiyorum’u yazdı. Arkasına bile bakmadan gittiği yollara insanı geri getiren o şey, nedir o?

Haliç

Gecenin en karanlık noktasına bakıp yarım kalan şiire iki satır daha yazmaya niyet ediyorum fakat bir dize keyfimizi kaçırıyor: “Uyku, katillerin bile çeşmesi.”

Kazım Karabekir Mahallesi, Esenler

Necip Fazıl Bey henüz yirmili yaşlarında bohemlerden daha bohem bir mecrada yürürken “Sanma bir gün geçer bu karanlıklar/ Gecenin ardında yine gece var” dizelerini yazmıştı. Ne ki o mecradan çok soğuk sular dökünen şair, otuz sekiz sene sonra “Yokuşlar kaybolur çıkarız düze/ Kavuşuruz sonu gelmez gündüze” dizelerini kaleme aldı.

Gündüzlerin mütemadiyen ve sadece geceye koştuğunu yazdıktan sonra içinde sonu gelmez bir gündüze kavuşma iştiağı ve inancı teyakkuz eden bir şair, muhakkak nur yolu bir izde, taş bağırdı sular dizde gidecektir. Beni asıl düşündüren, şu satırları yolumuzun karanlığa saplanan noktasında, bizi bekleyen hayallerin arasında, kimsesiz bir sokak ortasında yazıyor olduğumuz.

Yenikapı Sahili

Necip Fazıl “Herkes yatağında, ben ayaktayım.” mısrasını yazdığı anda kuşkusuz içinde kuşklarını büyütüyordu. İsmet Özel “Yerimi yadırgadım/ Yerim olmadı zaten kendi mezarımdan başka.” dediğinde içine sığdıramadığı bir dünyanın içine sığmaya çalışıyordu.

Çemberlitaş

Takvimdeki Deniz, Necip Fazıl’ın sesinden, Türk şiirinin en coşkun hallerinden birini ihtiva ediyor. Başka bir duygu var şiirde. Başkasından dinleyince mütemadiyen yüzümü ekşitir, iç geçirir, Necip Fazıl’ı ve okuyuşunu yâd ederdim. Ama bugün başka bir şey oldu. Şiiri başkasından diledim ve Necip Fazıl’da olduğu gibi, coşkuyla Takvimdeki Deniz’e hicret ettim. Bu coşkuyu tattıran ses, Orhan Okay Hoca’nın sesiydi. Şimdi her coşkunun yolunun samimiyete çıktığını düşünüyorum.

Han Duvarları

Hasan Nafiz Çamlıbel

Yağız atlar kışnedi, meşin kırbaç şakladı,
Bir dakika araba yerinde durakladı.
Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar,
Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar..
Gidiyordum, gurbeti gönlümle duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya.
İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık,
Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı..
Arkada zincirlenen yüksek Toros Dağları,
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler..

Ellerim takılırken rüzgârların saçına
Asıldı arabamız bir dağın yamacına.
Her tarafta yükseklik, her tarafta ıssızlık,
Yalnız arabacının dudağında bir ıslık!
Bu ıslıkla uzayan, dönen kıvrılan yollar,
Uykuya varmış gibi görünen yılan yollar
Başını kaldırarak boşluğu dinliyordu.
Gökler bulutlanıyor, rüzgâr serinliyordu.
Serpilmeye başladı bir yağmur ince ince.
Son yokuş noktasından düzlüğe çevrilince
Nihayetsiz bir ova ağarttı benzimizi.
Yollar bir şerit gibi ufka bağladı bizi.
Gurbet beni muttasıl çekiyordu kendine.
Yol, hep yol, daima yol... Bitmiyor düzlük yine.
Ne civarda bir köy var, ne bir evin hayali,
Sonunda ademdir diyor insana yolun hali,
Ara sıra geçiyor bir atlı, iki yayan.
Bozuk düzen taşların üstünde tıkrıdıyan
Tekerlekler yollara bir şeyler anlatıyor,
Uzun yollar bu sestem silkinerek yatıyor..
Kendimi kaptıracak tekerleğin sesine
Uzanmış kalmışım yaylının şiltesine.

Bir sarsıntı... Uyandım uzun süren uykudan;
Geçiyordu araba yola benzer bir sudan.
Karşıda hisar gibi Niğde yükseliyordu,
Sağ taraftan çingirak sesleri geliyordu:
Ağır ağır önümden geçti deve kervanı,
Bir kenarda göründü beldenin viran hanı.
Alaca bir karanlık sarmadayken her yeri
Atlarımız çözüldü, girdik handan içeri.
Bir deva bulmak için bağrındaki yaraya
Toplanmıştı garipler şimdi kervansaraya.
Bir noktada birleşmiş vatanın dört bucağı,
Gurbet çeken gönüller kuşatmıştı ocağı.
Bir pırlıltı gördü mü gözler hemen dalıyor,
Göğüsler çekilerek nefesler daralıyor.
Şişesi is bağlamış bir lambanın ışığı

Her yüzü çiziyordu bir hüzün kırışığı.
Gitgide birer ayet gibi derinleştiler
Yüzlerdeki çizgiler, gözlerdeki çizgiler...
Yatağımın yanında esmer bir duvar vardı,
Üstünde yazılarla hatlar karışmışlardı;
Fani bir iz bırakmış burda yatmışsa kimler;
Aygın baygın maniler, açık saçık resimler...
Uykuya varmak için bu hazin günde, erken,
Kapanmayan gözlerim duvarlarda gezerken
Birdenbire kıpkızıl birkaç satırla yandı;
Bu dört mısra değil, sanki dört damla kandı.
Ben garip çizgilere uğraşırken baş başa
Raslamıştım duvarda bir şair arkadaşta;

***"On yıl var ayrımın Kınadağı'ndan
Baba ocağından yar kucağından
Bir çiçek dermeden sevgi bağından
Huduttan hududa atılmışım ben"***

Altında da bir tarih: Sekiz mart otuz yedi...
Gözüm imza yerinde başka ad görmedi.
Artık bahtın açıktır, uzun etme, arkadaş!
Ne hudut kaldı bugün, ne askerlik, ne savaş;
Araya gitti diye içlenme baharına,
Huduttan götürdüğün şan yetişir yârına!...

Ertesi gün başladı gün doğmadan yolculuk,
Soğuk bir mart sabahı... Buz tutuyor her soluk.
Ufku tutuşturmadan fecrin ilk alevleri
Arkamızda kalıyor şehrin kenar evleri.
Bulutların ardında gün yanmadan sönüyor,
Höyükler bir dağ gibi uzaktan görünüyor...
Yanımızdan geçiyor ağır ağır kervanlar,
Bir derebeyi gibi kurulmuş eski hanlar.
Biz bu sonsuz yollarda varıyoruz, gitgide,
İki dağ ortasında boğulan bir geçide.
Sıkı bir poyraz beni titretirken içimden
Geçidi atlayınca şaşırđım sevincimden:
Ardımda kalan yerler anlaşırken baharla,
Önümüzdeki arazi örtülü şimdi karla.
Bu geçit sanki yazdan kışı ayırıyordu,
Burada son fırtına son dalı kırıyordu...
Yaylımız tüketirken yolları aynı hızla,
Savrulmaya başladı karlar etrafımızda.
Karlar etrafı beyaz bir karanlığa gömdü;
Kar değil, gökyüzünden yağın beyaz ölümdü...
Gönlümde can verirken köye varmak emeli
Arabacı haykırdı "İşte Araplibeli!"
Tanrı yardımcı olsun gayrı yolda kalana
Biz menzile vararak atları çektik hana.

Bizden evvel buraya inen üç dört arkadaş
Kurmıştular tutuşan ocağa karşı bağdaş.
Çıtırdayan çalılar dört cana can katıyor,
Kimi haydut, kimi kurt masalı anlatıyor...
Gözlerime çökerken ağır uyku sisleri,
Çiçekliyor duvarı ocağın akisleri.
Bu akisle duvarda çizgiler belirliyor,
Kalbime ateş gibi şu satırlar giriyor;

***"Gönlümü çekse de yârin hayali
Aşmaya kudretim yetmez cibali
Yolcuyum bir kuru yaprak misali
Rüzgârın önüne katılmışım ben"***

Sabahleyin gökyüzü parlak, ufuk açıldı,
Güneşli bir havada yaylımız yola çıktı...
Bu gurbetten gurbete giden yolun üstünde
Ben üç mevsim değişmiş görüyordum üç günde.
Uzun bir yolculuktan sonra İncesu'daydık,
Bir handa, yorgun argın, tatlı bir uykudaydık.
Gün doğarken bir ölüm rüyasıyla uyandım,
Başucumda gördüğüm şu satırlarla yandım!

***"Garibim namıma Kerem diyorlar
Aslı'mı el almış haram diyorlar
Hastayım derdime verem diyorlar
Maraşlı Şeyhoğlu Satılmışım ben"***

Bir kitabe kokusu duyuluyor yazında,
Korkarım, yaya kaldın bu gurbet çıkmazında.
Ey Maraşlı Şeyhoğlu, evliyalar adağı!
Bahtına lanet olsun aşmadınsa bu dağı!
Az değildir, varmadan senin gibi yurduna,
Post verenler yabanın hayduduna kurduna!..
Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:
"Hancı dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?"
Gözleri uzun uzun burkuldu kaldı bende,
Dedi:
"Hana sağ indi, ölü çıktı geçende!"
Yaşaran gözlerimde her şey artık değişti,
Bizim garip Şeyhoğlu buradan geçmemişti...
Gönlümü Maraşlının yaktı kara haberi.

Aradan yıllar geçti işte o günden beri
Ne zaman yolda bir han rastlasam irkilirim,
Çünkü sizde gizlenen dertleri ben bilirim.
Ey köyleri hududa bağlayan yaşlı yollar,
Dönmeyen yolculara ağlayan yaşlı yollar!
Ey garip çizgilerle dolu han duvarları,
Ey hanların gönlümü sızlatan duvarları!..

Karanlığın Zirvesinde

Muhammet Kaymaz

Ey kış güneşi
Gözlerimi kör et ki
Göreyim seni yanık dilimle
Çıkmasın hiç hayalin zihnimden
Ta ki silinsin bütün suretler önümden
Yanına varmak için
Öldürdüm kendimi
Seni işitmek için gece göğün altında
Çağlayan oldum bastırdım her sesi
Davetime icabet edesin diye
Bir hile kurdum sana
Aşk mıdır beni dertlere düşüren
Yoksa sadece hayalin mi
Kusurun kadar sevdim seni
Güzelliğin kadar övdüm seni
Yönelsen de kırmaya âlemi
Siper ettim kendimi
Niye çevirdi yüzünü güneş
İstemem bedri yıldızı
Ateşin mi tükendi
Yoksa şevkin mi kırıldı
Bilmez misin
Karanlıkta sesim gider
Soğurum gölgede varlıktan
Olamasam da bir ikarius
Yunusun olayım sığınayım sana
Yöneldim vechine
Göremesem de şimdi

Belki düşerim kalbine
Kırıp geçirmeni özledim
Ne suya doymuştum ne sana
Buz gibiydi günler
Perdeleri taktığımda
Buldum seni bir kahve fincanında
Bir şeyler kopmalı sanki
Teker teker düşmeli bütün burçlar
Sende görmek için kendimi
Yokluk var olsaydı eğer
Hiç doğar mıydın sen
Var eğer yok olsaydı
Bekler miydim ben seni
Bilmiyorum nasıl sevmeliyim
Kusurunu döksem ortaya
Kaçıyorsun hep benden
Sustuğumda kızyorsun
Övdüğümde susuyorsun
Ben hayvan değilim ki
Bileyim bu kur işlerini
Derdim sensin sen
Sende yıktım bütün hayalleri
Gelmesen de olur bana
Sadece gül gül bana
Öpmesen de olur beni
Sadece gör gör beni
Öldürsen de yaşatsan da bir
Ama hatırla hatırla beni

Doyurur

Aşık Sümmani

Kâmil kelâmına bend olan insan,
Gûş verir bu söze kulak doyurur.
Her adû güzelden dileme bûse,
Sanma ki lezzeti dudak doyurur.

Hevâ imiş bu dünyânın ziyneti,
Asla yoktur bu dünyânın rahatı,
Bunca saltanattan olan devleti,
Yine bir baldırı çıplak doyurur.

Sümmâni ne ola ehlin temeli,
Kişiyе yâr ola kendi ameli,
Kul beşerdir değil tamahtan hâli,
İnsanı bir avuç toprak doyurur.

Lisan meselesi hakkında eski bakanlardan Hasan Celal Güzel'in Kenan Evren ile ilgili anlattığı bir anı önemlidir.

Şöyle der Hasan Celal Güzel:

Ben Milli Eğitim Bakanı iken Kenan Evren Cumhurbaşkanıydı. Bir gün bir aradayken baktım ki Paşa eski Türkçe (Osmanlıca'yı kast ediyor) ile not alıyor. Dedim "Paşam, hani devrim kanunları? Siz nasıl böyle eski Türkçe yazarsınız?" Kıpkırmızı oldu. "Sayın Güzel, bu benim kolayıma geliyor." dedi.

Sokak, dilimizde tozuyla, çamuruyla tam bizim sokaklarımıza layık bir hakaret kelimesidir. Her gün gelip geçtiğimiz, ömrümüzü üstünde sürüklediğimiz sokağı, oldum olası hor görürüz.

Terbiyesizin en tipik örneği "sokak çocuğu"dur.

Başı havalanan tazeyi "sokak kızı" diye kötüleriz.

Hayatının kıymetini bilen insan: "Ben canımı sokakta bulmadım" diye böbürlenir.

Hangi mevsimde mi yaşadığınızı öğrenmek istiyorsunuz? Sokağa bakınız:

Portakal kabuğu kışın yaklaştığını, marul koçanı baharın geldiğini, karpuz çekirdeği yaza kavuştuğumuzu müjdeler.

Küfeci, sokakta uyur. Sarhoş, sokakta sızar. Çapkın, sokakta avlanır. Sufi, sokakta tesbih çeker. Okunmayan kitap sokağa düşer. Satılmayan mecmua sokağa serilir.

Hele bu sonuncuları gördüğüm zaman, Dil Kurumu Türkçesinin "kitap"a verdiği adı pek beğenirim: Bitik!..

Demokrasi, sokağın politikaya girmesidir. Onun için, iki parmağı daima kaldırmayan, nabzını tutmayan kibar politikacıların bir tek nasibi olur: Avucunu yalamak!..

Sokağa kendini alkışlatabiliyor musun? Korkma, iktidar senindir. Hiç de hayat adamı olmayan cenabın, hayat dolu bir sözünü hatırlıyorum: Aydın, beğendiğini alkışlar; sokak, alkışladığını beğenir!

Osmanlı İmparatorluğu, ikide bir ayaklanan sokağa bir vezir kellesi verirmiş...

Biz, şimdilik bol bol yüz veriyoruz: Her dört yılda bir ondan alacağımız oyları düşünerek.

Yusuf Ziya Ortaç

3 Mayıs 1955